

Onsdagen den 3 december

Kl. 10.00

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

§ 1 Justerades protokollet för den 25 november.

§ 2 Föredrogs och hänvisades

Motioner

1975/76:144–148 till skatteutskottet

§ 3 Föredrogs men bordlades åter

skatteutskottets betänkanden 1975/76:15 och 17

utrikesutskottets betänkande 1975/76:3

socialförsäkringsutskottets betänkanden 1975/76:15 och 17

socialutskottets betänkanden 1975/76:17, 18 och 21

§ 4 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningen 1975/76:72

§ 5 Programskedet i den fysiska riksplaneringen, m. m.

Föredrogs

Civilutskottets betänkanden

1975/76:1 med anledning av propositionen 1975/76:1 med redovisning av programskedet i den fysiska riksplaneringen jämte motioner och 1975/76:2 med anledning av propositionen 1975:46 om planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism jämte motioner.

Herr TALMANNEN:

Civilutskottets betänkanden 1 och 2 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden får framställas under den gemensamma överläggningen.

Civilutskottets betänkande nr 1

Regeringen hade i propositionen 1975/76:1 (bostadsdepartementet) dels föreslagit riksdagen att

1. godkänna de i regeringsprotokollet förordade principerna för handläggning av riktlinjerna för hushållning med mark och vatten,

2. godkänna den precisering av de verksamhetsanknutna riktlinjerna för planeringen som regeringens beslut med anledning av kommunernas program m. m. hade inneburit,

dels berett riksdagen tillfälle att yttra sig över i regeringsprotokollet lämnad redovisning i övrigt.

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

I propositionen lämnades en redogörelse för det programarbete som enligt riksdagens beslut år 1972 skulle ske i län och kommuner för att ange hur de då fastlagda riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten skulle fullföljas i den kommunala planeringen och genom åtgärder från länsstyrelserna och andra myndigheter. Berörda fackmyndigheters synpunkter på de kommunala programmen m. m. redovisades liksom regeringens ställningstagande till programmaterialet. Vidare angavs det nu genomförda programarbetets ställning i förhållande till andra verksamheter inom den fysiska riksplaneringen. Dessutom redovisades de erfarenheter som hade vunnits under arbetet.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de under allmänna motionstiden vid 1975 års riksmöte väckta motionerna

1975:278 av herr Bohman m. fl. (m), vari i yrkandet 2 hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om utfärdande av anvisningar för den fysiska planeringen i syfte att förhindra slöseri med åkermark,

1975:594 av herr förste vice talmannen Bengtson (c) och herr Börjesson i Falköping (c), vilken motion remitterats till jordbruksutskottet och sedermera överlämnats till civilutskottet,

1975:598 av herr Fälldin m. fl. (c) vari, såvitt här var i fråga, hemställts a. (yrkandet 2 b) att riksdagen uttalade att all jordbruksjord som lämpligen kunde brukas och vidmakthållas borde utnyttjas för livsmedelsproduktion och i princip inte fick tas i anspråk för andra ändamål än då realistiska alternativ saknades,

b. (yrkandet 2 c) att en kungörelse borde utfärdas som ålade berörda myndigheter att tillämpa detta av riksdagen antagna uttalande,

c. (yrkandet 3 a) att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att 1972 års jordbruksutredning och jordförvärvsutredning fick i uppdrag att framlägga förslag rörande skydd för jordbruksmark,

1975:874 av herrar Hörberg (fp) och Carlström (fp), vilken motion remitterats till jordbruksutskottet och sedermera överlämnats till civilutskottet,

1975:1784 av fru Olsson i Hölö (c) och herr Åkerfeldt (c), vari hemställts att riksdagen beslutade

1. att uttala att redovisningen av jordbrukets intressen i den fysiska riksplaneringen skyndsamt borde genomföras enligt de riktlinjer som anförts i motionen,

2. att komplettera nuvarande riktlinjer i den fysiska riksplaneringen för lösning av konflikter mellan jordbrukets intressen samt krav på tätbebyggelse och därmed sammanhängande anordningar, fritidsbebyggelse och rekreationsområden, i enlighet med vad som anförts i motionen,

1975:1796 av fru Troedsson (m), vari hemställts att riksdagen hos regeringen skulle anhålla om sådana anvisningar för den fysiska planeringen att högproduktiv jordbruks- och skogsmark icke ianspråktogs för bebyggelse eller motsvarande i enlighet med vad i motionen anförts,

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna
1975/76:7 av herr Adolfsson m. fl. (m), vari hemställts

1. att riksdagen beslutade att handläggningen av den fysiska riksplaneringen i fortsättningen skulle ledas av en parlamentariskt sammansatt grupp,

2. att riksdagen uttalade att i den fortsatta handläggningen borde beaktas de synpunkter angående säkerställning av mark som i motionen anförts,

1975/76:9 av herr Dahlgren m. fl. (c)

1975/76:10 av herrar Ekinge (fp) och Sundkvist (c), vari hemställts att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna att den fysiska riksplaneringens syften fortlöpande borde bevakas även i enskilda planbeslut under planeringsskedet,

1975/76:11 av herrar Enlund (fp) och Jonsson i Alingsås (fp),

1975/76:12 av herr Kindbom m. fl. (c),

1975/76:13 av herr Mattsson i Skee m. fl. (c, s, m, fp), vari hemställts att riksdagen vid behandling av propositionen 1975/76:1 i vad gällde områden med geografiska riktlinjer uttalade att man i den fortsatta generalplaneringen av Hogdalsnäset utgick från att Lunnevikens djuphamnsmöjligheter kunde utnyttjas och att Sundsvik reserverades för naturvårds- och fritidsändamål,

1975/76:14 av fru Olsson i Hölö m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen skulle

1. ge regeringen till känna vad som anförts beträffande en förlängning av planeringsskedet till 1 januari 1977,

2. hos regeringen anhålla om en ny sammanfattande redovisning av utgångspunkterna för planeringen i områden som särskilt borde uppmärksammas,

3. uttala att kommunerna borde tillföras ökade resurser för kostnader för översiktlig planering inom ramen för den fysiska riksplaneringen,

4. uttala att regionalt program för jordbruksmarken borde upprättas för hela Södermanlands län,

5. hos regeringen begära att landets vattentillgångar inventerades i enlighet med vad som anförts i motionen,

6. ge regeringen till känna vad som i motionen anförts beträffande

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

information, jord- och skogsbrukets behandling samt den fortsatta fysiska riksplaneringen.

1975/76:15 av herrar Sundkvist (c) och Ekinge (fp), vari hemställts att riksdagen i anledning av proposition 1975/76:1 uttalade att regionalt program för jordbruksmarken borde upprättas för hela Södermanlands län,

1975/76:16 av herr Werner i Tyresö m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde ett konkret prioriterings- och styrningsprogram för den fysiska riksplaneringen i enlighet med vad som anförts i motionen, samt

1975/76:17 av herr Winberg (m), vari hemställts att riksdagen vid behandling av proposition 1975/76:1 beaktade vad som i motionen anförts angående behovet av mark för jordbruk och skogsbruk.

Utskottet hemställde

1. beträffande den fysiska riksplaneringens allmänna inriktning m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1975/76:7, yrkandet 2 delvis, och 16,

2. beträffande inventering av vattentillgångar m. m. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:14, yrkandet 5,

3. beträffande samordning av planeringsaktiviteter att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:14, yrkandet 6 delvis, som sitt yttrande gav regeringen till känna vad utskottet anför,

4. beträffande enskilda planbeslut under planeringsskedet att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:10 som sitt yttrande gav regeringen till känna vad utskottet anför,

5. beträffande tidsplan och redovisning av planarbetet att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:14, yrkandet 1, som sitt yttrande gav regeringen till känna vad utskottet anför,

6. beträffande information att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:14, yrkandet 6 delvis, som sitt yttrande gav regeringen till känna vad utskottet anför,

7. beträffande ekonomiskt stöd till kommunerna att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:14, yrkandet 3, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför,

8. beträffande principerna för handläggning av riktlinjerna för hållning med mark och vatten att riksdagen godkände vad i regeringsprotokollet förordats,

9. beträffande ny redovisning beträffande vissa områden att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:14, yrkandet 2, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför,

10. beträffande en parlamentarisk ledningsgrupp att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:7, yrkandet 1,

11. beträffande översiktlig planering till skydd för jordbruksintressen i Södermanlands län att riksdagen med anledning av motionerna 1975/76:14, yrkandet 4, och 15, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför,

12. beträffande redovisningen av jordbrukets intressen att riksdagen med bifall till propositionen i motsvarande del och motionen 1975:1784, yrkandet 1, skulle

- a. godkänna riktlinjerna i regeringens beslut,
- b. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anför,

13. beträffande jordbrukets intressen, såvitt de inte behandlats under 11 och 12, att riksdagen med bifall till propositionen i motsvarande del samt med anledning av motionerna 1975:278, yrkandet 2, 598, yrkandet 2 b, 1784, yrkandet 2 delvis, 1796 delvis, 1975/76:14, yrkandet 6 delvis, och 17 delvis, godkände den precisering av riktlinjerna som regeringens beslut inneburit,

14. beträffande skogsbrukets intressen att riksdagen med bifall till propositionen i motsvarande del samt med anledning av motionerna 1975:1784, yrkandet 2, 1796, båda i den del de inte behandlats under 13, 1975/76:14, yrkandet 6 delvis, och 17 i den del den inte behandlats under 13, godkände den precisering av riktlinjerna som regeringens beslut inneburit,

15. beträffande de verksamhetsanknutna riktlinjerna i de delar de inte behandlats under 11–14 att riksdagen godkände den precisering därav som regeringens beslut inneburit,

16. beträffande riktlinjer för planering av den obrutna kusten i norra Bohuslän att riksdagen med anledning av redovisningen i regeringsprotokollet och motionen 1975/76:13 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anför,

17. beträffande planeringen av skärgårdsområdena att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:9,

18. beträffande planeringen av södra Billingen att riksdagen skulle avså motionen 1975/76:12,

19. beträffande medel för genomförande av planeringsriktlinjerna att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:7, yrkandet 2 i den del det inte behandlats under 1 ovan,

20. beträffande formerna för skyddet av jordbruksintressena att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:594, 598, yrkandena 2 c och 3 a, 874 och 1975/76:11,

21. beträffande i regeringsprotokollet lämnad redovisning i den del den inte behandlats ovan eller i utskottets betänkande CU 1975/76:8 att riksdagen som sitt yttrande gav regeringen till känna vad utskottet anför.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande den fysiska riksplaneringens allmänna inriktning m. m.
 - a. av herrar Wennerfors (m) och Danell (m) som ansett att utskottet

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

under 1 bort hemställa

att riksdagen med avslag på motionen 1975/76:16 och med bifall till motionen 1975/76:7, yrkandet 2 delvis, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

b. av herr Claesson (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa att riksdagen med avslag på motionen 1975/76:7, yrkandet 2 delvis, och med bifall till motionen 1975/76:16 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanten anförde,

2. beträffande en parlamentarisk ledningsgrupp av herrar Wennerfors (m) och Danell (m) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:7, yrkandet 1, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde,

3. beträffande medel för genomförande av planeringsriktlinjerna av herrar Wennerfors (m) och Danell (m) som ansett att utskottet under 19 bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975/76:7, yrkandet 2 i den del det inte behandlats under 1, som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande planeringen av skärgårdsområdena av herrar Wennerfors (m) och Danell (m),

2. beträffande riktlinjer för fritidsbebyggelse av herrar Wennerfors (m) och Danell (m).

Civilutskottets betänkande nr 2

Regeringen hade i propositionen 1975:46 (jordbruksdepartementet) föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism som förordats i regeringsprotokollet.

Propositionen hade remitterats till kulturutskottet och sedermera överlämnats till civilutskottet.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

”Riktlinjerna innebär bl. a. att samhällets insatser inriktas på att göra det möjligt för alla att utnyttja områden och anläggningar för rekreation och turism. I propositionen anges vidare 24 områden med särskilda försättningsplaner för rekreation och turism. För att samordna de statliga insatserna vad gäller sådana områden och anläggningar föreslås att en särskild beredning bildas. Beredningen skall bl. a. bedöma frågor om statligt stöd till utbyggnad av anläggningar för rekreativt liv.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1975 års riksmöte väckta motionen

1975:411 av herr Olsson i Järvsö m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att klassificera området kring nedre Dalälven som primärt rekreationsområde.

2. att uppdra åt naturvårdsverket att i samråd med berörda kommuner och övriga organ utarbeta en plan för att främja utnyttjandet av områdena kring nedre Dalälven och Mellanljusnan för rekreation och studier,

3. att via arbetsmarknadsstyrelsen lämna bidrag till respektive kommuner för åtgärder enligt vad i motionen anförts,

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975:2043 av herr Olsson i Edane m. fl. (s),

1975:2047 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m),

1975:2050 av herr Jonasson (c), vari hemställdes att riksdagen beslutade att Torsby kommun och delar av Hagfors kommun samplanerades med Fryksdalen som primärt rekreationsområde.

1975:2063 av herr Eriksson i Ulfsbyn m. fl. (c),

1975:2064 av herr Gillström m. fl. (s, c, m, fp, vpk), vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde att nedre Dalälven, dvs. sträckningen från Avesta till utloppet i havet, klassades som primärt rekreationsområde.

1975:2065 av herr Johansson i Hållsta (c),

1975:2066 av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen skulle avslå propositionen 1975:46 i de delar den föreslagit utpekande av primära rekreationsområden,

1975:2067 av fru Jonäng m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att området kring nedre Dalälven skulle utgöra primärt rekreationsområde.

2. att hos regeringen begära en undersökning av möjligheterna att i Dellenbygden och i anslutning till DHR:s fritidsgård Dellenborg bygga upp ett handikappcentrum för friluftsliv och rekreation.

3. att hos regeringen anhålla att åtgärder med det snaraste igångsattes i den del av Ljusnans dalgång som var primärt rekreationsområde.

4. att hos regeringen begära en utredning av frågan om målsättningen för rekreation och turism samt om generella riktlinjer för samhällets an-

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

svar och medverkan, varvid borde beaktas såväl närrekreationen som den fjärrinriktade rekreationen,

1975:2068 av herrar Lindahl i Hamburgsund (fp) och Annerås (fp),

1975:2069 av herr Magnusson i Kristinehamn m. fl. (vpk), vari hemställdes att riksdagen beslutade att även Klarälvsdalen utsågs till primärt rekreatjonsområde,

1975:2070 av herr Magnusson i Tanum m. fl. (s),

1975:2071 av herr Mattsson i Skee m. fl. (c), vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att ansvaret för markanvändningsplaneringen för att tillgodose primära rekreatjonsområden åvilade kommunerna i den fysiska riksplaneringsomgången utan specialföreskrifter om länsstyrelsens och samordningsdelegationens medverkan,

2. att planeringen även skulle innefatta avvägningen gentemot övrig näringsverksamhet, service, kommunikationer etc.,

3. att för bidrag till kommuner med primära rekreatjonsområden inrättades ett nytt anslag, Anslag för planering av primära rekreatjonsområden, och att detta skulle utgå med 3 milj. kr.,

4. att kostnadsfördelning för rekreatjonsanläggningar skedde på sådant sätt att statsverket svarade för den del av kostnaden som föranleddes av speciella föreskrifter och som medförde att investeringen inte erhöi normal förräntning,

5. att kreditgarantisystem infördes för enskilda investeringar i rekreatjonsanläggningar, samt

6. att uttala att stöd borde lämnas för utbyggnad av mindre anläggningar för rekreatjon och turism även i andra delar av landet än dem som ingick i primära rekreatjonsområden,

1975:2072 av herr Nordstrandh m. fl. (m), vari hemställdes att riksdagen beslutade att med avslag på propositionen 1975:46 hos regeringen anhålla om kompletterande utredning om och nytt förslag till samhällseliga insatser för rekreatjon och turism,

1975:2073 av herr Norrby m. fl. (c),

1975:2074 av herr Sellgren m. fl. (fp, c, m),

1975:2075 av herr Sundman m. fl. (c),

1975:2076 av herr Takman m. fl. (vpk) och

1975:2077 av herr Ångström (fp), såvitt nu var i fråga (yrkandet 2).

Av ovannämnda motioner hade 1975:2043, 2047, 2050, 2063–2076 och 2077, yrkandet 2, hänvisats till kulturutskottet som sedermera överlämnat dem till civilutskottet.

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Utskottet hemställde

1. beträffande yrkande om avslag på propositionen att utskottet skulle avslå motionen 1975:2072,

2. beträffande inriktningen av samhällets insatser för rekreation och turism att riksdagen godkände vad i regeringsprotokollet förordats,

3. beträffande utredning om målsättningen att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2067, yrkandet 4,

4. beträffande ett angivande av primära rekreationsområden att riksdagen skulle

a. med bifall till propositionen och med avslag på motionen 1975:2066 godkänna vad i regeringsprotokollet förordats,

b. som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om innebörden av ett sådant beslut,

5. beträffande urvalet av primära rekreationsområden att riksdagen med anledning av propositionen och med bifall till motionerna 1975:411, yrkandet 1, 2064 och 2067, yrkandet 1, som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. beträffande områdena kring de tre storstäderna att riksdagen med anledning av propositionen som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

7. beträffande avgränsningen av områdena att riksdagen med bifall till propositionen och med anledning av motionerna 1975:2050 och 2069 som sin mening gav regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. beträffande närmare riktlinjer för markanvändningsplaneringen att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:2068, yrkandet 1, 2070, yrkandet 1, 2071, yrkandena 1 och 2, samt 2073, yrkandet 1,

9. beträffande de samiska intressena att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:2047, yrkandena 1 och 2, 2074 samt 2076, yrkandena 2, 3 och 4,

10. beträffande bidrag för kommunal planering att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2071, yrkandet 3,

11. beträffande inrättande av en särskild beredning att riksdagen godkände vad som anförts i regeringsprotokollet,

12. beträffande beredningens ställning och sammansättning att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:2047, yrkandet 3, 2073, yrkandet 3, 2075 och 2076, yrkandet 1,

13. beträffande beredningens kansli att riksdagen med avslag på motionen 1975:2073, yrkandet 4, godkände vad i regeringsprotokollet anförts,

14. beträffande de statliga stödformerna m. m. att riksdagen skulle avslå motionerna 1975:2063, 2065, 2070, yrkandet 2, och 2071 yrkandena 4 och 5,

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen.
m. m.*

15. beträffande fördelningen av statens ekonomiska stöd att riksdagen skulle

a. med bifall till propositionen och motionen 1975:2071, yrkandet 6, godkänna vad i regeringsprotokollet anförts,

b. avslå motionerna 1975:411, yrkandena 2 och 3 samt 2067, yrkandena 2 och 3,

16. beträffande åtgärdsplaneringen att riksdagen godkände vad i regeringsprotokollet förordats,

17. beträffande flygfält i Tärna–Ammarnäsområdet att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2077, yrkandet 2,

18. beträffande användningen av bebyggelsen i Västkustens fiskelägen att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2068, yrkandet 2,

19. beträffande fritidsfisket att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2043.

20. beträffande restaurering av vattendrag att riksdagen skulle avslå motionen 1975:2073, yrkandet 2,

21. beträffande förslaget i propositionen i vad det inte behandlats under 1–16 ovan att riksdagen godkände vad i regeringsprotokollet förordats.

Reservation hade avgivits beträffande yrkande om avslag på propositionen av herrar Wennerfors (m) och Danell (m) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med bifall till motionen 1975:2072 med anledning av motionen 1975:2066

a. inte godkände de riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism som förordats i regeringsprotokollet,

b. skulle avslå motionen 1975:411 samt övriga med anledning av propositionen 1975:46 väckta motioner.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. beträffande ett angivande av primära rekreationsområden av herr Olof Johansson i Stockholm (c),

2. beträffande de samiska intressena och beredningens ställning och sammansättning av herr Claeson (vpk).

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Civilutskottets betänkanden om och i anslutning till den fysiska riksplaneringen visar framför allt på en bred parlamentarisk enighet. Det faktum att moderater och kommunister i principreservationer skiljer ut sig bidrar snarast till bilden av en förankring också på längre sikt av hushållningssynpunkterna. När moderaterna säger att ingreppen är för stora i den fria hushållningen och när kommunisterna säger att ingreppen inte förpliktar till någonting har de bara gett ett perspektiv åt bilden. Reservationerna i år är mildare än de reservationer som fanns till motsvarande beslut år 1972; i varje fall tycker jag att herr Claeson har slagit in på den vägen. Det är väl också naturligt, för nu ser man

mer konkreta resultat än 1972.

Jag skall börja med att nämna det centrala i hela den fysiska riksplaneringen – att hushålla med mark och vatten och se till att unika resurser kommer till bästa och till riktigaste användning, vare sig det gäller naturvård eller användning för våra näringar. Detta ger också basen för en meningsfull miljövård med ekologiska utgångspunkter. Det är ett långt och på många punkter mycket svårt arbete med ett växelspel mellan intressena. En annan sak är att det fortfarande finns flera intressen att tänka på och väga in än de som nu ingår i katalogen över de verksamhetsanknutna riktlinjerna.

Ett centralt avsnitt i utskottshandläggningen av regeringens redovisning i propositionen I har blivit de areella näringarnas ställning. Då det gäller jordbruksmarken kan konstateras att regeringens beslut för de olika länen och den därtill hörande promemorian från februari i år har två välkomna inslag. För det första vill jag peka på den allmänna skärpningen av skyddskraven, som ger klarare utgångspunkter för den kommunala planeringen. För det andra skall vi notera de specifika krav på översiktliga bedömningar i ett tidigt skede som nu riktas mot kommuner och vissa länsstyrelser. Utskottet har på den punkten i betänkandet redovisat en noggrann behandling.

En sak som jag gärna vill peka på i det här sammanhanget är att utskottet uttalar sig för att redovisningen av jordbruksintressena i en konkret och användbar form bör göras skyndsamt. Men det är närmast en självklarhet att de bättre utgångspunkterna inte därmed alltid är goda lösningar. Lika väl som det fortfarande finns svårigheter i vissa kommuner att acceptera de skärpta kraven kan också staten – och t. o. m. bostadsdepartementet som författare till promemorian – ibland försätta sig i situationer där man spelat bort möjligheterna att ens själv följa sina egna råd. Såvitt jag förstår blir väl detta ett särskilt ämne senare i debatten.

Just konflikterna vid tätortsexpansion är centrala. På detta område måste vi förutsätta att de översiktliga bedömningarna ger en klar bild av var konflikterna är mest akuta. Här har de statliga myndigheterna ett klart ansvar när det gäller att stötta upp och bidra med både planeringsunderlag och sammanställningar, som visar ett utfall också i den stora skalan.

Skogsfrågorna har fått en av mig tidigare efterlyst behandling av samma natur som jordbruksmarken. Det står ju numera helt klart att också skogsreserverna är knappa. Konflikterna på det här avsnittet rör sig i regel om anspråk från det rörliga friluftslivet. Utskottet har betonat att det här inte – som i fråga om jordbruksmarken – alltid rör sig om alternativa lösningar. Men det finns – som jag och även utskottet tror – ofta möjligheter till samråd om hur skogsbruket skall bedrivas så att båda intressena kan samsas.

När det gäller konflikter med fritidsbebyggelsen är läget ett annat. Här blir det direkt fråga om en planeringsinsats. Det har ställts i utsikt

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

ytterligare anvisningar på den punkten, och jag tror att sådana också behövs.

Fisket kommer ofta på mellanhand, konstaterar utskottet. Vi har särskilt påpekat att fiskeintressena bör tas upp även när det inte gäller inverkan från miljöförstörande industri. Fritidsfisket bör beaktas då man bedömer friluftslivets markanspråk.

Renskötelsens intressen har ofta varit uppe i konfliktsammanhang. Utskottet har blivit enhälligt på den punkten. Det har man kunnat bli mot bakgrund närmast av skärpningen och preciseringen i regeringsbesluten. Jag skall senare ta upp vissa frågor om konflikter med särskilt turismens intressen.

När det gäller det rörliga friluftslivets behov är det kanske i första hand av intresse att notera två saker. Den ena är att regeringsbesluten stryker under behovet av närrekreationsområden till Stockholm och Göteborg samt i Skånelänen. Den andra är att förslaget om primära rekreationsområden har fått gå in som en riktlinje bland andra i katalogen över intressen. De här intressena finns i regel också inom områden som täcks av de geografiska riktlinjerna. Jag vill gärna i det här sammanhanget betona detta och kanske också motverka att missförstånd uppstår när man talar separat om turism och rekreation.

I fråga om kulturminnesvård vill jag bara notera att utskottet tyckt sig finna ett starkt behov av kompletterande utredningar och inventeringar. Det är närmast med tanke på att det gäller kulturutskottets pengar som vi har uttryckt oss försiktigt och framhållit att intressena bör beaktas i särskild ordning.

Fritidsbebyggelsen är det intresse som i programmen oftast anges stå i konflikt med annat intresse – rörligt friluftsliv eller naturvård. Tidigare har jag även nämnt skogsbruket i detta sammanhang. Som jag också har antytt förut innebär fritidsbebyggelsen en markanvändning för ett specifikt ändamål – en användning som också påverkar den närmaste omgivningen i stor utsträckning. Det är viktigt att kommunerna förbättrar sin planberedskap. Utskottet stryker under både detta och slutsatsen i propositionen att restriktivitet måste gälla för ytterligare fritidsbebyggelse i områden som berörs av de geografiska riktlinjerna så länge det inte finns genomarbetade översiktliga planer för markanvändning.

Herrar Wennerfors och Danell tar upp dessa frågor om fritidsbebyggelse i det särskilda yttrandet nr 2 vid civilutskottets betänkande nr 1. De tar inte avstånd från kravet på restriktivitet. Det finns mark, säger man. Det är också sant till den gräns där andra intressen väger tyngre. Planeringskravet ansluter man sig också till. Vad som återstår i sak av yttrandet är inte mycket: man säger att det är angeläget att finna former för att möjliggöra en ökad fritidsbebyggelse. Det kan vi ju alla hålla med om. Men det kanske är något annat som ligger i uttalandet. Är kravet på smidighet detsamma för förenklade planbedömningar utan hänsyn till motstående intressen? I så fall kan jag inte hålla med dem längre.

På kommunikationernas område får med glädje noteras att utredningsförslaget om den långsiktiga vägplaneringen anges lägga tyngdpunkten

på samordningsfrågorna. Lika värdefullt är det att flygplatsbehovet bedöms i ett riksperspektiv.

Det händer ofta att just kommunikationssektorn och försvaret uppfattas som en stat i staten som inte så lätt låter sig fångas in i den samordnande planeringen. Omdömet är kanske inte alltid rättvist, men konfliktyttringar kan väl tyda på att vad jag har sagt har fog för sig. När man nu även på försvarssidan kan se framåt mot långsiktigt bedömda markanspråk får det anses att man har tillgodosett ett verkligt intresse. Det är enligt min mening mycket viktigt att den fysiska riksplaneringens idé om att väga samman intressena i ett tidigt skede får slå igenom också på de här områdena.

De geografiska riktlinjerna har jag velat anse som själva kvintessensen i riksplaneringen. I de områden där dessa gäller är det över lag ett särskilt och ofta invecklat planeringsbehov. Ett exempel i detta sammanhang som ger sig självt är planeringen av den obrutna kusten i norra Bohuslän. På denna punkt har utskottet enhälligt – jag vill särskilt påpeka det – förtydligat riktlinjerna för var man skall planera för arbete med oljeborrningsplattformar. Det skall betonas att vi inte uttalat oss om exakt var de faktiskt skall få byggas, vare sig i fråga om djupvattenläge eller ännu mindre i fråga om docklägen. Det utskottet gör är att ange en planeringsberedskap, som ger regeringen möjlighet att välja mellan alternativa lösningar, så att de bestående ingreppen blir så små som möjligt. Vi vill inte – och det av många skäl – att riksdagen skall detaljplanera. Här tillkommer också att det knappast är möjligt för någon att gå vidare i specifikation förrän det finns en klar tillståndsansökan med sina förutsättningar angivna. När utskottet nu har vidgat planeringsområdet på Hogdalsnäset gäller detta i sak att vi anser oss behöva klarlägga förutsättningarna för en sådan – temporär – industri i det område där de unika djupresurserna finns.

Ett annat exempel på komplicerade planeringsbehov utgörs av skärgårdsområdena. Sådana har vi av flera typer och med olika riktlinjer, gällande i skilda områden. Den motion som väckts av herr Dahlgren famnar formellt över stora områden och mycket olika konflikttyper. När utskottet finner att skärgårdsbefolkningens intressen har stor tyngd är detta givetvis ett uttalande som inte ändrar de geografiska riktlinjerna. Utskottet har nämligen utgått från att motionärens huvudsakliga avsikt varit att betona de bofasta skärgårdsbornas intressen. Vi har också konstaterat att det krävs åtgärder inom sektorer framför allt utanför den rena markanvändningsplaneringen. Vi har förutsatt att förslag kommer – och att de kommer senast till våren.

När herrar Wennerfors och Danell har framlagt det särskilda yttrandet nr 1 vid betänkandet nr 1 är det i första hand att notera att de inte har reserverat sig till förmån för någon annan mening än vad utskottet ger uttryck för. Jag vet inte om man skall tolka yttrandet så, att det röjer någon begränsning i synsättet när skärgårdsfrågorna behandlas, i första hand med tanke endast på friluftsliv och kvarboende fast befolk-

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

ning. Vi har områden som är högexploaterade, och vi har områden som är nästan helt orörda. Det finns ett tryck från många olika håll i sammanhanget. Möjligen har moderaterna insett detta eftersom man slutar yttrandet med att klaga på utskottets behandling av motionen – en behandling som de ju ändå själva skrivit under på, eftersom de inte avgivit någon reservation.

Områden med speciella problem kallar man i propositionen fem konfliktområden, nämligen Hogdalsnäset, Skåne, Bråviksområdet, Vänerområdet och södra Billingen. Regeringsbesluten innebär där krav på en speciell redovisning till regeringen och ett speciellt ansvar från regeringens sida. Detta betyder bl. a. att riksdagen nu inte kan ta ställning till planeringens utgångspunkter. Departementschefen anser att det i flera av dessa fall kan bli aktuellt att formulera förslag till nya eller kompletterande geografiska riktlinjer. Det är mot den bakgrunden som utskottet enhälligt tillgodosett ett förslag i centermotionen 1975/76:14 om att få en ny eller snarare fortsatt redovisning av denna planering. Här gäller det ju i särskilt hög grad att mångfalden av konkurrerande intressen skapar situationer som inte förutsetts genom anvisning av konfliktlösningar i de gällande riktlinjerna.

Riksplaneringen består av konflikter mellan intressen för innevånare i hela riket, i regioner eller i en kommun. Det är i och för sig självklart att statsmakterna tar ett ansvar när det gäller att dra upp riktlinjerna. Det är lika klart att den yttersta preciseringen måste ske i kommunala planer liksom att regeringen har sitt ansvar för att riktlinjerna fullföljs. När utskottets moderata ledamöter i reservationen 2 vid betänkande nr 1 yrkar på en parlamentarisk ledningsgrupp, kan man ana att här har de av misstag skrivit av något som väl kunde diskuteras 1972 men som knappast är lika aktuellt nu. Framför allt tillgodoses ju riksdagens intresse av att det alltid är den som skall ändra på riktlinjerna – det kan inte regeringen göra – och att vi får en fortsatt redovisning i de fem särskilda konfliktområdena. Det är inte särskilt bärande att tillsätta en parlamentarisk ledningsgrupp när det egentliga syftet tycks vara att få till stånd en utredning om styrmedlen. Då sedan motiven enligt motionen visar sig vara att finna vägar för att ta bort kraften ur planbesluten och därmed kanske sabotera hela tanken på en hushållning med resurserna, förefaller uppslaget verkligen främmande i dagens sammanhang.

Den fortsatta planeringen inom det s. k. planeringsskedet lägger nu ett stort ansvar och en stor börda på kommunerna. Det ansvaret blir inte lättare av att man hela tiden självfallet måste planera i samråd med och lämna information till medborgarna. Det är viktigt att det hela blir en i ordets bästa mening demokratisk beslutsprocess.

Utskottet har preciserat redovisningstiden genom förslaget att redovisningen skall ske före utgången av mars månad 1977. Ett särskilt skäl utöver kravet på information och samråd är att de slutliga besluten bör kunna förankras i de då nyvalda kommunala församlingarna.

Planeringen består också i ett kostsamt arbete med underlag, redovisningar och skisser – allt gjort så att det kan omsättas i både exakthet

och lättfattlighet. Utskottet har enhälligt följt ett motionskrav från centerhåll på att staten skall öka sin ekonomiska insats; i klartext betyder det att det s. k. C 2-anslaget skall höjas. Jag vill för min del hoppas att denna riksdagens begäran skall tillgodoses redan genom tilläggsbudget II och därmed kunna få sin avsedda praktiska effekt.

Som jag tidigare sagt har utskottet kopplat väsentliga delar av förslagen i propositionen om turism och rekreation till den fysiska riksplaneringen. Jag vill gärna stryka under att detta egentligen inte är något avsteg från propositionen, utan snarare ett återförande av den till synpunkter som nuvarande jordbruksministern förde fram som civilminister år 1972. Det är också en betoning som väl förenas med förslagen i proposition 1975/76:1. Jag vill redan i detta sammanhang notera att betänkande nr 2 är enhälligt, fränsett den moderata reservationen. Yrkandet i denna reservation – som bygger på motionen 1975:2072 – är, såvitt jag kan finna och som utskottet skriver, ”mer grundat på ideologiskt motiverade farhågor för samhällsplaneringens effekter än på en bedömning av de konkreta förslagen i propositionen”. Jag är inte heller någon anhängare av planering för dess egen skull. När moderaterna emellertid i motionen erbjuder fri glesbebyggelserätt som alternativ till en hushållningsplanering, så är det väl i alla fall klart att kravet på en ny utredning närmast liknar den obotfärdiges förhinder.

Vad innehåller då propositionsförslaget? Jo, först en allmän målgivelse som utskottet inte kunnat ha någon invändning emot, därefter ett förslag om att man skall ange vissa primära rekreationsområden. Vad detta innebär anges närmare så att det i första hand gäller att göra markreservationer – också för områden där särskilda planeringskrav och samordning av planeringen skall gälla. Jag kanske skall peka på att propositionen inte innehåller förslag till några nya stödformer och inte heller någon ändring i resp. myndigheters kompetens. Den innebär inte heller någon allmän prioritering av områdena före andra lämpliga områden. Det är alltså detta förslag som vi haft att bereda. Det är möjligt att det på skilda håll finns önskingar om att propositionen skulle ha innehållit något mer om de ekonomiska frågorna – men så är nu inte fallet.

Utskottet säger nu att vi bör ge turist- och rekreationsintressena verksamhetsanknutna riktlinjer av samma typ som t. ex. friluftslivets. På så sätt har man vunnit klarhet om att den här planeringen skall inordnas i det pågående planeringsskedet i den fysiska riksplaneringen. Därtill har man vunnit att de samordningskrav som återkommer i vissa motioner automatiskt tillgodoses.

De primära rekreationsområdena är schematiskt angivna i propositionen men dock klart lägemässigt orienterade. Utskottet har enhälligt föreslagit att nedre Dalälven tillförs listan. Det bör kanske noteras att vi gjort detta med kännedom om t. ex. utbyggnadsplanerna vid Söderfors.

Den närmare avgränsningen får göras i den kommunala planeringen. Därför har utskottet enligt den allmänna principen att inte gå in på vad som är konkret kommunal planering hänvisat till yrkandena i detta sammanhang om Klarälvsdalen i Torsby kommun.

Närrekreationsområdena måste anses vara en viktig fråga. Också härvidlag har utskottet hänvisat till de regeringsbeslut inom bostadsdepartementets sektor som syftar till lösningar av frågan närmast storstäderna. I övrigt blir detta en riksplanefråga av vanlig typ, förstärkt med uttalandet att också de primära områdena skall så långt som det är möjligt planeras även för närrekreation.

De samiska intressena har väckt speciell uppmärksamhet. Jag har tidigare noterat att utskottet stått enigt bakom de riktlinjer som enligt proposition 1 gäller för denna sektor. Därför blir det naturligt att utskottet också i det här sammanhanget är enigt och anser att motionsyrkandena – framförda innan proposition 1 publicerades – är tillgodosedda. Det särskilda yttrandet nr 2 av herr Claeson vid betänkandet nr 2 är, såvitt jag förstår, att uppfatta som en särskild betoning av de konflikttyper som visar sig vid fritidsutbyggnad i större skala. I sak tror jag inte att vi har skilda uppfattningar.

Propositionen innehåller slutligen förslaget att en särskild beredning skall ges vissa samordningsuppgifter. När det gäller denna beredning har utskottet utgått från samma bedömning som propositionen – nämligen att det är fråga om att samordna statliga insatser.

Herr talman! Jag har på detta sätt försökt ta upp vissa centrala frågor i det här beslutskomplexet. Jag är medveten om att inte alla motionsyrkanden, vare sig de blivit tillstyrkta eller avstyrkta, har kommenterats av mig. Andra talare som står bakom utskottets betänkanden kommer att komplettera mig på den punkten.

Herr talman! Jag yrkar bifall till civilutskottets förslag i betänkandena 1 och 2.

Herr DANELL (m):

Herr talman! Propositionen 1975/76:1 med redovisning av programskedet i den fysiska riksplaneringen, som vi nu behandlar, är egentligen en imponerande katalog över alla de problem som vårt moderna och komplicerade samhälle har med alla olika intressen i fråga om markanvändning och användning av våra naturtillgångar. Problemen i sig är egentligen ett hälsotecken, om man ser till näringslivets alla delar och deras vilja att utvidga och använda nya tekniska rön för att öka våra gemensamma tillgångar och sysselsättningen. I vårt tekniska och komplicerade samhälle krävs det därför, för att möta alla dessa olika konflikter, en långsiktig planering och hushållning med våra mark-, vatten- och naturtillgångar.

Den till omfånget egentligen ganska blygsamma redovisningen av programskedet i den fysiska riksplaneringen kan också ses som en markering av den första hållplatsen i den fysiska riksplaneringen och som ett bevis på det oändligt omfattande arbete som faktiskt genomförts ute i landets kommuner och regioner. I det sammanhanget är det väl värt att understryka utskottets uttalande om vikten av ett ökat stöd till kommunernas planeringsarbete.

Inventeringar och kartläggningar med analyser av eventuella konflikter – allt i ett uppdrivet tempo – har karakteriserat arbetet. Uppenbarligen ger också det löpande arbetet allt fler inkörsportar till nya arbetsuppgifter eller möjligheter till att inkludera redan igångsatt annat planeringsarbete, mer eller mindre direkt underställt den fysiska riksplaneringen. Kartläggningen av landets vattentillgångar och förslag om hur vi skall använda eller spara dem samt arbetet med bl. a. försvarets framtida markbehov är exempel på arbeten som utförs parallellt med den egentliga fysiska riksplaneringen. Självfallet bör också, vilket utskottet uttalar, riksplaneringen samordnas med den regionalpolitiska planeringen och den regionala trafikplaneringen.

Beträffande civilutskottets betänkande nr 2 om insatser för rekreation och turism kommer herr Wennerfors att utveckla vår moderata uppfattning i frågan.

Ett allvarligt dilemma för planeringsivern är dock den överhängande risken för att vi kan få ett detaljreglerat och därmed ganska naturligt ett genomcentraliserat samhälle, där alla verksamheter kräver etableringstillstånd och där den enskilda människans behov av mark och användning av sin egen mark alldeles kommer bort bland alla tekniker och planeringspolitiker. I det sammanhanget möter man de problem som vi moderater i motionen nr 7 av herr Adolfsson m. fl. har tagit upp, vilket för övrigt är en fortsättning på den debatt som fördes vid förra riksplanebeslutet i riksdagen 1972.

Den centrala frågan är hur själva säkerställandet av mark skall hanteras, fastläggas och legalt förankras. Det är uppenbart att de på senare år företagna skärpningarna av expropriationslagstiftningen, förköpslagstiftningen och borttagandet av glesbebyggelserätten ger mycket starka samhällseliga instrument för att möjliggöra ändring av markanvändning och ägostruktur. Även resultaten av säkerställande av mark kan få säregna konsekvenser så till vida att mark som inte drabbas av säkerställande genast får en oförtjänt värdestegring. Detta förhållande gör att det faktiskt skapas en oacceptabel orättvisa mellan markägare som drabbas av säkerställande i någon form och andra markägare granngårds, som fritt kan utnyttja sin mark genom att kanske realisera marktillgångarna. Problemen med de långvariga byggnadsförbuden är ett annat resultat av de förändringar som har skett de senaste åren och av planeringsivern som måhända ibland har gått en aning för långt.

Allt sammantaget har övertygat oss moderater om att det behövs en analys av hela frågekomplexet om säkerställande av mark för att finna de bästa och mest rättvisa lösningarna. Detta framförs också i reservationen I vid civilutskottets betänkande nr 1.

Vad beträffar förhållandet mellan de olika myndigheterna och instanserna när det gäller beslut om säkerställande av mark m. m. är det uppenbart att det nuvarande samrådet kommun-länsstyrelse och statliga organ måste utvecklas. De i programmen upptagna riksintressena representerar en tredjedel av landets yta, vilket klart visar problemets vidd,

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

om man sätter alltför stor tilltro till de centrala organens möjlighet att fatta de bästa besluten. Kommunförbundet har också i sitt yttrande understrukit de här problemen. Man framhåller att risken är överhängande för att många goda intentioner kommer att förfuskas om för stora områden benämns riksintressen när frågorna i själva verket i många fall kan lösas av kommuner och länsstyrelse i samverkan utan inblandning från någon central instans. Såsom Kommunförbundet framhåller har kommunerna visat sina höga ambitioner och sitt ansvar i planeringsarbetet, vilket borde borge för ett fortsatt väl fungerande arbete utan alltför mycket central styrning. Det torde också vara svårt att inför allmänheten motivera att för en tredjedel av landets yta i många fall okomplicerade avgöranden om markanvändning och bebyggelse inte skulle kunna anförtros åt kommunerna själva.

Enligt vår uppfattning ger programskedet anledning till oro för den kommunala självstyrelsen. De värderingar som kommunerna ger uttryck åt i markanvändningsplaner och översiktsplaner kan i nuläget underkännas av länsstyrelsen och regeringen. Det kan allvarligt ifrågasättas om denna intressekonflikt alltid skall lösas till förmån för det statliga organets bedömning. Vi anser att denna principfråga bör närmare analyseras under det kommande planeringsskedet.

I detta sammanhang vill jag också beröra frågan hur det fortsatta arbetet med riksplaneringen bäst skall förankras utanför statliga organ och regeringen. Utskottet föreslår på goda grunder att ännu en sammanfattande redovisning inför nya eller kompletterande geografiska riktlinjer skall underställas riksdagen. Civilutskottets resor och besök i de fem väl kända konfliktområdena har visat att det behövs en parlamentarisk förankring av de kommande viktiga avgörandena om dessa områden. Men dessutom är det vår uppfattning i moderata samlingspartiet att det är nödvändigt att över huvud taget låta det fortsatta riksplaneringsarbetet underställas och ledas av en parlamentariskt sammansatt grupp. Detta framhåller vi i vår reservation nr 2, och det överensstämmer med vår uppfattning i riksplanedebatten 1972. Med hänsyn till alla problem som kan uppstå, och som redan har uppstått i många fall, i samband med en omfattande planering av vårt samhälle bör man på alla sätt försöka åstadkomma djupast möjliga parlamentariska förankring i arbetet.

Herr talman! Jag har hittills huvudsakligen uppehållit mig vid de principiella frågorna och sådana frågor som skiljer oss moderater från utskottet i övrigt, och jag får kanske i det fortsatta meningsutbytet också tillfälle att återkomma i de frågor som fru Olsson i Hölö här var inne på. Innan jag slutar vill jag emellertid understryka några andra saker.

Vi moderater ser det som utomordentligt värdefullt att det i utskottets arbete har skett en skärpning i behandlingen av jordbruket och åkermarken när det gäller riktlinjerna för vissa verksamheter. Detta överensstämmer helt med de intentioner som finns i vår motion nr 7. Beträffande fritidsbebyggelsen har vi dock känt oss föranlåtna att i ett särskilt yttrande understryka vikten av att tillgodose den stora efterfrågan

på fritidshus. Självfallet skall då också beaktas de andra, motstående intressen som här finns, men med hänsyn till att debatten många gånger förs på osakliga grunder – så till vida att man hävdar att det allmänt sett i vårt land råder brist på mark för byggande av fritidshus – anser vi det angeläget understryka att så inte är fallet. Jag bortser då från kustområden och stränder. Vi anser att det är en viktig målsättning att se till att det finns en tillräcklig kommunal planberedskap och även i övrigt instrument för att kunna tillgodose den efterfrågan som råder på fritidshus.

I det sammanhanget bör understrykas, att vi med alla medel måste försöka undvika risken för att få flera sådana storstadsbetonade fritidsbyar som byggts på vissa håll eller som nu planeras. Risken är att man med ett omfattande säkerställande av mark och ett ambitiöst planeringsarbete i det sammanhanget indirekt skapar dessa oändligt tråkiga, tätortsbetonade fritidsbyar, där människor förmodligen inte kan få ut mycket nöje av sin fritid.

I det här fallet har vi valt att bara avge ett särskilt yttrande, eftersom det inte har funnits anledning att i en reservation föra fram våra synpunkter. Det är bara fråga om en markering.

Vad gäller vår moderata uppfattning och profil i skärgårdspolitiken kommer herr Wennerfors senare att ta upp den frågan.

Jag vill sluta med att säga att kraven på och motiven för att vi skall ha ett välplanerat samhälle för att på bästa sätt kunna hushålla med våra resurser är många och viktiga, men det skall i detta välplanerade samhälle också finnas plats för starka, handlingskraftiga enskilda medborgare, och vi skall kunna garantera den kommunala självstyrelsen. Dessa båda incitament får aldrig glömmas bort i det fortsatta planeringsarbetet.

Herr talman! Jag ber med det anförda att få yrka bifall till reservationerna 1 a, 2 och 3 vid betänkandet nr 1.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Vänsterpartiet kommunisterna kräver nu, liksom 1972, att den fysiska riksplaneringen skall göras till ett handlingsprogram med bestämda mål.

Orden plan och planering har länge missbrukats. Grovt uttryckt består planeringsprocessen av tre led: inventeringen, dvs. insamlingen av faktaunderlag, sammanvägningen av intressen samt de politiska besluten. Det är de politiska besluten, det verkliga handlandet, som utgör den egentliga planeringen. När man bara inventerar gör man alltså i grunden ingen planering. Den s. k. fysiska riksplanen är i huvudsak en inventering, ett planeringsunderlag och inte någon plan. Vpk vill däremot att man skall börja göra den till en plan i betydelsen handlingsprogram.

Mycket tid och kraft har i förvaltningen ägnats åt att inventera. Oerhörda mängder arbete utförs, ofta utan att arbetsinsatsen står i proportion till det slutliga syftet. Stora oöverskådliga mängder papper samlas, som

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

sedan får begränsad användning. Orsaken härtill är att inventeringarna alltför sällan förs fram till att bli program, alltså plan för handling och beslut.

Ordet planering är, som sagt, missbrukat. Att planera betyder att göra upp ett medvetet handlingsprogram och söka förverkliga det. Däremot planerar man inte, om man låter sina beslut bestämmas av oplanerade faktorer, som man själv inte kontrollerar. Planering i ordets egentliga mening betyder medvetenhet och styrning. Styrningen åstadkoms genom politiska beslut. Men svensk samhällsplanering är ingen sådan styrningsplanering. Den är vad man kallar en anpassningsplanering. Det betyder att man från fall till fall bestämmer lösningar på grundval av styrkeförhållanden mellan faktorer, som man egentligen inte kan styra. Ökar t. ex. det privata näringslivet sitt tryck mot ett område, ökar i praktiken också chansen att planbesluten går i näringslivets favör. Det finns ingen konsekvent politisk viljeinriktning. Viljan ligger utanför de offentliga organens yttersta kontroll. Besluten blir därmed i stor utsträckning ett verkställande av andras vilja.

Vad är då följden av detta? Jo, bl. a. svårigheter att förutse framtiden. Planeringen blir inte en medveten kedja av handlingar, som hänger samman och som avser att utmynna i ett bestämt socialt mål. Planeringsarbetet förvandlas i stället till en tämligen slumpartad summa av oförutsebara detaljbeslut. Medvetande ersätts av opportunism. Långsiktighet ersätts av kortsiktighet. Överskådlighet ersätts av oöverskådlighet. Planeringsprocessen hamnar i upplösning.

Utskottsmajoriteten har uppenbarligen inte velat förstå dessa rätt enkla fakta och grundsatser. Utskottsmajoriteten visar också med närmast barnslig oskuld upp sin fullständiga avsaknad av mål och principer. Det mest avslöjande och aningslösa avsnittet i betänkandet låter så här:

”Med hänsyn till skiftande tyngd hos olika anspråk när de riktar sig mot områden med skilda förutsättningar är ett planeringsprogram --- vare sig möjligt eller lämpligt.”

Jag ber de närvarande kammarledamöterna begrunda innebörden av detta geniala yttrande. Man säger alltså att förutsättningarna är så olika från fall till fall att vi när det gäller utvecklingens långsiktiga resultat varken kan veta något, bör veta något eller vill veta något. Allting flyter och får lov att flyta.

Det mest geniala i majoritetens filosofi är kanske själva argumentets konstruktion: *Eftersom* de ingående planeringsfaktorerna växlar i tyngd från fall till fall, behövs inga program och principer. Jag har svårt att förstå hur man kan komma till en sådan slutsats. Det är ju just när förhållandena växlar som man behöver program och tillämpningsprinciper. Det är just då man behöver ett system av standarder och normer för att kunna påverka helhetsutvecklingen och uppfylla de mål man eventuellt uppställer för sig. Om förutsättningarna var desamma i olika fall – ja, då skulle vi naturligtvis inte behöva program och standarder. Utskottsmajoritetens logik är helt upp och ned i förhållande till plane-

ringssituationens innebörd.

Nästan lika genialt är följande yttrande från majoriteten: "Att frågan kan ses ur flera synpunkter belyses bl. a. av att medan man i motionen 16" - vpk-motionen - "anser att riktlinjerna --- förpliktar till föga eller intet, man i motionen 7" - moderatmotionen - "kan finna riktlinjernas fullföljd oacceptabel med hänsyn till deras restriktiva effekt för markägarna."

Vad betyder nu detta filosofiska djupsinne? Jo det betyder: Eftersom moderater och kommunister tycker olika, så är det bäst att inte tycka något alls. Eftersom vissa grupper har motsatta värderingar, så är det riktigaste att inte ha några värderingar alls. Kan man tänka sig en elegantare cirkelbevisning till förmån för den totala politiska opportunisten?

Slutligen en reflexion utifrån majoritetens politiska principlöshet. Frågan kan ses från flera synpunkter, säger man. Därför behöver vi inget program. Moderaterna tycker olika mot kommunisterna och det bevisar att vi inget program behöver. Faktorerna är så växlande från fall till fall i planeringen.

Vad är det som saknas i denna filosofi? Det saknas en medveten politisk värdering. Det saknas en medveten uppfattning om vem planeringen skall tjäna och till vilka samhällliga mål den skall leda fram. Det saknas insikt om att den fysiska planeringen som all annan samhällsplanering är en maktpolitisk process, en process i vilken olika klassers och ekonomiska maktgruppers intressen bryts mot varandra.

Vad utskottmajoriteten gör är att avpolitisera hela planeringsresonemanget. Just det förhållandet att moderater och kommunister har motsatta värderingar borde ha lett majoriteten till insikten att man varken kan eller bör avpolitisera. Tvärtom - planering är en fråga om politisk makt och politiska värderingar. Moderaterna är här i riksdagen för att påverka planeringen i enlighet med jordägarnas och storindustrins intressen. Kommunisterna är här för att hävda, att svensk arbetarrörelse behöver en planeringsfilosofi och ett planeringsprogram, som kan tillgodose folkflertalets intressen. Om man bedriver samhällsplanering måste man ha en politisk målsättning i botten. Har man det inte - då överlämnar man vid varje särskilt planeringsbeslut åt den i det speciella fallet starkaste maktfaktorn att göra sig gällande. Och det är i regel i ett samhälle av den nuvarande typen den ekonomiskt starkaste. Om staten inte har ett program med standarder och värderingar, då överlämnar den åt de ekonomiskt starka att besegra de ekonomiskt svaga.

Vad jag inte förstår är hur utskottets socialdemokrater med gott samvete kan skriva ihop sig med centern om att svensk samhällsplanering inte behöver grundvärderingar och program. Det hade varit bättre om arbetarpartierna här framträtt med en gemensam grundsyn - en grundsyn som utgått från att Sveriges markresurser inte är exploatörernas och spekulanternas och de s. k. marknadskrafternas leksak. Det politiska tänkandet inom arbetarrörelsen skulle ha tjänat på att ni socialdemokrater

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

varit med i diskussionen om detta program i stället för att koppla ihop er med kammarens mest principiösa borgerliga parti. Men nu får ni väl stå för ert val.

Jag yrkar bifall till reservationen I b av herr Claeson vid betänkandet nr 1.

Herr PERSSON i Karlstad (s):

Herr talman! I civilutskottets betänkande nr 1 redovisas den fortsatta utvecklingen av programskedet i den fysiska riksplaneringen. Allmänt sett bör det för Sveriges befolkning kännas tryggt att vi får en fortlöpande planering som tar till vara våra mark- och vattenresurser. Majoriteten i utskottet är i stort enig om vikten av detta, och det är minoriteten – bestående av kommunister och moderater – som av skilda anledningar begär avslag på propositionen. Utöver detta avslagsyrkande finns ytterligare två moderatreservationer och två särskilda yttranden.

Riktlinjerna i propositionen är grundläggande för en ekologisk grundsyn och en ökad verksamhet beträffande miljöutvecklingen i stort. De kommunala programmen och länsstyrelsernas yttranden redovisar i detta skede en del konfliktområden som berör skilda intresseinriktningar, och de flesta är samstämmiga på den punkten att den fysiska riksplanen behövs som ett översiktligt instrument för att tillvarata framför allt de många människornas intressen. Socialdemokraterna i utskottet står helt eniga bakom regeringens proposition. Riksdagen har att fastställa riktlinjerna, och regeringen uppmärksammar särskilda geografiska områden med speciellt komplicerade förhållanden.

I propositionen tar man upp vissa områden som uppvisar speciella problem, t. ex. Hogdalsnäset, Skåneområdet, Bråvikenområdet, Södra Billingen och sist men icke minst Vänerområdet. Jag skall något närmare belysa propositionen ur värmländsk synpunkt.

Länsstyrelsen i Värmlands län har i skrivelse till regeringen sammanställt en rad intressanta objekt som är belägna inom länet. Av de ca 90 områden inom Värmlands län som av olika anledningar angivits som riksintressen har 23 bedömts kunna bli föremål för länsstyrelsens eller andra regionala organs utredning eller direkta skyddsåtgärder. Regeringen föreslår kompletterande riktlinjer för vissa områden och ett fortsatt översiktligt planeringsområde i skilda former. Väneren, Fryksdalen, Alsterdalen med flera områden nämns. Vi som bor och verkar runt Väneren vet vilken betydelse Väneren har för människorna i området, och vi är i hög grad betjänta av en ökad uppmärksamhet i det fortsatta fysiska planeringsskedet.

Skärgården med dess speciella fauna och dess öar har tidvis varit hotad av kalhuggning och annat. Men 1974 års beslut om vissa ändringar i naturvårdslagen har tills vidare avvärjt en del aviserade miljöhot. Med tillfredsställelse har jag tagit del av propositionen 1975/76:56 om ändring i byggnadslagen när det gäller skogsindustrin, som vi i nästa vecka skall behandla här i kammaren. Den i propositionen föreslagna ändringen syftar

framför allt till att redan nu förbättra samhällets möjligheter att kontrollera och pröva åtgärder inom skogsindustrin vilka kan innebära ökad förbrukning av svensk träfiberråvara. Den föreslagna ändringen av 136 a § byggnadslagen innebär att tillkomsten och lokaliseringen av industriell eller liknande verksamhet skall kunna prövas med utgångspunkt i hus-hållningen med träfiberråvara.

Fritidsbebyggelsens lokalisering måste dock behandlas mer ingående. Jag har svårt att förstå moderaternas ståndpunkt här. I motionen 7 av herr Adolfsson m. fl. sägs att ett land med så enorma markområden utan miljökonflikter kan tillgodose en efterfrågan på spridd fritidsbebyggelse. Den sortens allmänna fraser är till intet förpliktande och äger ingen som helst realitet. Detta gäller kanske i synnerhet Stockholmsområdet. Trycket på fritidsbebyggelsen är enormt var vi än bor i vårt långa land, och det behövs verkligen en vettig planering av fritidsbebyggelsen. Det särskilda yttrandet nr 2 av herrar Wennerfors och Danell vid betänkandet nr 1 andas romantiska drömmar och mindre realism.

Jag hälsar med stor tillfredsställelse även det aviserade lagförslaget om ingripande mot svartbyggen.

I regeringens beslut för Värmlands län understryks behovet av en samordnad planering för Väneren och dess kustområden. I detta planeringsområde ingår Värmlands, Älvsborgs och Skaraborgs län med sekretariatet förlagt till planerheten i Skaraborgs län.

Samordningsbehovet är stort även beträffande Dalslands kanal. Dalslandsområdet organiseras genom den s. k. DANO-kommittén, där kommunerna ställt upp på ett mycket engagerat sätt och där vi värmlänningar är representerade via Årjängs kommun.

Vid planeringen av Vänerområdet, har man också sagt, bör industrifrågorna ägnas särskild uppmärksamhet. Utskottet understryker regeringens bedömning och framhåller att mer preciserade utgångspunkter för industrins behandling behövs på central och regional nivå. Ur Vänersynpunkt är dessa frågor av vital och avgörande betydelse för den fortsatta utvecklingen av sådan industrilokalisering som beaktar miljövårdens och fiskets intressen i dessa områden. Vi ser med största tillfredsställelse fram emot de konkreta förslag och lösningar som nu sammanställs på departementsnivå, där jordbruks-, arbetsmarknads-, kommunikations- och bostadsdepartementen är inkopplade. Industriverkets samordnande roll och studier bör rimligen ge ett värdefullt tillskott till det komplicerade utredningsarbetet och för de fortsatta ställningstagandena inom regionen. I propositionen framhålls också att en utgångspunkt bör vara att områden vid västkusten som ännu inte nämnvärt påverkats av förorenade utsläpp skall kunna skyddas från sådan påverkan och att utsläppen i vatten och luft från industrierna inte bör öka. Utsläppen hamnar ofta hos grannarna i öst, vilket bör observeras och åtgärdas i ökad utsträckning.

I Värmland har vi en fråga som upprört många människor, nämligen skjutfältet i Örnäs i Kils kommun. Milostaben har föreslagit en utvidgning. Civilutskottet hade tillfälle att närmare stifta bekantskap med

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Örnäs vid sitt Värmlandsbesök. Efter detta besök har ett annat alternativ kommit med i bilden, och vi hoppas nu slippa denna utvidgning av skjutfältet i Örnäs.

Utskottet har uppmärksammat försvarets markbehov. Vi har sagt att berörda myndigheter på totalförsvarets område bör översiktligt presentera långsiktiga anspråk på ett tidigt stadium. Översiktliga alternativa lösningar bör utmönstras och markanvändningsfrågorna behandlas och bedömas med hänsyn till den fysiska riksplaneringen. Detta är oerhört viktigt så att vi slipper liknande konflikter.

En utredning, ledd av landshövding Rolf Edberg, är tillsatt av länsstyrelsen. Utredningen arbetar med ett annat alternativ, som kanske kan accepteras av de flesta. Vi kan notera att även de militära myndigheterna har ändrat ståndpunkt på senare tid. Helt naturligt vållar ett skjutfält och dess vidgning alltid konflikt men mindre om ett fåtal människor berörs.

Klarälvsdalen har många vetenskapliga, kulturella och rekreativa värden. Övre Klarälvsdalen har ett riksintresse med den ännu outbyggda och opåverkade forssträckan mellan Höljes och Sysseleback med sin storlagna natur. Bevarandefrågor och frågor om eventuella framtida kraftverksbyggen berör fyra kraftstationer: Edsforsen, Värnsjö, Klarabro och Strängforsen. Jag vill inte föregripa den debatt som vi senare kommer att få i denna kammare om en utbyggnad eller ej, men klart är att såväl Torsby kommun som naturvårdsenheten vid länsstyrelsen i Värmlands län har avstyrkt de nämnda utbyggnaderna.

Beträffande utskottets skrivning om djuphamnsläget vid Lunnevikens och Kålvik strax söder om Idrefjordens utlopp finns inte mycket att tillägga utöver vad utskottets ordförande, Elvy Olsson, har sagt här i kammaren. Vi är helt eniga om skrivningen, och efter vår resa i Bohuslän kunde vi konstatera att den verksamhet som pågår med byggande av oljeplattformar inte är miljöstörande i ordets rätta bemärkelse. Vi håller fast vid att tillverkningen bör koncentreras till *ett* område, och viktigt är att inte bara *ett* företag ges monopolställning. Utskottet menar att man närmare bör klarlägga förutsättningarna för tillverkning av oljeplattformar från Lunnevikens mot Kålvik. Miljöingreppen bör kunna begränsas och miljön återställas när tillverkningen upphör. Det är i dagsläget mycket svårt att sja om möjligheterna till nya beställningar och även om de framtida tekniska förutsättningarna. Regeringen ges viss fullmakt i planeringssammanhang när det gäller den fortsatta utvecklingen.

Departementschefen framhåller att inte heller jordbruket kan bedrivas utan vissa restriktioner och att fritids-, naturvårds- och kulturminnesintressen bör tillgodoses. Restriktioner måste komma till stånd för att en på sikt motiverad markanvändning och miljöutveckling skall främjas. I Värmlands län är konflikten mellan tätortsutbyggnad och jordbruk inte alltför utpräglad, men helt naturligt möter vi konflikter om än i begränsad omfattning. Låt mig bara nämna ett par kommuner, som berörs i högre grad än andra på grund av sitt geografiska läge i typiska jordbruksområden

i Värmland.

Vi har Kils och Sunne kommuner med borgerlig majoritet samt Fors-
haga och Kristinehamns kommuner med socialdemokratisk majoritet.
Dessa kommuner har vissa konfliktzoner. Vid en objektiv bedömning
av dessa fyra nämnda kommuner kan jag, ärade kammarledamöter, inte
se någon större skillnad i ambitionsnivå mellan de två borgerliga, Kils
och Sunne, och de två socialdemokratiska, Kristinehamn och Fors-
haga, när det gäller att bygga på jordbruksmark.

Det kan ibland synas vara avgörande vem som äger marken och åt
vilket håll kommunen strävar att öka tätortsstrukturen. Här kan det fin-
nas många intressefaktorer som påverkar styrningen av byggandet. I de
flesta fall är kommunalmännen realistiska och strävar efter en så bra
lösning som möjligt, men man skall inte tro att kommunen, om den
styrs av centerpartister och andra borgerliga, alltid tar hänsyn till den
högproduktiva åkermarken vid tätortsutbyggnad. Någon har sagt att även
centerpartister är realister, och detta vill jag helt instämma i. Bostadsmi-
nistern återkommer mera utförligt med synpunkter på dessa konflikt-
områden.

Första gången den fysiska riksplaneringen nämndes hördes stort råskäll
från många håll – det talades om socialisering av vårt lands mark- och
vattenresurser. I dag kan man fråga vad käbblat ledde till. Moderaternas
krav om en parlamentarisk grupp äger föga aktualitet i dagens läge. Vi
är rätt överens i den svenska riksdagen om nödvändigheten av att förvalta
vårt pund. De flesta länsstyrelser skriver i sina remissyttranden att kom-
munerna genomgående visat positiv anda och vilja att genomföra riks-
planens intentioner. I många fall, kanske de flesta, har kommunerna
gått längre och begärt utvidgning av befintliga intresseområden. Detta
visar att vi har ansvarskännande politiker och tjänstemän, som tillsam-
mans vill genomföra riksplanens intentioner för att lämna över ett väl
förvaltad Sverige till framtida generationer.

Herr talman! Jag yrkar bifall till civilutskottets hemställan på samtliga
punkter i betänkandet nr 1. Eftersom vi samtidigt debatterar civilutskot-
tets betänkande nr 2 övergår jag nu till att säga något om detta.

I betänkandet nr 2 angående planering och samordning av samhällets
insatser för rekreation och turism har utskottet behandlat dels proposition
nr 46, dels ett antal motioner. Propositionen präglas av en hög ambi-
tionsnivå, och den ökade fritiden ställs i fokus. Samhällets ansvar för
närrekreation är stort, och vi måste redan nu möta de kommersiella in-
tressenas dominans. Om samhället inte gör detta, kommer stora grupper
av människor att helt ställas utanför möjligheterna att välja önskad fri-
tidsaktivitet. I stort sett är vi eniga inom utskottet efter en ingående
diskussion. Moderaterna har en reservation som är typiskt individuell
och ur utskottsmajoritetens synpunkt helt oacceptabel. Vidare finns det
två yttranden, ett av vardera centern och vpk.

Fritiden ökar i vårt land, och en förkortning av arbetstiden sker i olika
former: dels genom kortare arbetsvecka och kortare arbetsdag, dels genom

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

sänkt pensionsålder, dels och inte minst genom den förlängda semestern. År 1900 bestod arbetsveckan av ca 60 timmar, och semester eller annan ledighet förekom då ytterst sporadiskt. År 1938 kom den första semesterlagen, som stadgade två veckors semester, och nu pågår en allmän utveckling mot fem veckors semester. Varför reser inte vårt folk på semester i Sverige? Låginkomstutredningen visar att inte mindre än en fjärdedel av landets befolkning inte alls reser på semester. Det är kanske främst ekonomin som lägger hinder i vägen, men det brister också i fråga om informationen. Vi vet att hela 18 % av landets befolkning åker utomlands, vilket också medför ett betydande valutaunderskott.

De 24 rekreationsområden som regeringen fastnat för fyller de krav som kan förväntas genom tillgång till bostäder och övriga aktiviteter. Departementschefen säger på s. 25 i propositionen att folkrörelserna utfört betydelsefulla insatser för att bana vägen och öka människornas möjligheter till en meningsfull fritid. Kortare arbetstid och förlängd semester är krav som drivits fram av kämpar – kvinnor och män – inom arbetarrörelsen. Tack vare de insatser som gjorts avtals- och lagstiftningsvägen kan vi i dag skörda frukterna av deras kamp.

På idrott och rekreation satsar staten och kommunerna i dag närmare 1,2 miljarder. Utskottet delar till fullo departementschefens uppfattning om turismens betydelse och har understrukt att i arbetet med den fysiska riksplaneringen är rekreationslivets markanspråk en av de allra viktigaste faktorerna. I detta sammanhang bör nämnas de ändringar i naturvårdslagen som vi tog vid föregående års sista arbetsplenum och som innebär att allmänhetens möjligheter att nyttja framför allt strandområden har ökat och att strandskydd i dag råder vid alla stränder som har betydelse för allmänhetens friluftsliv. Privata förbudsskyltar skall inte längre få finnas. Nu är det kommunerna, i allmänhet deras byggnadsnämnder, som skall se till att dessa bestämmelser efterlevs. Här bör de förtroendevalda i byggnadsnämnderna på ett bättre sätt följa lagens intentioner.

Jag skall inte närmare gå in på propositionen utan endast kommentera ett par motioner.

Jag skall först beröra motionen 2043 av herr Olsson i Edane, där jag själv står som medmotionär, samt motionen 2073 av herr Norrby. Motionerna berör framför allt fritidsfisket inom de angivna primära rekreationsområdena. Vidare tas bl. a. upp den alltmer tilltagande försurningen av sjösystemen i vårt land. Inte minst i Västsverige har vi drabbats oerhört hårt och har i vissa sjösystem fått extremt låga pH-värden. Försurningen härrör sig inte bara från industrin utan här synes också det s. k. jordbrukskemiska komplexet spela en avgörande roll. Motionärerna är väl medvetna om att det finns hajar i den s. k. gröna vägen. Det är dock klart att industrin, och en ökad lokalisering till västkusten av petrokemisk industri, medför en stark försurning i hela Västsverige. Framför allt Värmland, Dalsland och Skaraborgs län får kännas vid betydande försurningar i berörda områden.

I ett interpellationssvar till fru Radesjö den 26 maj har jordbruksmi-

nistern sagt att försurningsproblematiken är komplicerad. Förutom till svavelnedfall måste hänsyn även tas till sådana faktorer som ändrad markanvändning. Miljökostnadsutredningens remisstid utgick den 1 september 1975, och regeringen har lovat att handla snabbt för att komma till rätta med försurningsproblematiken.

Energiförsörjningen kommer även in i bilden. Om vi skall få bukt med försurningen måste vi göra oss mindre beroende av oljan som bränsle. Det är just förbränningen av olja och andra fossila bränslen som ger de kraftigaste försurningseffekterna. Detta bör vi ha i åtanke när vi diskuterar miljö- och energifrågor. Det är otvetydigt att en minskning av svavelutsläppen ger oss bättre miljö. Centerns företrädare bör ha detta i åtanke i den nu aktuella energi- och miljödebatten och väga in vad en ökad oljeimport och förbränning av fossila bränslen innebär.

Man frågar sig hur centern skall förena löftet om 400 000 nya jobb, varav två tredjedelar inom industrin. Var skall energin hämtas? Ur miljösynpunkt bör en klar redovisning ske av energitillskottet. Glöm inte de negativa effekterna av svavelutsläpp.

Beträffande motionerna hänvisar vi i utskottet till att dessa är föremål för behandling hos fiskeristyrelsen och planverket. Också inom ramen för den fysiska riksplanens planeringsskede skall dessa frågor beaktas. Därför anser vi att det inte finns någon anledning till uttalande från riksdagen. Motionerna bör med detta anses besvarade.

I motionen 2050 av herr Jonasson och i motionen 2069 av herr Magnusson i Kristinehamn aktualiseras utvidgning av primära rekreationsområden till att omfatta även Klarälvsdalen och delar av Hagfors kommun, som den förstnämnde motionären begärt. Omfattningen av Åsnen-Listerlandet gäller också utvidgning av området.

Propositionen förutsätter att det skall ankomma på regeringen att ta ställning till ändring eller komplettering av listan över utvalda områden. Med utgångspunkt däri blir det naturligt att hänskjuta även denna fråga för avgörande inom den kommunala översiktliga planeringen. Vi förutsätter ett intimt och aktivt samspel mellan berörda kommuner och länsstyrelse samt att även naturvårdsverkets och planverkets synpunkter beaktas. Centralt får kontakt tas med den aviserade beredningen. Även i den ingår representanter för naturvårdsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, planverket och turistrådet samt kommunerna. Beredningens allsidiga sammansättning bör borga för att synpunkterna beaktas från skilda håll, och här finner utskottet att de motioner som yrkat utökning eller annan sammansättning ej bör bifallas.

Herr talman! Det finns mycket att säga i denna fråga, men vi är alla överens om nödvändigheten av samordnade insatser för turism och rekreation. Proposition 1975:46 är ett viktigt steg på vägen för att ge människorna i vårt land ett antal områden där turism och rekreation kan utvecklas och ge meningsfull fritid inom landet. Det bör rimligen också motverka de alltmer ökande utlandsresorna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen.
m. m.*

Herr DANIEL. (m) kort genmäle:

Herr talman! Det särskilda yttrandet av mig och herr Wennerfors, yttrande nr 2 till civilutskottets betänkande nr 1, om riktlinjer för fritidsbebyggelse kommenterades av herr Persson i Karlstad. Han ondgjorde sig speciellt över en mening där vi skrivit:

”Till skillnad mot vad som ofta framförs i den allmänna debatten är tillgången till lämplig mark för fritidsbebyggelse mycket god med undantag för mark i närheten av kust och större sjöar.”

Detta betecknade herr Persson som romantiska funderingar, som ligger långt ifrån verkligheten. Han anser att det inte finns möjlighet att tillgodose efterfrågan på en något så när spridd fritidsbebyggelse.

Det är ganska allvarligt att en politiker kan ha den uppfattningen, som han tydligt har, att man skall eftersträva koncentrerad fritidsbebyggelse som folk faktiskt inte vill ha. Jag grundar mig på en promemoria som har kommit ut från Troedssonska forskningskuratoriet vid skogshögskolan. Promemorian heter Arealer för fritidshusbebyggelse och är författad av en herr Genfors. Av siffermaterialet i den promemorian, vars riktighet det inte finns anledning att betvivla, framgår att 40 % av fritidsbebyggelsen i vårt land ligger inom 3 % av landets yta. 60 % av all fritidshusbebyggelse ligger inom 15 mil från Stockholm, Göteborg och Malmö. Med utgångspunkt i detta är det, precis som jag sade i mitt första anförande, alldeles uppenbart att det – om vi bortser från kuster och stränder – i vårt land finns stora markområden där vi med vettig kommunal planeringsberedskap kan på olika sätt ganska snabbt tillfredsställa den stora efterfrågan som finns på spridd fritidsbebyggelse.

Av de handlingar som jag refererade till alldeles nyss framgår det också att 85–90 % av människorna föredrar just gles fritidsbebyggelse och inte den form av fritidsbebyggelse som vi under sommaren fick se att man tydligen försökte att arbeta fram på östkusten. Vi såg där fritidsstäder med omkring 5 000 invånare, med diskotek, biografier och stora centrumanläggningar, som jag tror på intet sätt motsvarar vad folk vill ha på sin fritid. Det är för mig obegripligt varför man på sin fem veckors semester skall åka från sitt tätortssamhälle Skärholmen till ett nytt Skärholmen på östkusten. Man kanske får något närmare till bad, men där kommer det att vara nog så trångt.

Sedan, herr talman, bara en kort kommentar också till herr Perssons uttalande om frågan kring Örnäs skjutfält, som verkligen har varit utomordentligt besvärlig. Men för att rätt skall vara rätt skall man ha reda på att det hela har komplicerats av att alla de sju eller åtta alternativ som faktiskt fanns, som militären hade arbetat fram, inte fick offentliggöras. Detta berodde på att militären enligt de regler som gäller måste hemligstämpla sina förslag. Jag tycker att det är helt förlegade och mycket dåliga regler, som vi skall försöka bli av med. Men man var bunden av de regler som fanns och hanterade ärendet på rätt sätt. Militärerna föreslog f. ö. inte i första hand den plats som var bäst för dem utan den som de trodde skulle passa in också i samhällsplaneringen i övrigt.

Fru OLSSON i Hölö (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö läste högt ur civilutskottets betänkande nr 1, och också jag skall göra det. Vi skriver bl. a. följande:

”Enligt utskottets mening finns det lika litet nu som år 1972 anledning till erinringar mot den fysiska riksplaneringens allmänna uppläggning och syften.” Därmed menar vi att det är angeläget att medel skapas för hushållning med mark och vatten och för att unika resurser kommer till bästa och riktigaste användning. Vi skriver vidare: ”Med hänsyn till skiftande tyngd hos olika anspråk när de riktar sig mot områden med skilda förutsättningar är ett planeringsprogram av i motionen 16 föreslagen typ vare sig möjligt eller lämpligt.”

Om jag inte hörde fel underlät herr Svensson att säga, när han citerade utskottet, att det gällde ett planeringsprogram av den typ som föreslagits i motionen 16, som innebär en hård styrning bl. a. över kommunerna. Eftersom vi i utskottsmajoriteten ser det som mycket angeläget att kommunerna skall ha ett starkt inflytande i planeringen, kan vi naturligtvis inte ansluta oss till detta förslag.

Jag vill också understryka vad som kommit fram när vi rest omkring ute i kommunerna – och det framgår också av programmen – nämligen att kommunerna har höga ambitioner i denna planering.

Herr Magnus Persson i Karlstad säger att man vad gäller åkermarken är lika goda kålsupare ute i kommunerna vare sig man tillhör det ena eller det andra partiet, och det kan också jag instämma i. Detta är självfallet ett svårhanterat område innan man vänjer sig vid att planera efter de nya tankegångar som nu är så allmänt accepterade.

Låt mig också säga några ord till herr Danell om fritidshusen. Jag håller med om att vi har mycket mark här i landet. Totalt har vi alltså ingen brist i det avseendet. Men det är bara så att vissa områden är särskilt starkt efterfrågade för olika intressen och att man därför måste vara restriktiv med fritidsbebyggelse inom vissa regioner. Men naturligtvis skall en sådan tillåtas också där. Jag vill dock verkligen understryka att fritidsbebyggelsen inte får tillåtas växa förrän det föreligger en noggrann planering. Jag vill i detta sammanhang peka på något som står i propositionen och som vi har understrukit vad gäller Sörmland, där man har både kust och ett stort antal insjöar, nämligen att det är angeläget att länsstyrelsen medverkar i strävandena att verkligen skapa en sådan planberedskap.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag menar att båda de två senaste talarna har underlåtit att gå in på frågan om den egentliga innebörden av prioriteringar och program på detta område. De lägger in mycket mera i denna planering än vad den i verkligheten innehåller.

Att jag inte nämnde för fru Olsson i Hölö vilken sorts program jag åsyftade hade faktiskt den enkla orsaken, som även fru Olsson i Hölö bör vara medveten om, att det i betänkandet bara behandlas ett enda

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

alternativt förslag, nämligen vpk:s. Det var alltså onödigt att påpeka detta för fru Olsson i Hölö. Det fanns heller ingen anledning att replikera mot mig i det avseendet i det genmäle som egentligen avsåg herr Persson i Karlstad.

Jag är kanske en dålig pedagog, och min genomslagskraft hos fru Olsson har tydligen varit ringa. Men vad vänsterpartiet kommunisterna kräver är ett program för verklig politisk prioritering av vilka intressen som skall vara utslagsgivande, vilka normer beträffande exploateringsgrad och liknande som skall tillämpas i de olika områdena. Det vill fru Olsson i Hölö och utskottsmajoriteten inte vara med om därför att de tycker att detta är saker som skall bedömas från fall till fall. Jag kommer kanske att förenkla en smula, men låt mig i alla fall dra ett par paralleller.

Det gäller här en planeringsprocess med en kedja av rättsliga beslut. Ytterst är det fråga om den formella uppläggningsen av en rättslig maktutövning. Hur skulle det vara om man t. ex. när det gäller svensk byggnadslagstiftning skulle säga, att vi i ett område kan ha en hög beläggning med barnstugeplatser men att vi kan jämna ut det med att ha en hälften så hög beläggning i ett annat område? Hur skulle det se ut, om man byggde efter sådana principer? Det vore t. ex. också uppenbart orimligt om man inte alls hade några maximitak för exploateringsgraden i olika områden. Byggnadslagstiftningen är inte heller uppbyggd på det sättet.

Hur skulle det vidare se ut om man i svenskt arbetsliv skulle resonera så principlöst att man sade, att arbetarskyddsfrågor får handläggas från fall till fall? Det finns så många olika synpunkter på dem. Somliga arbetare har ju större lungor och andra har mindre. De som har större lungor tål mera koldioxid än de med små lungor. Alltså kan vi ha olika principer för olika fabriker. Så kan man uppenbarligen inte resonera, om man vill ha en medveten styrning av en samhällelig process. Hur skulle det se ut om landets domare skulle tillåtas säga: De olika rättsfallen är ju så varierande, att vi egentligen inte behöver några principer för rättstillämpningen, och strängt taget behöver vi inga lagar alls, för vi kan ju avgöra målen från fall till fall, allteftersom domare och nämnd tycker! Det är uppenbart att var och en skulle inse att en sådan avsaknad av principer, av politiska målsättningar och av värderingar skulle vara fullständigt katastrofal på alla andra områden. Men det hindrar inte att fru Olsson i Hölö tycker det är fullt tillfredsställande att ha den typen av löslighet, subjektivitet och opportunism i den del av samhällsplaneringen som berör den fysiska riksplanen, som ju egentligen är av vida mer genomgripande betydelse socialt sett än många av de andra områden som finns inom samhällssektorn.

Herr PERSSON i Karlstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Till fru Olsson i Hölö kan jag säga att vi är helt överens om att planering behövs för åkermarken, så på den punkten tycker jag inte vi behöver orda mer.

Till vad herr Danell yttrade om fritidsbebyggelse, där han också talade

om diskotek, vill jag säga att det väl inte är den problematiken som vi har varit inne på vare sig vid propositionsbehandlingen eller eljest i utskottsbehandlingen. Det är ju ändå så, ärade kammarledamöter, att varje människa inte kan få sin egen lilla ö, oavsett om det är i Stockholms skärgård eller någon annanstans. Människorna vill förlägga fritidsbebyggelsen till speciellt attraktiva områden, såsom kusten och sjöarna. Därför menar vi att det där måste vara en fast och kontrollerbar bebyggelse.

Jag skall citera ett par ord ur moderaternas motion. De anser att fritidsbebyggelsen skall utvecklas efter "människors efterfrågan". Vad är "människors efterfrågan?" Om vi skulle tillåta det, kunde ett fåtal människor med starka kapitalintressen köpa sig mycket fina områden med sommarstugebebyggelse, varigenom de många människorna skulle helt utestängas. Det är därför som vi menar att här måste en planering ske. – Det är långt mellan diskotek och kust och öar!

På en punkt skall jag hålla med herr Danell, nämligen i fråga om Örnäs och militärerna. I betänkandet har vi också skrivit att det redan på ett tidigt stadium krävs alternativa lösningar. I fallet Örnäs är det emellertid ett faktum att militärerna har ändrat ståndpunkt på ett senare stadium och att de nu accepterar det alternativ som är under utredning.

Herr DANELL (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte, vare sig i det särskilda yttrandet eller i debatten i dag, framhärdat i något krav på att vi skulle ge varje familj en egen ö. Tvärtom har jag hållit med om att vi har hårt exploaterade kustområden i vårt land. Men jag har också kunnat visa att eftersom en stor del av fritidsbebyggelsen ligger på en mycket liten del av landets yta – som jag sade rymt 40 % av denna bebyggelse på 3 % av landets yta – har vi i vårt land stora markområden där det finns möjlighet att erbjuda fin och välplanerad fritidsbebyggelse. Vi kan också undvika hårdexploaterade centrumliknande fritidsbyar. Detta var kvintessensen i det förslag som jag framförde.

Herr Persson i Karlstad sade att exploateringen vid kust och sjö är så hård att det krävs en fast och kontrollerbar bebyggelse där. Javisst! Jag har t. o. m. sagt att vi behöver en fast och kontrollerbar fritidsbebyggelse över hela landet; självfallet behöver vi ha det! Men vi skall se till att kommunerna har så god planberedskap att det inte på något sätt går att sätta krokben eller onödigt fördröja fritidsbebyggelsen, och vi skall kunna erbjuda en fritidsbebyggelse som så långt det över huvud taget går tillgodoser efterfrågan. Det är helt enkelt folks *önskemål* vi skall tillgodose, och inte folks behov, som socialdemokraterna annars ofta talar om.

Herr PERSSON i Karlstad (s) kort genmäle:

Herr talman! På s. 195 i propositionen tar departementschefen upp den här frågan – och säger bl. a.: "Planverket och naturvårdsverket understryker betydelsen av att fritidsbebyggelsen behandlas ingående under

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

planeringsskedet." Vidare påpekas att "planverket efterlyser vissa delreformer i byggnadslagstiftningen, rörande bl. a. olovligt byggande".

Jag sade förut att jag med tillfredsställelse har noterat det aviserade lagförslaget om ökade ingrepp mot s. k. svartbyggen. Om man läser det särskilda yttrandet av herrar Wennerfors och Danell på den här punkten, tror jag – som jag sade inledningsvis – att man skall finna att det förpliktar till intet. Majoritetens skrivning och departementschefens skrivning i propositionen är och förblir däremot en garanti för att de många människorna skall få tillfälle till rekreation och turism och erhålla möjlighet att nyttja fritidsanläggningar av skilda slag.

Herr bostadsministern CARLSSON, som meddelat, att han i samband med behandlingen av dessa betänkanden i ett sammanhang ämnade besvara

dels herr *Johanssons* i Holmgården (c) den 20 november anmälda interpellation, 1975/76:61, om användningen av åkermark till annat än jordbruksändamål, och

dels herr *Strömbergs* i Botkyrka (fp) den 21 november anmälda fråga, 1975/76:120, om regeringens avgörande av visst planärende.

erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Den fysiska riksplaneringen har sin grund i konflikterna om användningen av våra mark- och vattenresurser. Under 1960-talet kom dessa konflikter till allt starkare uttryck. Det gällde både konflikter i samband med industriprojekt som i Värö, Lysekil, Trosa och Ritsem och konflikter som hade sin grund i att den snabbt ökade fritidsbebyggelsen vid kuster och stränder hotade att stänga ute dem som av olika skäl inte hade möjlighet att muta in egna markområden. Erfarenheterna från 1960-talet visade att exploateringsintressena hade lättare att göra sig gällande än de intressen som önskade bevara naturtillgångarna för andra ändamål. Ett av de viktigare skälen till detta var att samhället ofta kom in i ett sent skede i beslutsprocessen, markköp hade genomförts, betydande projekteringskostnader hade lagts ned och olika intressenter hade hunnit låsa sig i sina positioner redan innan en allsidig avvägning mellan de motstående intressena hade kunnat göras.

Den fysiska riksplaneringen innebär en väsentlig förbättring av dessa förhållanden. Genom en förstärkt översiktlig kommunal planering och genom att samhället har fått erforderliga medel att tidigt pröva frågor om etablering av en rad viktiga industri typer vidgas möjligheterna att göra en förutsättningslös prövning av hur olika miljö- och markanvändningsintressen skall vägas mot varandra. Arbetet under programskedet har också visat att dessa frågor omfattas av ett stort intresse såväl i kommunerna som hos de ställiga myndigheterna. I takt med att arbetet med den fysiska riksplaneringen har framskridit har behovet kommit att kännas allt starkare av en övergripande planering där enskilda åtgärder ställs i relation till ett större sammanhang och till långsiktiga utvecklingstendenser.

Genom det programarbete som regeringen nu har redovisat till riksdagen har en god grund lagts för det fortsatta planeringsarbetet. Flertalet kommuner kommer att genomföra betydande planeringsinsatser inom ramen för den fysiska riksplaneringen. Den fysiska riksplaneringen har också inneburit att kommunerna förstärkt sin översiktliga planering även i områden som inte berörs av de fastlagda riktlinjerna.

Man bör hålla i minnet att planeringen i sig i regel inte innebär att man kan undvika att motsatta önskemål om markanvändningen gör sig gällande. Men genom en vidgad planeringsinsats kan riskerna för konflikter om markanvändningen i framtiden klarläggas på ett tidigt stadium och göras till föremål för analys och diskussion innan de konkreta besluten skall fattas.

Jag lyssnade med intresse till Jörn Svenssons inlägg, men jag blev litet förvånad. När han kom fram till kärnfrågan avslutade han nämligen sitt inlägg och gick ned och satte sig. Jag tyckte att det hade varit intressant om Jörn Svensson efter en teoretiskt skicklig analys – Jörn Svensson är en skicklig teoretiker – hade fortsatt och kommit över till de praktiska problemen för det är ju ändå där som vi politiker har den verklighet vi måste ge oss i kast med.

Under senare tid har jag haft tillfälle att resonera med några kolleger i de östeuropeiska länderna, där man ju har tillgång till ett mycket väl utvecklat plansystem. Men det intressanta i dessa diskussioner var att de i sitt beslutsfattande upplevde precis samma dilemma som vi. De har en statlig industrisektor som vill bygga ut, ta markområden i anspråk och därmed hotar miljööntressen. De har tätortsintressen som tränger sig på och vill ta jordbruksmarken i anspråk. De har problemet med avvägning mellan sysselsättning och orörd natur. Jag tror att vi i olika samhällssystem genom den ökade medvetenheten om dessa konflikter egentligen står i en mycket likartad beslutssituation.

Därför skulle jag hälsa med tillfredsställelse om Jörn Svensson inte gör det så lätt för sig att han stannar vid den teoretiska analysen utan fortsätter och går in på problemen i konfliktsituationerna. Det är då vi får den intressanta politiska diskussionen och det är då politikernas hållfasthet, vare sig de är centerpartister eller vpk-are, ställs på prov – om de teoretiska uttalandena tål att konfronteras med verkligheten ute i kommunerna. Jag inbjuder alltså till en fortsatt debatt och hoppas att den skall ge oss alla ett gott utbyte – och framför allt att den skall påverka politiken på ett positivt sätt.

Den fysiska riksplaneringen medför således inte att problemen försvinner. Även fortsättningsvis kommer vi att tvingas göra avvägningar mellan inbördes oförenliga intressen. Den fysiska riksplaneringen utgör emellertid ett utomordentligt värdefullt verktyg med vilket sådana problem kan angripas och lösas med beaktande av långsiktiga resurshushållningssynpunkter. Därvid är det naturligtvis viktigt att samhället successivt får en starkare roll än tidigare. Det är en förutsättning för att vi skall få inte bara en diskussion utan också beslut som grundas på

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen.
m. m.*

en vettig avvägning.

Programskedet har nu avslutats och planeringsarbetet inletts i kommunerna. I en del kommuner har man redan nu hunnit långt i planeringen, i andra har man just startat sitt planeringsarbete. Det ligger i sakens natur att det i detta läge uppstår en del övergångsproblem. Beslut måste emellertid kunna fattas också under pågående planeringsarbete, även om underlaget för besluten inte alltid kan uppfylla de krav som har ställts upp för att gälla när planeringsskedet är genomfört. Utvecklingen i samhället kan ju inte avstanna i avvaktan på att planeringen är genomförd och regering och riksdag har tagit ställning till resultatet. Att sådana beslut måste fattas under en övergångsperiod får emellertid inte uppfattas som ett medgivande till en sänkning av ambitionsnivån i det pågående planeringsarbetet. Självfallet skall också de gällande riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten beaktas då besluten fattas. Jag återkommer till dessa frågor i samband med att jag besvarar en interpellation och en fråga rörande jordbruksmarkens behandling vid planeringen.

Jag vill nu något beröra planeringen av Hogdalsnäset i Strömstads kommun, där utskottet har gjort en bedömning som i vissa stycken avviker från regeringens. Regeringen har med tillämpning av 10 a § byggnadslagen angett att kommunen skall upprätta en generalplan för Hogdalsnäset som utgår från att området skall disponeras så att ett allsidigt utnyttjande för rekreationsändamål blir möjligt. Enligt de av regeringen angivna riktlinjerna skall planen vidare bygga på förutsättningen att tillverkning av oljeutvinningsplattformar under viss tid kommer att ske i Kålviksområdet. Detta område definierades härvid så att bara själva Kålviksdalgången innefattades. Regeringen förutskickade emellertid att det efter riksdagens godkännande kunde bli aktuellt att utvidga området till att omfatta även Sundsvik. Området vid Lunnevikens borde däremot reserveras för naturvård och fritidsändamål.

Utskottet gör nu den bedömningen att en vidgad planeringsberedskap bör upprätthållas för att välja mellan alternativa lösningar vid en eventuell fortsatt tillverkning av oljeutvinningsplattformar. En planering i syfte att klarlägga förutsättningarna för tillverkning av oljeutvinningsplattformar bör enligt utskottet omfatta området fr. o. m. Lunnevikens t. o. m. Kålvik. Utskottet utgår från att en planering för ifrågasvarande verksamhet liksom hittills inte medför att ett område får tas i anspråk förrän det har visats att det föreligger ett verkligt behov.

Tillverkning av oljeutvinningsplattformar på Hogdalsnäset prövas av regeringen i enlighet med bestämmelserna i 136 a § byggnadslagen. Regeringen följer härvid principen att inte meddela tillstånd till sådan verksamhet förrän det sökande företaget har kunnat visa att en plattformbeställning är sannolik. Vidare har regeringen ansett att verksamheten vid eventuella tillstånd bör samlas på ett sådant sätt och kringgärdas med sådana villkor att de bestående miljöingreppen kan begränsas till ett minimum.

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

*Om användningen
av åkermark till
annat än jordbruks-
ändamål, m. m.*

De ändringar av riktlinjerna som utskottet nu förordar innebär dels att kommunen i sin planering kan utreda och upprätthålla en beredskap för flera alternativa lösningar om frågan uppstår om en eventuell utvidgning av tillverkningen av oljeutvinningsplattformar på Hogdalsnäset, dels att regeringen får större handlingsfrihet vid sin prövning av konkreta lokaliseringsansökningar. Detta föranleder självfallet inte regeringen att ompröva de *principer* som hittills har gällt vid prövningen. Regeringen har således för avsikt att även i fortsättningen pröva dessa frågor med yttersta noggrannhet och med inriktningen att sådana lösningar skall väljas som medför de minsta intrången för friluftslivet och naturvärden. Och jag noterar att fru Olsson i Hölö gav uttryck för samma principiella inställning i sitt inlägg tidigare.

Såväl Strömstads kommun som länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har anfört att de delar av Hogdalsnäset som har särskilda djuphamnsförutsättningar bör planeras i syfte att tillskapa en s. k. industrizon norr, med speciell inriktning på offshoreindustri. Strömstads kommun har som förstahandsalternativ redovisat önskemål om att det aktuella kustområdet undantas från de särskilda riktlinjer som gäller för norra Bohusläns skärgårdskust. Skälet härtill skulle enligt kommunen vara att de gällande riktlinjerna har utformats innan offshoreindustrin och dess behov av stora vattendjup var kända.

Jag vill med anledning av detta framhålla att bilden av offshoreindustrins framtida utveckling ännu är oklar. Efter ett skede av hög aktivitet tycks verksamheten f. n. vara begränsad. Den tekniska utvecklingen av alternativa sätt att komma åt havsbottenarnas resurser kan ge nya förutsättningar för branschens lokaliseringsoönskemål. Jag tycker inte att det i ett sådant läge finns anledning att bryta upp riktlinjer som angavs av riksdagen för bara några år sedan i syfte att utgöra långsiktiga ramar för både kommunernas och de statliga myndigheternas handlande. En dylik åtgärd vore inte ägnad att inge förtroende för samhällets vilja och möjligheter att ställa upp sådana riktlinjer för utvecklingen som kan vara motiverade av hänsyn till miljön och den framtida handlingsfriheten. Riksdagens uttalande om planeringen för området Lunnevik-Kålvik skall självfallet inte tolkas som om där vore fritt fram för allehanda industriell verksamhet.

Herr talman! Jag skall slutligen besvara herr Johanssons i Holmgården interpellation och herr Strömbergs i Botkyrka fråga beträffande regeringens avgörande av visst planärende.

Herr Johansson i Holmgården har bett mig redogöra för regeringens nuvarande principiella inställning till användning av god åkermark till annat än jordbruksändamål. Vidare har herr Strömberg i Botkyrka frågat mig av vilket skäl regeringen avgjort ett ärende av principiell betydelse för den framtida användningen av jordbruksmark utan att invänta riksdagens behandling av propositionen om den fysiska riksplaneringen. Då interpellationen och frågan berör samma ämne besvarar jag dessa i ett sammanhang.

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

*Om användningen
av åkermark till
annat än jordbruks-
ändamål, m. m.*

Enligt jordbruksutskottets utlåtande nr 21 år 1969 bör högvärdig jordbruksmark inte tas i anspråk för tätbebyggelseändamål, om en från samhällsbyggandets synpunkter likvärdig lösning kan åstadkommas på annan, för jordbruket mindre värdefull mark. Jordbruksutskottets uttalande upprepades i propositionen 111 år 1972 angående hushållningen med mark och vatten och vid riksdagsbehandlingen av denna proposition. Detta uttalande speglar alltså regeringens principiella inställning.

Många, ibland sinsemellan motstridande, intressen riktas mot markområdena. Dit hör inte bara samhällsbyggandets och jordbrukets intressen utan också naturvårdens, industrins, kulturminnesvårdens och det rörliga friluftslivets intressen. Det är regeringens uppfattning att man inte kan ge något av dessa intressen absolut företrädesrätt i alla förekommande fall. Det är i stället nödvändigt att i varje särskilt fall avgöra vilken lösning som med hänsyn till samhällsutvecklingen i stort är den mest lämpliga. Dylika överväganden förutsätts ske inom ramen för den fysiska riksplaneringen.

Att som hittills ofta skett pröva jordbrukets intressen mot andra markanspråk först i samband med fastställelse av detaljplaner är förenat med betydande svårigheter. Ofta har planeringen då hunnit så långt att det kan vara praktiskt svårt att ändra dess inriktning. Därför har regeringen i samband med behandlingen av de kommunala programmen för den fortsatta fysiska riksplaneringen angett ett hundratal kommuner, där översiktliga planer skall utarbetas som tar hänsyn till jordbrukets intressen med beaktande av kravet att skapa ändamålsenliga tätorter. Inom landets viktigaste jordbruksbygder bör enligt regeringens beslut regionala program för jordbruksmarken upprättas. Planeringsarbetet bör inledas snarast möjligt. Lantbruksstyrelsen och planverket utarbetar nu anvisningar för kommunernas och de regionala myndigheternas arbete med dessa frågor.

Under en övergångstid måste man emellertid ta hänsyn till att nya riktlinjer för planeringen inte omedelbart kan slå igenom. Kommunernas mark- och bostadspolitik är ju relativt långsiktiga planeringsfrågor, som många gånger kan innebära bindningar flera år framåt i tiden.

Det förtjänar i sammanhanget påpekas att planeringen av markanvändningen och därmed vägningen av olika intressen rörande markanvändningen i första hand är en kommunal angelägenhet. Flertalet av de fall, där högvärdig åkermark bebyggts, har över huvud taget inte varit under regeringens prövning.

Regeringen har att fortlöpande ta ställning till enskilda ärenden om bebyggelse på jordbruksmark i den mån dessa aktualiseras genom plan-, markförvärvs- och expropriationsärenden. Därvid prövas de olika markanspråken mot varandra i enlighet med de riktlinjer som riksdagen fastställt för hushållningen med mark och vatten. I några fall har regeringen funnit att jordbrukets intressen måste väga tyngre än tätortsexpansionen. I andra fall har regeringen godtagit att åkermark får bebyggas, eftersom gjorda utredningar visar att likvärdiga alternativ för en nödvändig och

ändamålsenlig tätortsexpansion saknats.

I det ärende som herr Strömberg åsyftar, expropriationsärendet i Sävast i Bodens kommun, fann regeringen att sådana alternativ saknades. Regeringens beslut följer därmed de riktlinjer för hushållningen med åkermark, som riksdagen redan 1969 uttalade sig för. Det bör samtidigt påpekas att det med hänsyn till riksdagens beslut om utbyggnaden av Stälverk 80 och de åtaganden detta fört med sig för Bodens kommun vad gäller bostadsbyggandet i regionen var angeläget för kommunen att snarast få besked i expropriationsärendet.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bostadsministern sade, att när jag kommer in på de praktiska frågorna slutar jag min utläggning och går ner och sätter mig i bänken. Jag vill returnera den komplimangen med att säga, att när herr bostadsministern kommer in på de praktiska planeringsfrågorna här i Sverige börjar han tala om andra länder i stället.

Nu bestrider ingen att det finns intressekonflikter också i samhällen med stark styrningsplanering, men det är ju inte det frågan egentligen gäller, utan den gäller vilka styrningsinstrument man har till sitt förfogande för att avgöra konflikterna i enlighet med ett medvetet, långsiktigt socialt mål. Och i det avseendet måste man väl ändå säga att dessa länder – med alla de brister de sedan kan uppvisa – har en annan situation. De har sin statliga industri infogad i den statliga administrationen, de har inga tunga utomparlamentariska ekonomiska intressen som kan öva påtryckningar, osv. Nog är deras situation en annan och nog har de andra möjligheter att åstadkomma långsiktig styrning – det är ju det problemet gäller.

Vad vi har kritiserat är att man genom det hittillsvarande planeringsarbetet i Sverige inte fått något som helst svar på sådana konkreta frågor som: Efter vilka principer skall stadscentra här i landet utformas? Hur mycket skall de få breda ut sig, hur stark skall exploateringen vara? Skall man bygga städer enligt det nuvarande systemet eller skall man bygga städer av andra formationer? Vilka konsekvenser får då det för den förberedande planeringen? Ungefär hur stort skall befolkningstrycket vara i olika områden, och hur skall befolkningstrycket i de olika områdena förhålla sig till de naturbetingelser och den industriella exploatering som där finns?

Om man t. ex. i inventeringsarbetet säger att det i ett visst område finns ett starkt naturvårdsintresse, så måste man också, om man skall kunna fatta något vettigt beslut efter en långsiktig social målsättning, fortsätta med att fråga: Hur starkt är detta intresse under olika betingelser i förhållande till andra intressen? Var måste det absolut prioriteras, och var skall man icke göra detta?

Det finns konflikter litet varstans i landet mellan fast och rörligt friluftsliv. Man måste rimligen ha en allmän överordnad social målsättning som gäller vilken typ av friluftsliv man vill prioritera, på samma sätt

№ 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

*Om användningen
av åkermark till
annat än jordbruks-
ändamål, m. m.*

som man har en målsättning som säger att man vill prioritera en viss typ av barntillsyn i förhållande till en annan typ av barntillsyn.

Kort sagt: Vad vi vill ha är en programmering av sådana allmänna politiska grundsatser och mål som kan ligga till grund för de konkreta rättsfallen, så att inte beslutsprocessen blir en osammanhängande kedja av från varandra frigjorda, sammanhangslösa beslut. Vad vi kritiserar är utskottets principiella ställningstagande att ett sådant prioriteringsprogram över huvud taget inte behövs.

Herr DANELL (m) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksmarken får brottas med många olika intressen. Man upplever det dess värre så att den t. o. m. är inklad mellan många olika slags intressen.

Jag nämnde tidigare i mitt anförande att vi i vår motion med anledning av proposition 1975/76:1 understrukt vikten av att man tar större hänsyn än som skett i det tidigare planeringsarbetet till just jordbrukets åkermark.

Av vår motion framgår att LRF gjort ett mycket skarpt uttalande beträffande denna frontalkrock mellan olika konkurrerande intressen. LRF är starkt kritiskt till de enligt förbundet omfattande förslagen till förordnande enligt naturvårdslagen för att tillgodose landskapsvårdens och friluftslivets intressen. Förbundet anser att sådana förordnanden över jordbruksområden, vilkas kvaliteter beror på lantbrukarnas odlingsverksamhet, upplevs som onödiga och som ett underkännande av den nuvarande generationens verksamhet.

Mot denna bakgrund ställer man sig frågan: Hur skall vi då klara av avvägningen mellan exempelvis tätortsexpansion och jordbruksmarkens vara? Det går inte att komma med några generella omdömen, men naturligtvis måste man så långt det går söka efter alternativ till att använda högvärdig jordbruksmark för tätortsexpansion. Det skall vara vid mycket udda tillfällen som man tar jordbruksmark i anspråk för det.

I det fall som tagits upp i den interpellation och fråga som bostadsministern nu besvarat gäller det i länsperspektiv sett en jordbruksmark av bästa kvalitet och med bästa läge, och den är väl samlad. Dessutom lär det enligt vad jag har förstått finnas gott om alternativ. Man blir då en aning förvånad över det svar bostadsministern gav, men det får väl interpellanten och frågeställaren sedan återkomma till.

Jag skulle bara på kammarens TV-skärm vilja visa en bild och ställa en direkt fråga med anledning av den. Denna bild åskådliggör tydligt och klart att det är en väldig skillnad på andelen odlingsbar mark i olika delar av landet. Bilden är hämtad från riksskogstaxeringens material 1964–1970. Därav framgår att i Norrbotten, som vi nu kommer att diskutera, är bara 2 % av marken odlingsbar, vilket skall jämföras med andra delar av landet där det rör sig om upp till 83 % odlingsbar mark.

Min direkta fråga är då: Om man inte i ett län som har så litet odlingsbar mark kan hävda jordbruksmarkens intressen, hur skall man då kunna hävda dessa intressen i andra delar av landet?

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! Först till herr Svensson i Malmö.

I en del av de stater som vi talar om saknas inte bara utomparlamentariska utan även parlamentariska påtryckningsgrupper. Det intressanta är att trots detta får vi samma avvägningsproblem. Detta är nämligen en fråga om hur våra samhällen skall utvecklas, det är en fråga om avvägningen mellan industri och miljö, mellan jordbruk och tätort. De problemen finns i de olika samhällssystemen. Vad jag vill varna för är bara att föra en så teoretisk och förfinad plandebatt att vi låtsas som om vi genom en bra plan kan komma ifrån konflikterna. Planen kan bara vara ett medel att lösa konflikterna.

Där tycker jag att herr Svensson gör den andra felaktiga glidningen i sin kritik mot riksplaneringen. Han kritiserar förhållandena sådana de har varit och i någon mån är, och på de punkterna kan jag instämma i kritiken. Det är rådande missförhållanden som är drivkraften bakom regeringens arbete med riksplaneringen. Jag har också betonat i mitt svar att det tar tid att utveckla riksplaneringen. Under ett övergångsskede kommer vi tyvärr inte riktigt i den beslutssituation som vi skulle önska. Vi kommer inte alltid att ha tillräckligt underlag för planeringen i ett så tidigt skede som vi skulle önska. Där skulle jag vilja att herr Svensson nyanserade sin kritik med hänsyn till att detta är en utveckling som vi inte kan vända från den ena dagen till den andra.

Möjligen skiljer Jörn Svensson och jag oss åt på en tredje punkt. Jag vill för min del fästa rätt stort avseende vid den kommunala demokratin. Jag tycker att ett av de intressantaste men samtidigt svåraste avvägningsproblemen är att avgöra var riksplaneringen skall sluta och den kommunala planeringen ta vid. Jag har den känslan, att samtidigt som riksplaneringen inte har varit tillräckligt utvecklad har vi i en del avseenden haft för stort riksinflytande över frågor som man med större fördel skulle kunna klara upp i kommunerna. I valen vart tredje år får sedan kommunalpolitikerna stå till svars inför sina väljare för hur de har löst planärendena och hur de har bedömt att kommunen skall byggas ut. Även där skulle det vara intressant att höra – i den mån Jörn Svensson har någon ytterligare replik – om jag har tolkat honom rätt.

Till diskussionen med herr Danell skall jag återkomma i samband med interpellationssvaret. Jag vill bara nämna att man från departementen tre gånger har varit uppe i Norrbotten för att diskutera alternativ. Vi har haft en särskild statssekreterargrupp från jordbruksdepartementet, försvarsdepartementet och bostadsdepartementet för att studera frågan. Vi har alltså lagt ned betydligt mer arbete på detta konkreta ärende än på något annat som vi har handlagt för att se om det fanns alternativ.

Tyvärr är det inte bara ont om jordbruksmark i Norrbotten – det är också ont om sysselsättning. Regeringen har känt ett ansvar för det och velat satsa på Stålverk 80. Men gör man en så stor industriell satsning, måste man också se till att människor har någonstans att bo. Inför de avvägningar som vi haft att göra har vi sagt oss att det var oundgängligen

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

nödvändigt att ta Sävastmarken i anspråk. Området omfattar mindre än 200 hektar. Det har lagts ned närmare 40 000 hektar åkermark i Norrbotten under de senaste 15–20 åren. Skillnaden mellan många av de nedlagda områdena och detta område är att Sävastområdet kommer att få en för människorna värdefull användning, nämligen till goda bostäder.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som bostadsministern säger att man inte får en bra utveckling bara därför att man har en plan och att man inte kan vända utvecklingen på en gång. Men vad vpk efterlyst är någon form av ett socialt prioriteringssystem som skall göra det möjligt för oss att få åtminstone en allmän bild av vilken social, ekonomisk och fysisk struktur vi för Sveriges del bör eftersträva, dvs. av hur vi vill att Sverige skall se ut i dessa avseenden omkring år 2000 eller 2020. Vi bör alltså få en allmän uppfattning om vad vi skall prioritera och i vilken riktning vi skall driva utvecklingen.

Vad vi kritiserat är att utskottet är så knapphändigt i sin diskussion om önskvärdheten av ett system av normer och principer som skall ligga till grund för de enskilda planbesluten. Vi har kritiserat att man upplöser planprocessen i en lång rad detaljbeslut, något som medför att överskådligheten helt uteblir. Vår kritik gäller i huvudsak attityden att man inte behöver något socialt prioriteringssystem.

Jag medger att jag tidigare i viss mån generaliserat. Visst finns det en del prioriteringar i det material som den fysiska riksplaneringen åstadkommit. Men de är fläckvisa och fragmentariska. Vad som behövs är att dessa sätts i relation till övergripande mål. Det har inte skett, och i den meningen är detta icke någon plan. Vill man handla måste man rimligtvis handla efter en plan – åtminstone i samhälleliga sammanhang. Att planen sedan inte befriar oss från intressekonflikter är en annan sak. De starka intressen som hittills dominerat här i landet kommer att finnas kvar även efter ett för dem negativt planbeslut. Men planen är dock uttryck för en handlingsvilja. Även om det inte gäller att krossa dessa intressen skall man i varje fall se till att de inte kan breda ut sig så ohämmat som de hittills kunnat göra.

Herr DANELL (m) kort genmäle:

Herr talman! Bostadsministerns uttalande om den starka ställning som kommunerna bör ha var välkommet. Som framgår av våra motioner och vad jag tidigare sagt tycker vi inte att förhållandena i detta avseende varit tillfredsställande. Det är fel att exempelvis kommunernas värderingar i markanvändningsplaner och översiktsplaner kan underkännas av länsstyrelserna och regeringen. Fler uttalanden av bostadsministern i syfte att stärka den kommunala självstyrelsen är därför välkomna.

När det gäller jordbruksmarken kan man inte godta precis vad som helst bara för att Stålverk 80 skall komma till stånd. Vi kan inte i alla lägen säga att med hänsyn till Stålverk 80 får vi göra oss av med den

och den jordbruksmarken och acceptera de förluster som därmed uppstår.

I det aktuella länet har man bara 2 % odlingsbar mark, medan man i andra län i regel har 40 à 50 % och i ett län t. o. m. 83 % odlingsbar mark. Det väsentliga i min fråga till bostadsministern var hur man någonsin i andra delar av landet skall kunna hävda jordbrukets intressen om man nu ger vika i Norrbotten med dess ringa andel odlingsbar mark. Det måste här krävas en extraordinär lösning med hänsyn till den mycket ringa andelen odlingsbar mark.

Det var i det avseendet jag ville ha ett principiellt svar – inte ett svar i detalj, eftersom vi senare skall återkomma till detaljerna. Min fråga är alltså: Hur skall man någonsin i vårt land kunna hävda dessa jordbrukets intressen, om man inte ens kan göra det i Norrbotten?

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! I det här inlägget skall jag bara kort bemöta herr Danell.

Tyvärr är den uppluckring som herr Danell befarar redan på gång. Om herr Danell far ut och studerar de verkliga jordbruksbygderna i det här landet – i dessa bygder är det inte socialdemokratien som styr – skall han få se hur vidsträckta villaområden ligger på inte bara Sveriges utan Europas bördigaste jordbruksmark. Dessa villaområden har inte kommit till på 1950- eller 1960-talen, utan de har byggts under de allra senaste åren. Det behövdes inget Stålverk 80 för att luckra upp den moralen – det har ni skött på egen hand i de kommuner där ni har majoritet. Men när regeringen tvingas till besvärliga ställningstaganden går det bra att här klaga på de beslut som vi fattar.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret på min interpellation, även om det på intet sätt har undanröjt den utomordentliga besvikelse som jag haft anledning känna över statsrådets handläggning av det ärende som redan varit uppe till debatt i dag.

Under det senaste året – för att inte säga de senaste åren – har jag känt stor tillfredsställelse över den utveckling som förevarit. Den tillfredsställelsen stärktes framför allt när jag dagarna efter den 20 februari i år fick ta del av den PM som herr bostadsministern skickade ut och vari han bl. a. behandlade frågan om bebyggelse på jordbruksmark. Då kände jag verkligen trygghet, för där ingick ett besked om att man skulle ta hänsyn till jordbruksmarkens beskaffenhet i den bygd där det kunde bli aktuellt att bygga. Tidigare hade vi ett intryck av att jordbruksmarken i en bygd skulle bedömas efter jämförelse med de bästa jordbruksmarkerna i landet. Detta besked var alltså mycket tillfredsställande. Jag har inte dragit mig för att ge regeringen och herr bostadsministern en blomma då och då både i tal och i tidningspress därför att de har kommit fram till detta ställningstagande.

Mot denna bakgrund konstaterar jag med stor besvikelse regeringens handlande i det fall som nu berörts, nämligen Sävast i Bodens kommun.

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Det har tidigare talats om att Norrbotten har 2 % av landets åkermark. Men av den areal som ryms inom Norrbottens län – ett län som täcker en fjärdedel av landet – är bara 0,6 % åkermark. Det är riktigt att i Norrbottens län ingår mycket stora områden utan åkermark, men åkerjorden är spridd över hela länet, vilket innebär att jordbruksområdena inom "fyrekanten" under årens lopp har fått vidkännas betydande kostnader för hopsamling och transport av jordbruksprodukterna från de mest perifera delarna. Men vi har utfört detta arbete med tillfredsställelse, eftersom vi varit i så starkt behov av hela den jordbruksproduktion som kunnat åstadkommas inom länet.

Om man emellertid naggar av jordbruksmarken i de mest centrala delarna av länet och gör det i den takt som regeringen här har anvisat, innebär det att den centralt belägna marken inte har råd att medverka till att ta hand om jordbruksproduktionen i de mest avlägsna delarna av länet. Det är ett bekymmer som jag tycker att regeringen har anledning att tänka på.

Statsrådet sade alldeles nyss att vad Norrbotten är i behov av är arbetstillfällen. Jag delar helt hans mening på den punkten, men jag vill säga att trots Stålverk 80 kommer man att ha betydande problem i de delar av länet som jag här har betecknat som de mer perifera, från fyrekantens sida sett. Statsrådet känner säkert till de här problemen. Länsstyrelsen har gång efter annan påpekat dem. De områdena är också i behov av arbetstillfällen, och då förutsätts det att där kan bedrivas ett jordbruk under så goda ekonomiska betingelser som över huvud taget är möjliga. Men för att det skall kunna ske fordras att det finns ett jordbruk också i de centrala delarna som kan vara med om att stötta upp jordbruket i de mest avlägsna delarna av länet.

Som motivering för tillståndet att ta mer än 200 hektar av den allra bästa åkerjorden i länet i anspråk för bostadsbebyggelse säger bostadsministern i interpellationssvaret att samhällsbyggandets intressen får tävla med jordbrukets, naturvårdens, industrins, kulturminnesvårdens och det rörliga friluftslivets intressen. Det innebär, menar han, att det inte kan vara något "idiotstopp", utan det måste också kunna byggas på åkerjord vid vissa tillfällen.

Jag har alltid hävdats – och jag säger det också här – att så måste ske vid vissa tillfällen. Men nog är det förvånansvärt att det måste ske i den här situationen. Trots att bostadsministern nu säger att alternativ saknas har oppositionen mot en expropriation i detta fall lagt ner mer arbete än jag skulle tro ha förekommit någon annanstans någon gång tidigare. Har bostadsministern i något expropriationsärende varit med om att de som varit hotade av expropriationen har anlitat arkitekter och upprättat detaljerade planer för ett alternativ? Det är vad man har gjort i Sävast. Man har t. o. m. upprättat två planer. I den första rymdes nämligen bara 3 700 människor, och det ansåg Bodens kommun vara alldeles för litet. Den andra planen upprättades för 7 000 människor inom ett område av 6 x 8 km. Då sägs det – jag tror att det är i motiveringen

till regeringens ställningstagande – att det alternativet är så trångt att det där blir en boendemiljö som inte kan vara tillfredsställande. På 6 x 8 km skall man inte kunna rymma 7 000 människor – det skulle vara rätt intressant att höra förklaringen till detta!

Det är klart att det är svårt för mig att påvisa att miljön är bättre i Sävestornas förslag, men låt mig ändå säga att det område som regeringen har tillstyrkt är alldeles platt, medan alternativförslaget avser en skogsslutning med söderläge och ovanpå höjden en mycket trevlig och vacker sjö. Men där kan regeringen alltså inte tänka sig att det skapas en boendemiljö som är någorlunda tillfredsställande.

Statsrådet säger också att man har lagt ned mer arbete på detta än på något annat objekt och att flera delegationer har tittat på området och – det vill jag inskjuta – suttit på kommunens kontor i Boden och diskuterat med kommunalrådet. Också herr statsrådet har besökt kommunalrådet, t. o. m. i hans bostad. Hade det inte varit skäl för någon av dessa delegationer att ta kontakt med markägarna? Enligt en uppgift som jag fick i går säger man klart ifrån att markägarna har inte blivit kontaktade av nämnda delegationer. Det tycker man ändå hade varit av allra största intresse i en sådan här situation.

Sedan vill jag anföra något om värdet av den här åkermarken. Herr statsrådet sade i ett inlägg i TV efter det att han tagit ställning, att det här var ändå ingen särskilt bra åkermark jämfört med mark på andra håll. Låt mig till det bara säga att trots att vi haft ett mycket dåligt skördeår i Norrbotten, framför allt för potatis, har man på denna mark, enligt statistiska centralbyråns uppgifter, fått potatisskördar på 27 500 kg per har. Och det är potatis av en kvalitet som man inte kan producera i Skåne ens på de allra bästa markerna. Det är en virusfri potatis, som sedan har fraktats hit ned. Betydelselös är sålunda inte denna mark. Det tycker jag statsrådet bör ha reda på.

Vidare några ord om angelägenheten av att den här bebyggelsen verkligen kommer till stånd och att den måste komma till snabbt. I den PM som jag tidigare nämnt gladde det mig att läsa att statsrådet t. o. m. hade sagt ifrån att om man hade planer på att bygga på jordbruksmark, borde man ompröva de planerna. Det har faktiskt inte varit angeläget och aktuellt i detta fall. Visserligen har regeringen när den beviljade byggnadstillstånd för första etappen sagt att man, innan man gick vidare, skulle undersöka andra alternativ. Jag bara frågar herr statsrådet: Räcker det då med att kommunen säger att andra alternativ inte är tillfredsställande? Är det tillräckligt som bevis och får man då fortsätta på det sätt som nu har skett?

Statsrådet säger också i interpellationssvaret att när man nu har satt i gång med planeringen innebär det betydande svårigheter att ändra på planerna. Jag vet att på herr statsrådets bord ligger ett flertal ansökningar om expropriation inom andra områden i fyrkanten. Dessa områden har också varit föremål för detaljplanering. Det innebär följaktligen att även här måste byggnadstillstånd beviljas, vilket i sin tur betyder att man

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

måste få fortsätta. Eftersom man har börjat att planera för en del av ett jordbruksområde – men inte för området i dess helhet – antar jag att det självklart är fritt fram för kommunen att fortsätta på detta jordbruksområde. Man tar då ett steg i taget tills man har förbrukat det mesta av den jordbruksmark vi har.

Låt mig sedan beträffande frågan om det utomordentligt angelägna i att bebygga Sävast nu först och främst påpeka att Stålverk 80 och det valsverk som nu ytterligare har tillkommit i planerna enligt projektörernas uppgifter skall ge 3 600 nya jobb i Luleå. Vi är väl medvetna om att därav följer en mångfald servicefunktioner. Med det räknesätt som planerare tillämpar kommer man fram till att det skulle innebära utkomst för ytterligare 5 400 människor. Det skulle således bli 9 000 nya jobb i Norrbotten. Det vill jag klart säga att vi är glada över. De behövs.

Men situationen var den när dessa planer påbörjades att det fanns en betydande arbetslöshet inom detta område. Man säger också från Stålverk 80:s sida att av de 3 600 skall åtminstone 1 000 vara kvinnor. Jag hävdar med absolut bestämdhet att de 1 000 människorna redan finns i området och har bostäder. Vi har haft en betydande arbetslöshet bland kvinnor i den regionen, och eftersom de redan finns där kan det väl inte vara rimligt att också bygga bostäder för de människorna. Trots detta har i en rapport som alldeles nyss kommit från fyrkanten visats att man har planer på att bygga 17 096 lägenheter fram till år 1979. Av dem skall Boden bygga 3 250.

Jag talade med en person som tillhör länets planerare i dag på morgonen. Han sade klart ifrån att det inte finns några rimliga proportioner mellan det tillskott av arbetstillfällen som vi får och de byggnadsplaner man har där uppe.

Jag skulle faktiskt avslutningsvis vilja ställa frågan till herr statsrådet: Hur stora får kommunernas luftballonger vara i skydd av det kommunala planmonopolet innan statsrådet över huvud taget finner anledning att knäppa på ballongen för att undersöka dess hållfasthet eller åtminstone höja ögonbrynen en liten aning?

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp):

Herr talman! Genom den talarordning som uppställts har det kommit på min lott att dels för mitt partis räkning tala mer allmänt om riksplanen – det har inte varit någon talare tidigare från folkpartiet –, dels kommentera svaret på den fråga jag ställt till bostadsministern. För att om möjligt samla debatten skall jag börja med att framföra mina kommentarer till det svar jag fått av statsrådet. Jag ber alltså först att få tacka statsrådet för svaret.

Att en kommun får besked i ett expropriationsärende är bra, att det beskedet kommer så tidigt som möjligt är också bra. Alla kommunalmän har stor känsla för och erfarenhet av de svårigheter som förekommer i sådana här fall. Att det finns särskilda problem i det nu aktuella området i Boden är också välbekant. Men jag anser ändå att man kunde ha väntat

ett par veckor med beskedet till Bodens kommun om beslutet om utbyggnad i Sävast. En viktig orsak till att det skulle vara så angeläget att få fram beslutet anger statsrådet vara den planerade utbyggnaden av industrin och det ansvar man måste ha för att det då också skall finnas bostäder. Det är riktigt att det här ligger ett stort ansvar på de kommuner som skall svara för bostadsförsörjningen vid den industri-satsning som kommer. Men 14 dagar är ändå inte en tid som på något avgörande sätt kan rubba en sådan planering. Härtill kommer också, efter vad jag förstår, att tidsfaktorn just nu i den industriella utbyggnaden här uppe är något osäker. Riksdagen skall ha en möjlighet att diskutera de principer som gäller för användningen av olika naturresurser. Riksdagen skall ha en formell möjlighet att ändra principerna eller hårdare knyta upp vissa riktlinjer. Det har riksdagen visserligen inte gjort den här gången utan man har följt det beslut som tidigare fattats, men det finns motioner som just behandlar det aktuella området. Därför tycker jag att man skulle kunnat vänta i 14 dagar. Här behandlas också, som herr Johansson i Holmgården berört, viktiga regionala synpunkter på hur man skall kunna använda den här jordbruksmarken i förhållande till det allmänna läget i Norrbotten och den ganska ringa areal mark som finns där uppe för jordbruk.

Det finns en annan fråga i det här praktiska fallet. Hade det inte varit möjligt att börja bebyggelsen på ett annat område? I pressmeddelandet sägs också att man har tänkt fortsätta bebyggelsen på ett område som inte är jordbruksmark. Svensk bygnadsindustri håller i dag snabbt på att ställa om sig för att kunna arbeta på sådan mark som för bara några år sedan ansågs helt omöjlig att använda ur både ekonomiska och tekniska aspekter. Den aktuella marken i Sävast bedömer jag som så värdefull ur regional jordbrukssynpunkt att man bort söka andra lägen för bostadsbebyggelsen.

Även om Bodens kommun kommit långt i planeringen är det inget skäl att ge efter. De olägenheter som kan följa med att en planering måste avbrytas skall vägas mot de skador som uppstår då man tar jordbruksmark i anspråk. Har man tagit jordbruksmark i anspråk kan inte en felplanering rättas till. Vi saknar då helt alternativ.

I svaret säger statsrådet att planering av markanvändning i första hand är en kommunal fråga. Det är alldeles riktigt. Men då är det också viktigt ur många synpunkter att man när de här frågorna kommer upp på regeringsnivå med kraft hävdar de övergripande regionala intressen och riksintressen som kan finnas.

I det sammanhanget vill jag också föra fram en mer principiell fråga som berör hela riksplaneringen. I den stora planeringen saknar vi en ekologisk planering, och det medför risker. I dag ansluter sig alla till de ekologiska synpunkter som finns i propositionen och i utskottets betänkande och man hävdar naturskyddets övergripande intressen. Men när tunga ekonomiska intressen dyker upp och vill ta för sig av områden som man tidigare velat skydda måste alla myndigheter ha råg i ryggen

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

för att kunna stå emot, och det gäller främst regeringen. Jag tror att man skulle ha betydligt större möjligheter att hävda en sådan hårdare linje om man kunnat få fram en ekologisk planering. Då skulle det ekologiska underlaget stärka naturvårdens intressen vid avvägningen gentemot ekonomiska krav.

Herr talman! Jag vill nu övergå till att något kommentera själva utskottsbetänkandet.

När staten lägger olika pålagor på kommunerna kommer det ofta en sur reaktion från kommunalmännen. I regel är denna reaktion berättigad. Statlig styrning tycker man inte om.

År 1972 gav riksdagen kommunerna och även länsstyrelserna ett omfattande uppdrag att ta fram kommande program för den fortsatta riksplaneringen. Nu är detta gjort och resultatet redovisat, och man kan konstatera att arbetet gått överraskande friktionsfritt. Alla har gjort vad på dem ankommer. Samarbetet har gått lätt. Dialogen har varit det medel som löst de flesta svårigheter. Många kommuner har tagit tillfället i akt att energiskt och snabbt söka knäcka egna svårigheter. Propositionen har mött stor och välförtjänt förståelse i utskottet. Orsakerna är flera. En är det grundliga och omsorgsfulla förarbete som skett på olika håll.

Men med den fysiska riksplaneringen och sådana lagar som förköpslagen, expropriationslagen och naturvårdslagen har nu samhället skaffat sig mycket starka instrument för att rätt och riktigt kunna ta till vara våra stora resurser i fråga om mark och vatten. Jag vill betona att från mina liberala utgångspunkter ser jag den här lagstiftningen som något positivt. Vi har absolut ingen rätt att fritt förfoga över ett land och dess natur. I stället har vi en absolut skyldighet att så förvalta vårt arv att även kommande generationer kan få största nytta och glädje av det. En planering på lång sikt och en lagstiftning som garanterar skydd åt det vi vill bevara är åtaganden som vi gemensamt har förmånen att fullgöra och som vi också gemensamt bör ta konsekvenserna av.

Andra ser i dessa lagar en fara: Staten får alltför stor makt, den enskilde kommer lätt i kläm. En konsekvens av hela vårt synsätt att olika intressen skall vägas mot varandra kan tolkas som en öppning mot maktkoncentration och eventuellt godtycke. Visst finns denna fara, men i planeringen finns ändå inbyggda så många olika kontrollmöjligheter och så mycket av tillfälle till insyn att risken är minimal. Den stora uppslutning och det breda intresse som särskilt ute i kommunerna följt med planeringen är också en garanti för en fortsatt öppen, livlig och engagerad debatt kring dessa frågor. Kommunerna har ju också till sist ett avgörande inflytande över planeringen inom sitt område.

Det är kanske väl djärvt att sia om hur den framtida debatten om riksplaneringen skall gestalta sig. Ändå vågar jag spå att de två stora frågorna blir användningen av jordbruksmark och vattenkraftutbyggnaden. Vi har redan diskuterat jordbruksmarken.

I går lyssnade jag till en föredragning av den tekniska chefen för ett av landets största byggnadsföretag. Han konstaterade helt klart ungefär

så här: Tidigare har vi byggt på slät jordbruksmark, i framtiden lär vi få bygga på bergknallar där det på sin höjd växer någon ytterst mager tall.

En annan värdering av jordbruksmark, en annan syn på vår och hela världens livsmedelssituation, en annan värdering av jordbrukets miljövärde leder till omtänkande när det gäller hur vi skall planera. Då måste inte bara riksintresset komma in i bilden utan även regionala och lokala avväganden. Detta har sagts både i propositionen och av utskottet men behöver säkerligen upprepas. Det är ofta betydligt lättare att bevisa att man måste bygga på odlad jord än att bevisa att just denna mark har ur jordbruks- och miljösynpunkt ett stort bevarandevärde. Ofta är man inte heller så intresserad av att berätta om att byggnadsindustrin under de senaste åren snabbt lärt sig att både miljömässigt och ekonomiskt använda mark som helt nyligen ansågs omöjlig att exploatera.

Ett annat delproblem, som har blivit en symbolfråga för hela riksplaneringen, är den framtida användningen av Hogdalsområdet i Strömstads kommun.

Det är helt naturligt att de människor som bor i en bygd med selsättningsproblem betraktar djuphamnsresurser som en stor ekonomisk tillgång. Det är lika naturligt att man i dessa hamnlägen ser en möjlighet till arbetstillfällen. Om kommunalmännen i Strömstad hellre vill utnyttja Hogdal för industrietablering än för fritidsändamål skall ingen klanka på dem. De tillvaratar sin bygds intressen – det är deras uppgift. Men samma rätt har riksdag och regering att hävda att Hogdal är ett unikt område som måste skyddas för framtiden. Det samlade och övergripande riksintresset kräver att området planeras för fritidsändamål, men självklart följer med detta också ett särskilt ansvar för den bygd som av sådana skäl förlorar arbetstillfällen. Samma myndigheter som bestämmer om Hogdals framtid måste också ta beslutets konsekvenser.

Ett särskilt problem är byggandet av oljeplattformar. En håller på att byggas nu ute vid Hogdal. Ingen vet om det blir fler. Men skall fler oljeplattformar byggas i Sverige, måste troligen viss del av arbetet ske vid Hogdal med dess för Sverige unika, djupa kust. Civilutskottets beslut ger möjligheter för svensk byggnadsindustri att gå ut i internationell konkurrens. Beslutet skapar också möjligheter till välkomna arbetstillfällen i norra Bohuslän. Men beslutet är samtidigt en garanti för att Hogdalsområdet för framtiden bevaras orört. Någon miljöstörande verksamhet får inte förekomma i området. Det är nu regeringen som får fullmakt att fatta avgörande beslut med det faktaunderlag som finns vid det aktuella tillfället. Jag noterar med stor tillfredsställelse den deklaration som statsrådet här i dag avgett beträffande Hogdalsområdet.

Herr talman! Vi skall i dag samtidigt behandla civilutskottets betänkande nr 2 om insatser för rekreation och turism. Till detta vill jag endast knyta några få synpunkter. Detta betänkande skall ses i sammanhang med betänkandet nr 1 om den fysiska riksplaneringen.

I fråga om primära rekreationsområden har utskottet utökat antalet

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

från 24 till 25 – Dalälvens nedre lopp har tillkommit. Denna älvdal har stora värden ur flera synpunkter. Men säkerligen finns det andra områden som lika gärna kunde klassas på samma sätt. Orsaken till mitt ställningstagande är främst att jag velat säkerställa ett område som ligger så nära befolkningskoncentrationen runt Mälardalen att man kan färdas fram och åter samma dag. Runt Stockholm har vi få sådana områden.

I detta sammanhang vill jag också betona att det arbete som naturvårdsverket skall göra för att klarlägga behovet av rekreationsområden nära de stora tätorterna måste ges hög prioritet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i civilutskottets betänkanden nr 1 och 2.

I detta anförande instämde herr Westberg i Ljusdal (fp).

Herr bostadsministern CARLSSON:

Herr talman! Till herr Strömberg i Botkyrka kan jag fatta mig mycket kort – egentligen bara ställa en motfråga.

Om jag hade väntat med att fatta det här beslutet till någon vecka efter riksdagsbehandlingen av propositionen tror jag inte att jag hade undgått kritik. Då tror jag att t. ex. herr Johansson i Holmgården hade sagt: Här har riksdagen en stor principdebatt i en fråga som är av vital betydelse för vår bygd, men bostadsministern sitter och tjuvhåller på ett sådant här viktigt beslut tills riksdagsdebatten är över så att vi inte kan ta upp och brännmärka frågan. Jag tyckte att det var hederligt och riktigt att vi – när vi var klara med beredningen och det fanns önskemål från kommunen om ett snabbt beslut – fattade beslutet.

Det är, herr talman, vad jag har att säga herr Strömberg. Tyvärr måste mitt svar till herr Johansson i Holmgården av flera skäl bli litet längre.

Jag börjar med att framhålla än en gång – det är tydligen nödvändigt – att enligt jordbruksutskottets utlåtande 1969:21 bör högvärdig jordbruksmark inte tas i anspråk för tätbebyggelseändamål, om en från samhällsbyggandets synpunkter likvärdig lösning kan åstadkommas på annan, för jordbruket mindre värdefull mark. Det är viktigt att återigen understryka att detta uttalande har gjorts och att riksdagen ställt sig bakom det.

Beträffande promemorian från den 20 februari 1975 vill jag citera vad jag uttalat: "I dag är det på ett annat sätt nödvändigt att vara försiktig när det gäller att utnyttja jordbruksmark för andra ändamål. Det betyder naturligtvis inte att man genomgående kan vända på principen, dvs. alltid låta övriga intressen stå tillbaka för jordbrukets krav. Under en övergångstid måste man också ta hänsyn till att nya riktlinjer för planeringen inte omedelbart kan praktiseras."

Det är dessa uttalanden som har gjorts, och det är mot denna bakgrund som vi har haft att pröva det konkreta ärendet. Då frågar herr Johansson i Holmgården: Räcker det med vad kommunen säger? Ja, det är precis som om vi bara hade suttit i Stockholm, fått ned papperen från kommunen

och sedan hade tagit beslutet. I själva verket är det så, som jag redan har sagt, att departementet i tre olika omgångar har studerat frågan på platsen. Vi har haft en statssekreterargrupp som har förhandlat, undersökt försvarsalternativ och annat. Och så säger herr Johansson i Holmgården att jag har suttit på kommunens kontor. Vidare insinuerade han att jag hade varit i någons bostad. Nu ser inte jag för min del det som något felaktigt att jag, när jag är ute i landet, blir bjuden till kommunalpolitikernas hem i stället för att gå på stadshotellet och äta. Jag gör det med glädje och ser inget korrumpierande i det. Men i fallet Boden var det faktiskt så att vi inte hann det utan åt på ett vanligt näringsställe. Jag var inte bara på kommunens kontor, utan åkte igenom det aktuella området och såg på marken. Vad skall det tjäna till att använda sådana här argument, herr Johansson i Holmgården? Kan vi inte hålla oss till sakfrågan?

Om inte denna mark hade legat i Norrbotten, ja, då hade det inte varit ett särskilt svårt beslut. Om man ser detta ur rikssynpunkt är det inte någon särskilt värdefull mark, men just därför att den ligger i Norrbotten har vi tagit så allvarligt på frågan och lagt ned mycket mer tid på den än på någon annan fråga. Jag har träffat oppositionsgrupperna. De har varit uppe på departementet, och vi har lyssnat till deras argument. Det gjorde vi t. o. m. tidigare än vi resonerade med kommunen. Det är alltså inte så att vi har undvikit eller enbart skriftligt kommunicerat med dem som har varit emot denna plan.

Herr Johansson i Holmgården frågade om det var vanligt att man presenterade utarbetade alternativ. Det är kanske inte vanligt, men det förekommer, och svaret på frågan blir alltså ja. När det gäller Gruvberget har jag i beslutet utförligt redogjort för anledningen till att det inte var ett hållbart alternativ. Men det låtsades herr Johansson inte om.

Herr Johansson i Holmgården frågar hur stora luftballonger regeringen accepterar. Ja, det säger företrädaren för ett parti som just nu går ut och lovar 400 000 nya jobb. En del av dem kräver han väl skall finnas i Norrbotten. Var skall dessa människor bo? Jag har den enkla grundinställningen att regeringen inte skall bestämma det. Detsamma gäller boendemiljön, som herr Johansson krävde att jag skulle kontrollera tydligen i detalj, och om Bodens kommuns bostadskö innehåller luft eller inte. Hur mycket skall man behöva höra från ett parti som säger sig företräda decentralismen, men som kräver att regeringen skall ingripa i de mest självklara saker för den kommunala självstyrelsen? Jag tror herr Johansson i Holmgården får åka på en ideologisk kurs och träffa de CUF-are som talar om lokalsamhället. Även om man inte är anhängare av det, måste det väl finnas någon form av decentralism kvar i det svenska samhället.

Hur känns det att företräda ett parti som centern? Jag tror den frågan, herr talman, är motiverad av flera skäl. Här får jag en våldsam kritik för att vi har tagit denna jordbruksmark i anspråk. Men vad händer? Jo, i Staffanstorps och Vellinge kommuner, där vi har den absolut finaste

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

jordbruksmarken, sitter herr Johanssons partikamrater och breder ut vil-
laområden, vidsträckt och på den bördigaste jordbruksmark man kan
tänka sig.

Jag satt för en tid sedan med herr Johanssons partivänner från Tings-
ryds kommun, som begär att få bygga på jordbruksmark. Nyligen läste
jag i borgerliga tidningar att man i Sala mot länsstyrelsens uppfattning
vill bebygga jordbruksmark. När journalisterna ställer frågan till det cen-
terpartistiska kommunalrådet hur det kan stämma med vad centern har
sagt om att man skall spara jordbruksmark, så svarar ordagrant denne
centerpartist: Även en centerpartist måste vara realist. Ja, det är i och
för sig bra, men det vore skönt, herr talman, för både en socialdemokrat
och en regeringsledamot om man från centerns sida också vore kon-
sekvent i någon omfattning. Det skulle både underlätta den politiska
diskussionen och kanske göra inläggen här i kammaren något kortare
än vad de nu måste bli.

Herr JOHANSSON i Holmgården (c) kort genmäle:

Herr statsrådet sade att det står klart i jordbruksutskottets betänkande
och på andra ställen att det inte finns en likvärdig lösning. Jag skall
inte upprepa allt vad jag har sagt, men det är kring detta diskussionen
står. Vi menar med bestämdhet att det alternativ som anvisas är en
bättre lösning. Det kan inte vara en dålig lösning då kommunen säger,
att när man om något år har byggt för 10 000 pendlare så skall man
också bygga uppe på Gruvberget, ett område som är 6 x 8 km. Det kan
alltså inte vara en helt ologisk möjlighet att bygga även där.

Vi menar att går det att bygga på Gruvberget om något år, så hade
det gått att bygga där nu. Det bygget skulle faktiskt ha kunnat vara
i gång om man inte hade trilskats på det sätt som skett.

Jag förstår att statsrådet och alla dessa delegationer har åkt igenom
Sävasts by, men enligt en uppgift som jag fick i går från den som har
skött kontakten från Sävasts by, så har man inte träffat dessa delegationer.

Frågan om var människorna skall bo tar jag inte upp till ny debatt,
men det kommer av allt att döma inte att bli trängsel i de 17 000 lä-
genheterna. Det är jag helt övertygad om därför att de människor som
gick arbetslösa före denna expansion, de kan väl rimligen inte behöva
byta lägenhet därför att de får ett jobb.

Herr statsrådet tar sedan upp vårt partis sätt att föra resonemanget
om decentralisering. Låt mig helt kort få säga att för oss är det en de-
centralisering om dessa människor i Sävasts by hade fått tillfälle att bo
kvar där och fullgöra sin uppgift som jordbrukare, vilket vi i det länet
tycker också är rätt väsentlig. Det är decentralisering i stället för att
tvinga dem till ett arbete i Luleå.

På tal om alla de kommuner där centerpartister och möjligen andra
borgerliga fattar beslut som dem herr statsrådet beskrev, vill jag säga
att jag hade trott att regeringen utgjorde ett skydd mot sådant handlande.

Låt mig till sist säga att i Staffanstorp har man en åkerareal på 8,6 %,
i Boden på 0,2 % av den totala arealen.

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen.*

m. m.

Herr STRÖMBERG i Botkyrka (fp) kort genmäle:

Herr talman! Stora och motstridiga intressen står mot varandra i Sävast. Tunga remissinstanser har kommit till skilda slutsatser. Några har samma åsikt som regeringen, andra har motsatt uppfattning. Här är det bäddat för konflikter. Vilket beslut herr statsrådet än hade fattat i själva sakfrågan så hade han fått kritik. Det är ett faktum som jag tror herr statsrådet är väl förtrogen med och har upplevt flera gånger.

Det är emellertid inte i den frågan som jag har en annan uppfattning än herr statsrådet. Nu skulle riksmötet ta ställning till principerna för riksplaneringen. Det kan ju tänkas att riksmötet på ett eller annat sätt fattat ett beslut som avvikit från beslutet år 1972. Denna möjlighet har riksdagen haft. Men genom det nu aktuella beslutet för Sävast skulle en eventuell ändring i riksdagen av 1972 års beslut ej ha berört Bodens kommun. Det är mot den bakgrunden jag har ställt min fråga till statsrådet.

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! Jag skall tala om närrekreation. Jag skall vidare tala om fjärrekreation. Men, herr talman, det skall bli ett kort tal vad avser de här två sakerna. Orsakerna är flera.

Om den stora allmänheten, utanför det här huset, lyssnade på mig nu skulle många utbrista: Vad är det den där mannen talar om? Fjärrrekreation, vad är det? Typiskt de där politikerna och centralbyråkraterna! Varför kan de inte använda sig av ord som vi vanliga människor använder när vi resonerar om vad vi skall göra efter jobbet, vad vi skall göra lördag-söndag eller vad vi skall göra under semestern? – Det ligger någonting i vad finansministern brukar säga: Man skall inte använda främmande ord när det finns en inhemsk relevant vokabulär.

Men, herr talman, det finns ett annat skäl för mig att tala kortfattat om den här propositionen om rekreation och turism. Vi moderater i utskottet har nämligen yrkat avslag på propositionen, varom man kan läsa i reservationen till utskottets betänkande nr 2. Vi har inte yrkat avslag för att vi skulle vara emot turism och rekreation. Tvärtom. Både herr Danell och jag njuter av att då och då vara turister, såväl nära som i fjärran. Vi uppskattar också, liksom de flesta, att då och då rekreera oss vare sig det sker i form av närrekreation, exempelvis i riksdagskaféet, eller i form av s. k. fjärrekreation, exempelvis på en holme i ytterskärgården eller på en fjällsluttning i Jämtland. Vi tillfredsställs också – liksom kollegerna här i kammaren – av att veta att svenska folket får ökade möjligheter till turism och rekreation.

Skälen till att jag fattar mig kort är fler och mer seriösa. Jag skulle vilja göra en mera allmän reflexion. För att främja människors möjligheter till ett meningsfullt utnyttjande av fritid och semester krävs flera olika åtgärder. Det kan dels vara fråga om att diskutera riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism, som har skett i propositionen, i motionerna och i den övriga riksdagsbehand-

lingen av denna fråga. Men det kan dels vara fråga om vad vi gör för att få fler människor att över huvud taget göra någonting av sin fritid.

Tänk på de många människorna som är passiva, som inte vet hur de skall få lördagen eller semesterdagarna att gå eller som upplever fritiden som någonting obehagligt, t. o. m. något tråkigt. Tänk på alla dessa som börjar använda flyktmedel för att bryta sysslösheten, passiviteten och tråkigheten. Jag skall inte utveckla det här för långt, men ni som lyssnar minns säkert – och herr Persson i Karlstad har påmint om det – den väckarklocka som låginkomstutredningen var.

Låt mig också få säga, när det gäller det här slaget av åtgärder från samhällets sida för att ge innehåll åt människors fritid, att de stora insatserna i dag måste inriktas på våra barn och ungdomar. Visst lär sig många människor som barn att göra något av sin fritid. Observera att jag använder orden "lär sig"! Visst ser många föräldrar till att deras barn lär sig en eller flera hobbyer. Man lär dem att sparka boll och att simma, man hjälper dem in i en idrottsförening, man försöker skapa intresse hos dottern eller sonen för frimärkssamlande, fotografering osv. Det som jag alltså vill peka på här, är de många vuxna som vid unga år verkligen fick lära sig hur man gör fritiden meningsfull, hur man på detta sätt kan göra sin tillvaro ytterligare stimulerande, intressant och spännande. Det är naturligtvis inte bara föräldrar som hjälper till i denna viktiga fostrande uppgift. Barnen får också kontakt med och intresse för många fritidssysselsättningar genom kamraterna, skolan, kyrkan och föreningslivet.

Men hur många barn är det inte som varken i hemmet eller i skolan fått kontakt med hobbyer och som inte fått lära sig vad man kan göra av sin fritid? För många kan detta bli orsak till allvarliga problem och störningar.

Men, herr talman, vi skall väl satsa på flera åtgärder. Det kanske t. o. m. finns ledamöter av kammaren som anser att vi i samhället redan vidtar en mängd åtgärder för att göra fritiden mera meningsfull för barn och vuxna. Ja, gör vi det? Såvitt jag kan bedöma gör vi detta alldeles för litet.

Några skulle kanske vilja invända genom att peka på de insatser som vi gör i grundskolan, bl. a. genom ämnet fritt valt arbete. Om man pekar på detta, vet man i så fall inte hur det i verkligheten fungerar. Man kan kanske t. o. m. påstå att dessa insatser har misslyckats.

Jag menar med andra ord att dessa insatser borde prioriteras framför den planering som propositionen 46 är uttryck för, särskilt som vi delar den uppfattning som framförts i en motion av herr Nordstrandh m. fl. Det sägs där att man i propositionen mångordigt understrukt behovet och värdet av planering och samordning. Visst kan vi hålla med om att det finns ett sådant behov. Men vi har funnit att det underlag som propositionen utgör är alldeles för bräckligt för att vi nu skall kunna bestämma oss för riktlinjer och t. o. m. utpeka ett flertal s. k. primära rekreationsområden.

Det framhålls i propositionen att uppgifterna för den beredning som skall tillsättas skall vara att "följa planeringen av de primära rekreationsområdena och andra områden av större betydelse för rekreativlivet". Vad som avses därmed framgår inte av propositionen. Beredningen skall enligt propositionen vid sin behandling av ärenden rörande statligt stöd till planering av områden och uppförande av rekreationsanläggningar bevaka att i propositionen angivna riktlinjer följs. Några klara sådana riktlinjer är dock svåra att finna, förutom att låginkomsttagarnas, barnfamiljernas och de handikappades behov skall beaktas. Om dessa behov torde det inte heller råda några delade meningar. Vad gäller dessa är vi självfallet beredda att instämma.

Dessa synpunkter har föranlett oss att, som framgår av reservationen vid civilutskottets betänkande nr 2, yrka avslag på propositionen.

Så, herr talman, kommer jag till det särskilda yttrandet nr 1 vid betänkandet nr 1 från civilutskottet, beträffande planeringen av skärgårdsområdena. I behandlingen av propositionen 76 om den fysiska riksplaneringen ingick också en centerpartimotion av herr Dahlgren m. fl. Det glädde mig mycket att den motionen väcktes och inte minst att det var centerpartister som stod bakom den. Jag vill gärna omvittna att man på sina håll i skärgården också blev glad över att det från centerpartiet börjat visas konstruktivt intresse för skärgårdsproblemen. Ni centerpartister har ju länge försökt beakta glesbygdens intressen och gjort goda insatser för att få politikerna att rikta uppmärksamheten mot en lämpligare avvägning mellan insatserna i tätort och i glesbygd. Därför har det förvånat mig – under tidigare år – så mycket att det intresset inte omfattat de människor som lever i den glesbygd som vi kallar skärgård.

Här fanns det alltså nu möjlighet för centerpartisterna i utskottet att sluta upp kring centerpartimotionen. Men om jag således blev glad över att centerpartimotionen av herr Dahlgren m. fl. väcktes, blev jag besviken över agerandet i utskottet från framför allt centerpartisternas sida.

I centerpartimotionen belyses utförligt många av de problem som skärgårdsborna lever med till vardags: man pekar på de problem som det innebär att vara företagare och att på det sättet skapa sysselsättning både för sig själv och för andra, man pekar på olika områden där ett företag kan göra insatser, man pekar på serviceverksamheten och på betydelsen av att skolorna får vara kvar även om elevantalet skulle minska under det antal som bestämmelserna anger som villkor för att en skola skall få vara kvar, man pekar på markfrågorna och att de är viktiga för skärgårdsborna. Man skriver: "Skärgårdsbon har sin försörjning i ett område som av myndigheterna stämplat som ett område av riksintresse. För att styra markslitaget har en mängd påbud kommit och kan antas komma: byggförbud, naturreservat, fågelskyddsområden, sopmajor, natthamnar med service, nymarkerade farleder, avverkningsförbud etc., etc." Och så pekar man på fiskets betydelse för det s. k. skärgårdsbruket, och man pekar på finansieringsproblemen. Vidare tar man upp en fråga, där jag kanske inte riktigt delar de uppfattningar som har framförts i motionen,

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

nämligen huruvida man skall prioritera den bofasta befolkningen eller det rörliga friluftslivet, dvs. var på angelägenhetsgraderingslistan turism och rekreationsliv skall komma. Och så säger man i motionen att prioriteringen framför allt skall göras "till den bofasta befolkningens fördel".

Jag vill här säga – och det har vi även sagt i vårt yttrande liksom tidigare i många, många anföranden och motioner i riksdagen om skärgårdsproblemen – att det inte finns någon motsättning mellan dessa saker. Prioriterar man den bofasta befolkningen och gör en mängd saker för den, kommer dessa också till nytta för det rörliga friluftslivet, dvs. för de människor som inte bor i skärgården men som ändå vill komma dit ut under sin fritid.

Vi menar alltså att utskottet i sitt betänkande borde ha uttalat det som uttalas i motionens yrkande. I motionen yrkas nämligen att riksdagen skall besluta "att planeringsarbetet för kustområdenas skärgårdsdelar skall inriktas på ett bevarande av den yrkesverksamhet som nu förekommer samt på att skapa förutsättningar för en ökad året-runt-sysselsättning". Vi tycker att detta borde ha kunnat sägas klart ut av utskottet. Men som det nu är, med dels en centerpartimotion som är så pass positiv och konstruktiv, dels en liten centerpartigrupp i utskottet med ett helt annat ställningstagande – och jag förmodar att centerpartisterna i kammaren kommer att stödja sina partikamrater i utskottet – undrar man: Vad vill egentligen centerpartiet göra för skärgårdsbefolkningen? Man får ett vagt intryck av centerpartiets ambitioner på det här området.

Nu kanske jag är hård – t. o. m. orättvis, tycker måhända mina vänner centerpartisterna i kammaren och i utskottet – men vad skall man tro när man får del av ett sådant agerande? Ni säger kanske: Men det kommer ju en proposition om skärgårdsproblemen! Ja, men gör det verkligen det? Vi moderater började redan tidigt på 1960-talet agera för att skärgårdsbefolkningens problem skulle lösas. Vi krävde i den ena motionen efter den andra en samordnad utredning, men vi fick bara nej till svar. Vi krävde snabba åtgärder, men ingenting har hänt. Den socialdemokratiska regeringen har tyvärr visat ett mycket ringa intresse för de bofasta skärgårdsmänniskornas problem. Man har kommit med löften, förstås, men man har inte hållit dem. Man har dragit ut på tiden. Propositionen skulle lämnas, sade man, redan hösten 1974, men den kom inte. Jag kan kanske förstå att det av olika skäl var svårt att få fram propositionen, men den skulle väl ändå ha kommit nu i höst: det stod t. o. m. i de papper som vi fick när riksmötet började att den skulle komma i oktober. Ännu i dag har den inte kommit, och då börjar man undra: Kommer det verkligen någon proposition? Därför borde utskottet klart ha utsagt vad det egentligen menar när det gäller de här människornas problem.

Fru OLSSON i Hölö (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag undrar vad herr Wennerförs och hans partikamrater skall rösta på vad gäller skärgårdsbefolkningen när vi går till beslut här i kammaren. Det finns ju ingen reservation av herr Wennerförs utan

bara ett särskilt yttrande, och det kan vi inte votera om.

Vad vi i utskottet nu hade att ta ställning till var ju markanvändningsplaneringen i skärgården, där planering för den bofasta befolkningen ingår som en naturlig del. Men givetvis anser vi det vara mycket angeläget att andra åtgärder tillkommer, som gör det möjligt för skärgårdsbefolkningen att leva kvar; därom råder inga delade meningar, herr Wennerfors. Jag hoppas också att den utlovade propositionen kommer, och eftersom vi har statsrådet Lundkvist här i kammaren kanske vi kan få besked om när vi kan förvänta att den läggs fram. När vi i utskottet har behandlat den här motionen har vi utgått ifrån att propositionen skulle komma.

Sedan kan man fråga: Vad skall det bli av skärgården, om det sker en planering efter de tankegångar som herr Wennerfors vid olika tillfällen brukar föra fram, nämligen att de som bor där skall sälja mark och att det skall byggas fritidshus? Det är naturligtvis utmärkt för det fåtal som kan sälja marken och för dem som kan få fritidshusen, men det är inte något recept på hur man behåller en bofast befolkning – och det är ju det som är mycket angeläget.

Herr Wennerfors talar sedan om sin reservation vid civilutskottets betänkande nr 2 i anslutning till propositionen om turism och rekreation. Inom utskottet har vi mer än i propositionen velat framhålla att det hela skall vara en naturlig del i den fysiska planeringen. Vi ser detta mest som en fråga om markreservation, som skall samordnas med den övriga planeringen.

Jag sade förut, och jag upprepar det, att det inte gäller mera än att man pekar ut några områden. Det är inte förenat med något som helst ekonomiskt stöd i det här läget, och i propositionen har det inte heller anvisats någon ändrad kompetens i det avseendet.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag kritiseras för att jag tar upp skärgårdsbefolkningens problem. Den frågan skall vi inte alls beröra, för här talar vi om markanvändningen, säger fru Olsson i Hölö; jag har fått veta det från annat håll också. Vi skulle alltså inte nu intressera oss för hur exempelvis sysselsättningen för skärgårdsborna skulle tryggas.

Men det här hänger ju ihop. Man kan inte dela upp frågorna på det sätt som fru Olsson i Hölö menar. Dessutom är det litet inkonsekvent, eftersom vi i utskottet har ägnat rätt mycken tid åt att diskutera frågorna om sysselsättningen för de människor som bor i norra Bohuslän. Det problemet kan vi alltså tala om när vi behandlar den här propositionen, men frågan om sysselsättning för skärgårdsborna kan vi inte tala om, för den hör inte hit, säger man.

Det är detta som jag tycker är så underligt. Därtill kommer att centerpartimotionen inte inriktas enbart på frågor av den typ som fru Olsson i Hölö avser. Den innehåller också en del som rör själva planeringen, vilken har mycket att göra med människornas möjligheter att bo kvar i skärgården.

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Moderaterna har fört en marklagpolitik, menar fru Olsson, som inte alls gynnar skärgårdsborna, och vi skulle t. o. m. ha verkat för en politik som innebär att man skulle sälja sin mark. Det har vi aldrig sagt. Även i det avseendet är vi för valfrihet. Vad vi har sagt är att människorna skulle ha möjlighet att förfoga över sin egen mark. Om de sedan vill sälja eller hyra ut eller vad de vill göra, det är deras sak. Men tyvärr har det varit så, med den låt-gå-politik som regeringen har fört och som väl centerpartiet har stött, att man inte har fått förfoga över sin mark. Man har inte kunnat göra någonting åt sin mark, och det är detta som utgjort ett stort problem för skärgårdsbefolkningen.

Fru OLSSON i Hölö (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påpeka för herr Wennerfors att det är en väsentlig skillnad när vi talar om vad utskottet kommer fram till beträffande Hogdal och när vi talar om den övriga skärgårdsplaneringen. För Hogdal var det i propositionen angivet vissa restriktioner för planeringen och vad man skall kunna tillåta där. I skärgårdsmotionen av herr Dahlgren m. fl. säger vi bara att den kommunala planeringen skall fortsätta. Där finns inte de restriktioner som angavs i fråga om Hogdalsnäset.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Låt mig få börja med att säga att riksdagen kan vänta sig en proposition inom någon vecka om alla frågor som rör skärgården och skärgårdens problem. Det är ju många problem som det här gäller, och jag skall också gärna säga att det är svåra problem.

Det borde vara självklart att de enskilda människorna skall kunna bestämma över hur de vill utnyttja sin arbetsfria tid, sin fritid. Om den inställningen tycks herr Wennerfors och jag kunna vara överens. Ändå är det inte i dag självklart att människorna kan bestämma detta. Olika hinder står i vägen. Fortfarande är det alltför många människor som av ekonomiska skäl inte kan utnyttja sin fritid till välbehövlig rekreation och avkoppling. De har helt enkelt inte råd.

Jag har sagt i ett annat sammanhang – och vill upprepa det här – att jag undrar om skillnaderna i levnadsstandard är så stora på något annat område i samhället som när det gäller möjligheten att utnyttja fritiden till rekreation och miljöbyte. Det gäller skillnaden mellan å ena sidan dem som både kan hålla sig med lyxinredda fritidshus och dyrbara båtar och regelbundet företa rekreationsresor till främmande länder och å andra sidan de många som inte kommer ur fläcken vare sig på fritid eller på semester. Gjorda undersökningar visar att det är fler än vi tror – många fler än det borde vara – som varken kan utnyttja den dagliga fritiden eller semestern på det sätt som de skulle önska.

Vi kan enligt min mening inte fortsätta med att förkorta den dagliga arbetstiden och förlänga semestern utan att samtidigt ägna uppmärksamhet åt vilka möjligheter människorna har att utnyttja den längre fritiden till avkoppling, rekreation eller annan meningsfull fritidssysselsättning.

sättning. Det som blir standardförbättring för dem som har ekonomiska och andra möjligheter att göra detta kommer annars av ekonomiskt svaga och socialt handikappade grupper att upplevas som en meningslös sysslolöshet. Då vidgar den ökade fritiden bara klyftorna i samhället, och det kan i varje fall inte det parti jag företräder vara med om att acceptera.

Vad har nu moderaterna för recept när det gäller att komma till rätta med dessa problem? Ja, i anslutning till den proposition som vi nu diskuterar har moderaterna motionerat om att man skulle återinföra den fria glesbebyggelserätten och öka utbudet av fritidsbostäder. Moderaterna vill sålunda i vanlig ordning överlämna åt marknadskrafterna att lösa de här problemen. Och framför allt får vi enligt motionen inte blanda in folkrörelser i försöken att öka förutsättningarna att lösa de eftersatta gruppernas rekreationsproblem. Fri konkurrens om tillgången till god miljö och rekreation är moderaternas recept – den bästa miljön och de bästa rekreationsmöjligheterna åt den som har det ekonomiskt bäst ställt.

I stället för att som propositionen föreslår redan nu, i anslutning till den fysiska riksplaneringen, sörja för att de mest attraktiva rekreationsområdena avsätts för sådan rekreation som bör kunna utnyttjas av alla människor i samhället, oberoende av deras ekonomiska ställning, skulle vi enligt herr Wennerfors inom de här områdena tillämpa den fria glesbebyggelserätten. Vi skulle alltså i sådana områden skapa förutsättningar för människor med goda inkomster att ta de bästa bitarna.

Men inom de övriga partierna – alltså inom samtliga partier utom moderata samlingspartiet – är vi helt ense om att det bör göras en översiktlig planläggning som skapar möjligheter för oss att verkligen sörja för att olika typer av rekreation kan förekomma även i dessa områden och utnyttjas av alla människor. I ett land som vårt, där naturen erbjuder så goda möjligheter, borde ingen behöva avstå från att använda sin ledighet till välbehövlig rekreation. Det är en viktig fråga för folkhälsan. Kontakten med naturen spelar en stor roll bland människornas fritidsönskemål. Det är en angelägen uppgift att röja undan de hinder som i dag utestänger så många från att utnyttja de goda naturliga förutsättningar för en stimulerande fritid som finns i vårt land.

Mot denna bakgrund kommer jag, herr talman, inom kort att tillsätta en utredning med uppgift att kartlägga orsakerna till de hinder vi i dag upplever för många människors möjligheter att utnyttja sin fritid för rekreation och miljöbyte. Utredningen skall också föreslå åtgärder för att undanröja dessa hinder. Vidare skall utredningen redovisa det utbud av rekreationsmöjligheter som finns i vårt land och i vilken omfattning samhället, folkrörelserna eller de kommersiella intressena svarar för detta utbud. Den kommersiella påverkan på rekreationsutbudet skall särskilt granskas. Utredningen skall också pröva hur rekreationsutbudet skulle kunna vidgas till nya områden och bli tillgängligt för nya grupper. Utredningen skall föreslå de åtgärder som är erforderliga för att ge folkrörelserna ökade möjligheter att aktivt medverka i en socialt inriktad rekreationspolitik.

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Jag tror, till skillnad från moderaterna, att just folkrörelserna skulle kunna hjälpa till att skapa goda rekreationsmöjligheter för de grupper i samhället, som i dag inte har tillgång till sådana. Jag är glad åt den enighet som finns i den här frågan mellan de övriga partierna. Att moderaterna går sin egen väg här är i, och för sig helt i sin ordning. Herr Wennerfors har fått ett betyg i dag av fru Olsson i Hölö: den obotfärdige. Därmed avser fru Olsson också, föreställer jag mig, moderaternas inställning i det här sammanhanget. Och börjar man så ståtligt som herr Wennerfors gjorde med att betyga att alla borde ha samma rätt till en god fritid men drar sådana slutsatser som herr Wennerfors drog – ja, då är det tveklöst rättvist att tala om den obotfärdiges förhinder.

Men jag tror också att det här rör sig om en ideologisk motsättning, där moderata samlingspartiet tycker att marknadskrafterna i första hand och i vanlig ordning skall få sörja för hur behoven skall tillgodoses, medan jag menar att vi måste föra en socialt inriktad rekreationspolitik.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår inte detta tal om att moderata samlingspartiet när det gäller utnyttjandet av fritiden skulle stödja de människor som har det bäst, medan man däremot med det som herr statsrådet föreslagit i sin proposition har velat inrikta planeringen på s. k. primära rekreationsområden och därmed gynna alla. Vi har aldrig sagt något sådant. Herr statsrådet drar bara den slutsatsen, att därför att vi tror på valfrihet och anser att människor skall få välja själva, förlöpa över den mark de äger och kunna bygga på den, så vill vi särskilt gynna de rika människorna. Det är inte alls så.

Om man besöker människor som vistas i skärgården för att de vill göra sin fritid meningsfull – jag tänker alltså inte här på den bofasta befolkningen – träffar man alla slags människor. Men bland dem finns inga som aldrig har fått upp ögonen för hur man kan göra sin fritid meningsfull. Det är sådana människor som vi i första hand måste göra insatser för. Och därvid pekade jag på att vi gör alldeles för litet för barnen och ungdomarna. Av detta drar sedan herr statsrådet helt andra slutsatser. Det beklagar jag.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag undrar om herr Wennerfors verkligen inte förstår vad jag avsåg. Men för säkerhets skull skall jag ta om min argumentering och försöka göra den ännu tydligare.

Tidigare har utvecklingen här i vårt land inneburit att människor i kraft av sina ekonomiska förutsättningar har kunnat göra sina anspråk gällande på de mest attraktiva rekreationsområdena. De har kunnat skaffa sig fritidshus och arnat i sådana områden. Vi har också alla konstaterat

att oerhört många människor i dag står utanför alla möjligheter att komma ut till dessa områden och få en god rekreation. Vi har då sagt oss, att om det nuvarande tillståndet får bestå, så innebär det att de som har ekonomiska förutsättningar mycket snart för egen del kan lägga beslag på de mest attraktiva områdena, samtidigt som eftersatta grupper i samhället utestängs från att vistas i sådana områden.

Det är i det sammanhanget som den framlagda propositionen skall ses. I propositionen pekas ut vilka områden här i landet som allmänt sett kan bedömas ha de bästa förutsättningarna för att ta emot rekreationssökande människor. Och i anslutning till den fysiska riksplaneringen skall kommunerna nu veta att när staten, som staten brukar göra, på olika vägar ekonomiskt stöder insatser för friluftsliv och rekreation, så kan de insatserna i första hand komma i fråga just i nyssnämnda kommuner. Men det är inte så att staten omöjligen kan tänka sig att göra insatser i andra kommuner. Tidigare har emellertid statliga organ, t. ex. naturvårdsverket, arbetsmarknadsstyrelsen m. fl., suttit på var sitt håll och tämligen oplanerat beviljat bidrag till rekreationsverksamhet. Nu skall man i stället göra en samordnad bedömning och säga att i första hand inom berörda områden bör rekreationsverksamheten kunna byggas ut på sådant sätt att möjligheterna till rekreation står öppna för alla medborgare, oberoende av vilken ekonomisk situation de befinner sig i.

Det är därför det är så angeläget att vi gör en samordnad bedömning i direkt anslutning till den fysiska riksplaneringen, och det är därför moderaternas avslag på propositionen får den effekt som jag har talat om, nämligen att det blir de som har det ekonomiskt bäst ställt som får chansen att ta för sig av den bästa miljön.

Herr WENNERFORS (m) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller marklagstiftningen och vilka åtgärder som bör vidtas för att tillfredsställa människornas behov av ett meningsfullt utnyttjande av fritiden slåss vi moderater för valfrihet. De enskilda människorna skall kunna ta egna initiativ och skapa sig den fritid som de själva finner bäst. Men därmed har vi inte sagt nej till samhälleliga insatser för att skapa möjligheter för andra människor att utnyttja sin fritid på ett meningsfullt sätt, t. ex. i glesbygdsområdena eller vad det nu kan vara. När vi yrkar avslag på propositionen är det av andra skäl. Vi menar nämligen att underlaget är för bräckligt för att ligga till grund för ett beslut.

Sedan vill jag gärna säga till herr statsrådet att jag personligen inte helhjärtat stöder allt som står i den motion vars yrkande vi har biträtt. Statsrådet tog upp frågan om folkrörelsernas insatser. Den saken har vi inte berört i vår reservation. Jag tror att det ligger rätt mycket i vad herr statsrådet anförde i sitt första inlägg just om vad folkrörelserna kan göra på detta område. Låt mig erkänna att jag på den punkten tror att herr statsrådet har mera rätt än motionärerna.

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Det sista noterar jag naturligtvis som ett positivt resultat av debatten.

När det gäller valfriheten vill jag säga att det måste vara fråga om valfrihet för alla och inte bara för dem som har de ekonomiska förutsättningarna. Det är det som skiljer oss åt. Vad är valfriheten värd för den människa som icke har de ekonomiska förutsättningarna, om icke samhället vill engagera sig för att direkt genom åtgärder i rekreationspolitiken sörja också för hennes möjligheter att välja?

Herr Wennerfors invänder: Vi har inte sagt nej till det. Nej, men ni har inte heller sagt ja, och det är det vi måste göra i dag om vi skall komma någon vart. Vi måste säga ja och vidta positiva åtgärder för att uppnå den valfrihet som jag menar skall gälla för alla.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Wennerfors anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr MATTSSON i Skee (c):

Herr talman! Kommunerna har haft det mycket arbetsamt under den fysiska riksplaneringens programskede. Men det har samtidigt varit en del av samhällsplaneringen som kommunerna haft möjlighet att öva inflytande på.

När man jämför arbetet på den fysiska riksplaneringen i kommunal regi med utarbetandet av länsplaneringsprogrammen konstaterar man att det varit ett större intresse för den fysiska riksplaneringen. Det har varit lättare att få medborgarna intresserade av och engagerade i den. Men det säger i och för sig inte så mycket, eftersom det arbete som gjordes för att informera och engagera allmänheten när det gällde länsplaneringsarbetet gav dystra erfarenheter genom det ringa intresse som visades. Att det fysiska riksplanearbetet har varit lättare att skapa intresse för innebär inte att behovet av information minskar – tvärtom är det, som centerpartiet framhåller i sin motion, ytterligt angeläget att informationen utökas.

Riksdagen har givit kommunerna en inflytelserik roll i detta planeringsarbete. När man i olika sammanhang har talat om riksdagsbeslutet och om den fysiska riksplaneringen har man emellertid ofta mött den inställningen på kommunalt håll att den här planeringen är så väldigt styrd. Ofta har den uppfattningen bottnat i att det inte riktigt har gått fram att riksdag och regering har tilldelat kommunerna en mycket stor roll. Men om de skall kunna spela sin roll måste de också använda sig av den rätt som de har fått genom beslutet. Den som tar sig rätt att öva inflytande på planeringen har också ansvar för att klara av information, debatt osv. på det lokala planet. Det hade därför varit angeläget – jag har framhållit det en gång tidigare här i riksdagen – att de propåer som fanns om en reformerad bygglagstiftning kom fram så att det klarare

framgick vilken ställning kommunerna har i detta arbete. Jag noterade att statsrådet Carlsson sade att den kommunala rollen i detta arbete var oerhört viktig och att det var angeläget att detta ännu klarare kom till uttryck.

Vid behandlingen i civilutskottet av det avsnitt av propositionen där det diskuteras vilken tyngd lokala synpunkter på markanvändningen skall ha i förhållande till riksintressena har vi noterat att de kommunala anspråken skall tillmätas stor betydelse. Det innebär naturligtvis inte att det inte kan finnas riksintressen som måste gripa över ett lokalt intresse.

Civilutskottet har utöver proposition 1975/76:1 även behandlat propositionen 46 om de primära rekreationsområdena. Socialdemokraternas företrädare herr Persson i Karlstad var mycket entusiastisk över propositionen. Jag har tillsammans med några andra motionärer skrivit att vi inte kunde ta propositionen som underlag för ett riksdagens beslut. Det är riktigt att man har en hög målsättning. Statsrådet Lundkvist har redogjort för den, och kulturutskottet och civilutskottet har accepterat den. Men det är ganska lätt att ställa upp ett förnämligt mål. Det är först när man kommer till problemet att nå fram till målet som svårigheterna uppstår. Propositionen saknar anvisningar om hur detta skall ske, och inte heller i statsrådet Lundkvists anförande fick vi något besked om hur det skall gå till.

De primära rekreationsområdena är ofta folkfattiga och skattesvaga områden. Om den översiktliga planeringen skall få ett konkret innehåll i fråga om tillfälle för alla människor att ta del av de rekreationsmöjligheter som finns kostar det pengar. Det är framför allt på det området som vi i motionen har kritiserat propositionen.

Nu har vi i civilutskottet, när vi behandlat propositionen, uteslutande gått in på planeringen. Vi säger att frågan om det ekonomiska ansvaret får återkomma och då hänvisas till närings- och kulturutskotten. Det har varit en förutsättning för att vi skulle kunna hantera ärendet.

Herr Persson var också entusiastisk över riktlinjerna, som han sade var det viktigaste i propositionen. Det säger nu inte civilutskottet. Vad vi säger är att detta är en riktlinje bland många andra när det gäller rikets intressen. Det är en riktlinje som i den kommunala fysiska planeringen skall vägas mot andra. Jag tycker att det är mycket angeläget att understryka det. Det ger belägg för vad jag inledningsvis sade, nämligen att kommunerna har en mycket betydande roll i det här arbetet.

Det här upplevs mycket olika i olika områden. I fjällregionen eller i skogslänen upplever man det som regionalpolitiskt betydelsefullt att få till stånd en investering. Det ger sysselsättning när anläggningarna uppförs och även viss sysselsättning när de tagits i bruk. Men i södra Sverige eller i det primära rekreationsområde där jag själv bor har man en helt annan situation. Man har en kort turistsäsong med en stark anhopning av människor. Den bofasta befolkningen kan tycka att turismen medför ett starkt slitage på de anläggningar som behövs för att vi skall kunna bo där året runt, och man har kanske svårt att se turismen som

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

ett inslag i näringslivet. Detta är alltså en gren som det ur både planeringssynpunkt och regionalpolitisk synpunkt är besvärligt att hantera.

Den utformning som civilutskottet gett propositionsförslaget tillgodoser de krav som vi från centerpartihåll framfört i motionen 2071, och den ger möjligheter till en varierande planering i de här kommunerna. Huvudsaken är att möjligheten finns att reservera marken för framtida rekreatiönsändamål. I betänkandet understryks också att det inte enbart skall vara en avvägning mellan de näringsgrenar som nämns i propositionen utan att det också skall ske en avvägning mot den regionalpolitiska utvecklingen i övrigt.

Jag skulle sedan vilja säga några ord om Hogdalsområdet eller det s. k. obrutna kustområdet. Det har tidigare berörts av ett flertal talare.

Civilutskottet anser att problemet redan i dag har studerats så ingående att man kan ge direktiv för ändring av riktlinjerna för oljeplattformstillverkningens användning av kustområdet i Hogdal. Centerpartiet och även företrädare för andra partier på Bohusbänken har ända sedan den fysiska riksplaneringen första gången lade fast riktlinjerna för markanvändningen i detta område hävdade att ett industriområde skulle få etableras. Nu står riksdagens riktlinjer fast, och regeringen har utfärdat direktiv till kommunerna hur planeringen i området skall utföras. Vi har funnit det vara mycket angeläget att de möjligheter som civilutskottets betänkande år 1972 gav att utnyttja vissa specifika naturresurser skall kunna utnyttjas för oljeplattformstillverkning. Jag vill uttala min tillfredsställelse över den lösning på problemet som civilutskottets skrivning ger. Jag lyssnade uppmärksamt till statsrådet Ingvar Carlssons deklARATION, och jag kan till stora delar instämma i denna. Det är självklart att man inte tar ett område i anspråk för de stora investeringar som det här är fråga om förrän man vet att det kommer till användning. Det torde inte vara lätt att hitta någon som vill lägga ned pengar på investeringar i området om man inte tror sig ha möjlighet att få någon beställning. Det är här som de stora frågetecknen fortfarande finns. Eftersom det hittills har beviljats två anläggningar i Strömstad – ett dockläge och ett waterside – finns det i dag produktionsförutsättningar utan nya anläggningar. Det är då ganska självklart att ingen är intresserad av att bygga nya anläggningar för sin verksamhet förrän det är nödvändigt, antingen genom att tillståndet i Strömstad går ut eller genom att sådana beställningar inkommer som man inte kan klara av i de nuvarande anläggningarna. Metoden att ge regeringen en möjlighet att i samråd med den kommunala planeringen lämna de framtida tillstånden är en bra utväg.

Statsrådet Carlsson framhåller att regeringen kommer att pröva ärendena "med yttersta noggrannhet". Vi utgår naturligtvis från att regeringen alltid gör så, även om vi inte i alla sammanhang delar de slutsatser som regeringen kommer till. Uttrycket "med yttersta noggrannhet" förutsätter jag även innebär en bedömning av den regionalpolitiska betydelsen av lokalisering till Hogdal. Också arbetsmarknadsministern har i interpellationssvar till mig framhållit nödvändigheten av att få en bättre

sysselsättning. Jag utgår således från att även de regionalpolitiska synpunkterna tas in i den bedömning som skall göras vid framtida etableringsbeslut.

Jag kanske skall utnyttja tillfället till att nämna att det är ett litet kustavsnitt vi diskuterar. Det rör ett geografiskt område med en kuststräcka på knappt 1 000 meter. Det vittnar ju om den noggrannhet med vilken civilutskottet behandlat frågan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till civilutskottets hemställan i dess betänkanden 1 och 2.

Herr HÖGSTRÖM (s):

Herr talman! I några av oppositionens motioner har man uttalat oro för att jord- och skogsintressena vid en vägning mot andra intressen – naturvårdens och friluftslivets – skulle komma i kläm. Sålunda har herr Winberg i Sundsvall i sin motion utgått från förhållandena i Väster-norrlands län. Han har bl. a. pekat på skogsbrukets stora betydelse för sysselsättningen och uttryckt farhågor för att en anpassning av skogsbruket till naturvården skulle kunna innebära minskad sysselsättning och reducerad virkesproduktion.

Jag har därför närmare undersökt dessa förhållanden och studerat tillämpningen av lagstiftningen i vårt län. Enligt de uppgifter som länsstyrelsen lämnat har det samråd mellan olika intressen som förutsätts i lagstiftningen genomförts med mycket god erfarenhet. Sålunda har i Sundsvalls kommun på initiativ av kommunen tillsatts en arbetsgrupp med representanter för kommunen, länsstyrelsen, skogsföretagen, lantbruksnämnden, skogsvårdsstyrelsen och LRF. Det har resulterat i en rekommendation till berörda markägare, något som fått positiva effekter.

Jag vill även erinra om att det inom länet inledda samrådet fick mycket starkt gensvar vid LRF-konferensen i Härnösand den 14 oktober i år. Det underströks därvid från centralt håll att den form för samverkan mellan skogsbrukets och naturvårdens företrädare som arbetsgruppen för Sundsvalls kommun arbetat fram är föredömlig. Det är således ytterst en fråga om hur man lokalt löser frågan om informationsutbytet mellan myndigheter och skogsägare.

Det kan också vara en upplysning för kammarens ärade ledamöter att vår länsstyrelse bedömer den ekonomiska betydelsen för skogsägarna av de föreskrifter som lämnas i samrådsärendena som mycket marginell. Denna erfarenhet stämmer helt överens med vad departementschefen anför på s. 163 i propositionen: "Jag vill understryka att de inskränkningar för skogsbruket som behövs för att tillgodose naturvårdens och friluftslivets intressen i det övervägande antalet fall torde ha liten inverkan på skogsbrukets avkastning. --- Jag bedömer således att de farhågor --- som har kommit till uttryck --- är överdrivna, om riktlinjer för skogsbrukets bedrivande utarbetas i samråd mellan berörda parter."

Jag har, herr talman, velat anföra detta för att understryka att den oro som har kommit till uttryck i motionerna är helt ogrundad. Det

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

är så mycket mera angeläget att säga detta, eftersom det inte har kommit ut, trots den utmärkta information som skogsvårdsstyrelsen har givit markägare och andra berörda. Det råder stor okunnighet bland både markägare och avverkare om de nya krav på hänsynstagande som i dag ställs på det svenska skogsbruket.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till civilutskottets hemställan i betänkandena 1 och 2.

Herr OLOF JOHANSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Sverige hör till de rika länder där man med någon mening kan diskutera hur samhället skall främja människornas möjligheter att ta till vara sin fritid. Men det innebär naturligtvis inte att vi har obegränsade resurser att satsa på området. Därför gäller det att rangordna behoven och satsa därefter.

Vi har behov av någon form av avkoppling i anslutning till arbetsdagen eller till veckoslutet. För många i vårt samhälle är möjligheterna till långa utflykter vid dessa tillfällen utomordentligt begränsade, både ekonomiskt och tidsmässigt. Sammantaget är ändå dessa kortare tider för avkoppling de viktigaste och mest omfattande. Semesterperioden ger tidsmässigt andra möjligheter, men vi vet av olika utredningar att ekonomiska skäl också då lägger hinder i vägen för att resa långt bort, även om många skulle vilja göra det. Därför är det viktigt att se ett samband mellan möjligheterna att utnyttja kortare och längre perioder av fritid. Samma synsätt har kommit fram i remissvaren över utredningen Turism och rekreation i Sverige från LO, KF, Reso, Skid- och friluftsförbundet, socialstyrelsen m. fl.

Om vi inom ramen för knappa resurser skall rangordna samhällets insatser, måste fritidens användning ses som en helhet. Det är inte minst viktigt i de stora tätorternas närhet. Vi hade förra året ett exempel på en sådan avvägning mellan olika ändamål, när vi bl. a. på grund av en centermotion behandlade civilutskottets betänkande 1974:35 angående förutsättningarna för bevarande av vissa grönområden på Järvafältet.

För att ge förutsättningar för en samsyn på avkoppling och användning av fritiden nära och långt ifrån bostaden räcker det inte att bara öppna möjligheter för s. k. närrekreation också inom områden som främst är avsedda för långväga besökare. Det måste alltså ske en samordning över hela fältet också när det gäller resursernas användning. Att det finns ett stort intresse från kommunernas sida för att t. ex. tillgodose behovet av närrekreation visas ju inte minst av det hittills utförda arbetet inom den fysiska riksplaneringen.

Jag skall här bara helt kort kommentera propositionen 1975:46 om rekreation och turism och motionen 1975:2066. Från centerns sida – jag tillhör motionärerna – har vi kritiserat den bristande samsynen i propositionen beträffande sambandet mellan s. k. fjärrekreation och närrekreation.

Mot bakgrunden av denna kritik yrkade vi i motionen avslag på, för-

slaget om utpekande av särskilda s. k. primära rekreationsområden. Nu efter utskottsarbetet kan det konstateras att motionen 2066 i väsentliga avseenden har tillgodosetts. Genom att kulturutskottet med eget yttrande till civilutskottet överlämnade beredningen av propositionen om rekreation och turism har tyngdpunkten mer entydigt förskjutits till planeringsaspekterna i frågan.

Kulturutskottet betonar i sitt yttrande bl. a. att sociala och ekonomiska hinder inte får "bestämma vilka som kan få del av utbudet av rekreations- och turistaktiviteter". Det finns som jag tidigare berört anledning att starkt instämma i detta uttalande.

Men detta ställer krav på samhället. Dessa krav har propositionen 1975/76:1 inte närmare analyserat trots att i propositionen anges en ungefärligen motsvarande inställning. Denna inställning har vi här hört statsrådet Lundkvist bekräfta.

Det finns uppenbara risker för en socialt skev prioritering när man särbehandlar fjärrekreation och närrekreation. Samhällsinsatserna på dessa områden tävlar om samma knappa resurser. Genom att utpeka ett antal s. k. primära rekreationsområden antyder man i varje fall en prioritering även om man för tillfället inte anger några belopp eller vilka samhällsinsatserna slutligen skall bli.

Att det i propositionen finns en – låt vara otillräckligt preciserad – prioritering i utpekande av s. k. primära rekreationsområden framgår av vad som sägs om områden i stortätorternas närhet. Dessa områden skall enligt propositionen i första hand utnyttjas för närrekreation och kan därför bara "i vissa avseenden jämföras med de primära rekreationsområdena". Det är också givet att en satsning av det slag som görs i Åre föresvävat många som har väckt motioner i denna fråga. Det nämns ju också i propositionen som exempel på hur man i ett nästa steg kan tänka sig att utveckla dessa s. k. primära rekreationsområden.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att propositionen inte anvisar några medel för att utveckla de utpekade områdena – och då finns bara än så länge alternativet kommunal finansiering – men antyder ändå att utpekandet innebär en sorts prioritering av dessa områden i förhållande till andra. Ett inslag i denna antydda prioritering kan jag helt instämma i, och det gäller behovet av markreservationer, inte minst nu sedan propositionen har lagts, där dessa primära områden har utpekats.

I motionen 2066 har vi anført att regional- och rekreationspolitiska skäl talar för kraftfull satsning inom regionalpolitikens ram, men det kan i och för sig ske utan att man prioriterar vissa områden framför andra. Dessutom kritiserade vi i motionen den särskilda uppläggningsplaneringsprocessen – i viss utsträckning vid sidan av den som gäller inom ramen för den fysiska riksplaneringen. Det har också i utskottet gjorts ändringar på den punkten.

Vad säger då civilutskottet f. ö. i sitt betänkande? Som civilutskottets ordförande redan understrukit innebär utskottets skrivning inte någon prioritering av de s. k. primära rekreationsområdena framför andra om-

råden. Dessa områden har med andra ord blivit allt mindre primära. Utskottet betonar markhushållningsaspekterna som leder den fysiska riksplaneringen. Innebörden av utpekandet av rekreationsområdena blir närmast att för dessa områden gäller som särskild riktlinje i den fysiska riksplaneringen att planeringen skall utgå *även* från syftet att områdena på ett ändamålsenligt sätt skall kunna användas för rekreation och turism. En sådan inriktning av planeringen finns det naturligtvis inga invändningar emot, och utskottet vill att riksdagen skall ge regeringen detta till känna.

Detta har varit avgörande för att jag har kunnat instämma i utskotts-majoritetens skrivning och till betänkandet endast föga ett särskilt yttrande, där jag understryker nödvändigheten av ett samband mellan närrekreation och fjärrekreation vid framtida samhällsinsatser. I och med att vi har lämnat dessa samhällsinsatser till ett avgörande längre fram i tiden får vi ta en närmare diskussion om prioriteringen mellan när- och fjärrekreation vid det tillfället. Det har jag också betonat i det särskilda yttrande som är fogat till civilutskottets betänkande nr 2.

Herr MAGNUSSON i Tanum (s):

Herr talman! Endast några synpunkter på dessa frågor, sedda från kommunal horisont – därtill från kommuner som är belägna inom den s. k. obrutna kusten. Jag har inte för avsikt att omnämna alla de problem som uppstår i ett område där de traditionella näringarna är vikande och möjligheterna att få nya näringar är nära nog obefintliga. Exempelen har anknytning till den i dag förda debatten.

”De obrutna kusterna bör enligt riktlinjerna helt undantas från lokalisering av resurskrävande och miljöstörande industri. De bör vidare disponeras så att allsidigt utnyttjande för fritidsändamål blir möjligt och så att bl. a. vetenskapliga naturvärden skyddas. Återhållsamhet bör iakttagas med lokalisering av enskild fritidsbebyggelse.”

Detta är ett citat som gäller genomförandet av den fysiska riksplanens intentioner beträffande de s. k. obrutna kusterna. Riksdagen har ställt sig bakom dessa intentioner. Bostadsdepartementet har att tillse bestämmelsernas efterlevnad. Den kuststräcka jag närmast känner till är kuststräckan från Brofjorden till norska gränsen, som har hänförts till den obrutna kusten. Beträffande denna kuststräcka har redan åtskilliga konflikter uppstått mellan å ena sidan bevarandeintressena och å andra sidan industrins intresse att få utnyttja hamnmöjligheter och lämpliga byggnadsplatser för tung industri.

Bostadsministern har satts på hårda prov när företagare och kommunalmän uppvaktat honom med välgrundade motiveringar för industrilokaliseringar till västkusten. I en del fall har det varit att välja mellan att göra en anläggning vid djupt vatten vid den obrutna kusten eller att göra liknande anläggning utomlands. Att den bofasta befolkningen inom området, som saknar lönsam sysselsättning, ställer förhoppningar på att nya industrier skall rädda en avfolkningsdrabbad landsända, är

helt naturligt.

Norra Bohuslän har sedan början av 1930-talet avfolkats. Många årskullar har måst söka arbete på annat håll. Varje tillfälle att få sysselsättning till bygden har kommunalmännen bevakat.

När därför ansökan ingavs till bostadsdepartementet att få bygga oljeutvinningsplattformar utanför Hogdalskusten, ansåg så gott som samtliga fast boende i norra Bohuslän, och för övrigt i hela länet, att tillstånd borde beviljas. Tillstånd beviljades också av bostadsdepartementet i begränsad omfattning. En plats uppläts, nämligen Kålvik, under förutsättning att återställning av området kunde ske. Ytterligare byggnadsplatser fick ej anläggas utan riksdagens medgivande. Civilutskottet har nu inte endast godkänt det av bostadsdepartementet hittills beviljade tillståndet utan dessutom föreslagit riksdagen att regeringen får bevilja tillstånd för ytterligare oljeutvinningsplattformar från Lunnevik i söder till Kålvik i norr.

En västsvensk tidning skrev häromdagen att regeringen fått bakläxa. Sanningen är raka motsatsen. Regeringen får nu en vidgad fullmakt att bevilja tillstånd.

Förhoppningarna knyts nu till ytterligare plattformbeställningar. F. n. är 900 man sysselsatta med dessa arbeten. Några påtagliga olägenheter har icke rapporterats, och nedsmutsning av miljön får icke ske.

Civilutskottet har också behandlat propositionen 46 om planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Till denna proposition har jag tillsammans med partivännerna på Bohusbänken väckt en motion med krav på att satsningen på de 24 utvalda orterna som primära centra för rekreation och turism icke får innebära att lokalisering av industri dit blir eftersatt. Vi kräver också att kostnader för uppförande av semesteranläggningar icke skall belasta den kommunala budgeten utan bestridas av statsmedel. Utskottet har icke ansett att den ekonomiska fördelningen skall behandlas nu utan i samband med budgetberedningen. Våra krav kvarstår därför, och vi förväntar oss att regeringen återkommer med medelsanvisning i årets budget.

Genomförandet av den fysiska riksplanen får icke ske genom tvång utan genom medverkan av alla inom berörda områden. Detta är enligt mitt förmenande förutsättningen för ett positivt resultat. Alla är vi överens om att den ökade fritiden medför nya krav på samhället och att dessa krav också skall tillgodoses. Konfliktsituationer mellan fritidsfolk och fast bosatta bör undvikas. Det är ömtåliga ting att handskas med. Fritiden kan missbrukas av några få, till förfång för många.

Beträffande byggandet av fritidshus kan framhållas att såväl tomtmarken som själva byggnaderna stigit i pris. Enligt mitt förmenande måste den ohämmade spekulation som nu förekommer i exklusiva fritidsområden och som nära nog omöjliggör för folk med begränsade inkomster att skaffa sig ett eget fritidshus stävjas.

En fri bebyggelserätt är ingen framkomlig väg. Den bofasta befolkningen måste också ha rätt att leva sitt liv, utan alltför stort intrång.

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

I motionen 2068 krävs utredning om sommargästers köp av bostadsfastigheter i västsvenska fiskelägen. Priserna på äldre hus med närhet till havet har mångdubblats under senare år och blir inte lägre genom att byggnadsförbud råder för fritidsbostäder på strandtomt.

Någon form av garanti måste till för att de människor som måste ha bostäder i våra kustsamhällen också kan få detta utan att konkurrera med fritidsboende. Den kommunala förköpsrätten i dess nuvarande form löser icke problemet, åtminstone inte prisfrågan. Ett prisstopp förenat med kommunal inlösenrätt borde vara en möjlighet att pröva.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Kristinehamn (vpk):

Herr talman! Först vill jag understryka några resonemang i regeringens proposition om rekreation och turism. Där framhålls att låginkomstutredningen konstaterat att stora grupper i vårt samhälle inte når upp till en sådan inkomstnivå att inkomsterna kan disponeras till annat än nödvändiga levnadsomkostnader.

Den kommitté som utrett frågan om planering av turistanläggningar och friluftsområden hänvisade till detta och menade att denna omständighet återspeglats i den intervjuundersökning som kommittén företagit. 13 % av de tillfrågade hushållen lämnade inte bostaden under semestern trots att de hade en längre ledighet. Ofta uppgavs ekonomiska orsaker till detta. En fjärdedel av landets befolkning i arbetsför ålder reste för resten inte på semester över huvud taget. Kommittén konstaterade också att det är de grupper som bäst behöver rekreation och avkoppling som saknar möjlighet att resa på semester. Det kan gälla flerbarnsfamiljer, lågavlönade, ensamstående med barn, vissa grupper av äldre samt invalidiserade och sjuka personer.

Sett mot den bakgrunden är det alldeles uppenbart att turist- och rekreationspolitiken måste ges en social inriktning. Målet för denna bör vara att de allmänna medel som används för turistanläggningar satsas på ett sådant sätt att en bred allmänhet kan utnyttja dessa anläggningar och områden. De förut nämnda grupperna av människor måste få väsentligt förbättrade möjligheter att utnyttja sin ledighet till rekreation. Utbudet av semestermöjligheter som är anpassade efter den breda allmänhetens krav är dock i Sverige helt otillräckligt. Antalet bäddar i semesterbyar är otillräckligt, medan hotellpriserna är höga. Härigenom försvåras möjligheterna för barnfamiljer m. fl. grupper att utnyttja de kommersiella inkvarteringsformerna.

Allt detta understryker riktigheten i kommitténs slutsatser, att det i denna fråga måste göras samhällseliga insatser. I propositionen föreslås en bättre samordning av sådana insatser när det gäller rekreation och turism. Man trycker också på att en samordning med den regionalpolitiska planeringen är nödvändig. De områden som är av intresse för rekreationssyften är ju ofta belägna i regioner med dålig sysselsättning. An-

läggningar av det här slaget kan ge vissa sysselsättningseffekter på kort sikt men även på längre sikt och bidra till att ge bygder nytt liv. Jag vill i detta sammanhang bara beklaga att ingenting sägs, vare sig i propositionen eller i betänkandet, om storleken av de ekonomiska insatser som bör göras.

Den framtida utbyggnaden för rekreationsändamål föreslås ske inom ramen för samordnade åtgärder i områden som är särskilt lämpade för detta. Dessa kallas för primära rekreationsområden.

I propositionen föreslogs 24 sådana områden. Nu föreslår civilutskottet ytterligare ett område, som är beläget vid nedre Dalälven.

När det gäller Värmland har två områden föreslagits. Det är Fryksdalen samt en del av västra Värmland. Jag står som undertecknare och första namn på en motion som föreslår att även Klarälvsdalen skall få status som primärt rekreationsområde, och jag vill anföra följande som stöd för det motionsyrkandet.

Torsby kommun har föreslagit utvidgning av rekreationsområdet i Fryksdalen i enlighet med de tankegångarna. Kommunens förslag finns skissat på sista sidan av civilutskottets betänkande och kan där studeras. Kommunen har fått stöd i sitt yrkande både av länsstyrelsen i Värmland och av Värmlands turisttrafikförbund. Länsstyrelsen gjorde år 1974 tillsammans med kommunerna i norra Värmland och Fryksdalen en utvärdering av förutsättningarna för rekreation och turism i hela detta område. Av denna utvärdering framgick att Klarälvsdalen tillhör de områden som har de absolut bästa förutsättningarna för lokalisering av rekreationsanläggningar.

Värmlands turisttrafikförbund har via länsstyrelsen gett sin syn på propositionens förslag till rekreationsområden. Förbundet anser de föreslagna områdena i västra Värmland och Fryksdalen väl lämpade men vill dessutom utvidga rekreationsområdet till att omfatta även den övriga delen av Torsby kommun, eller med andra ord övre delen av Klarälvsdalen. Förbundet pekar i tredje hand också på att det finns andra delar av Klarälvsdalen som borde komma i fråga i ett sådant sammanhang. Skälen för att ansluta övre Klarälvsdalen är flera, menar förbundet. För det första representerar den en natur som alltmera efterfrågas av människor. Här är en utpräglad vildmarksdel med vattensystem, forsar och fiske och dessutom av storslagen skönhet. För det andra ligger området bäddmässigt bra till; satsningar har här gjorts i form av hotellbyggen, stugbyar osv. Bl. a. genom den s. k. Pilgrimsleden söker man få till stånd turistsamarbete med Norge. För det tredje har denna del av Värmland de största sysselsättningssvårigheterna, den har svårigheter med industrilokalisering och som en följd därav också en stor utflyttning och ett stort antal pendlare.

Länsstyrelsen i Värmland har i sitt yttrande också uttalat sig för utvidgning av rekreationsområdet till hela Torsby kommun och Ekshäradshöjden och starkt understrukit att regionalpolitiska stimulansåtgärder här är nödvändiga.

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

I länsprogrammet för Värmland har länsstyrelsen vidare påpekat att man med beklagande har funnit att denna föreslagna utvidgning inte fanns med i regeringens proposition. Klarälvsdalen är, framhåller länsstyrelsen, en av de mest särpräglade kulturbygderna i länet och landet. Områdets attraktivitet ur turistsynpunkt, liksom de regionalpolitiska aspekterna, framhålles i programmet.

Civilutskottet hänskjuter nu frågan om att göra Klarälvsdalen till ett primärt rekreationsområde till avgörande inom den kommunala översiktliga planeringen. Detta förutsätter, säger utskottet, ett vidare samråd mellan berörda kommuner och länsstyrelser, vari även planverkets och naturvårdsverkets synpunkter skall beaktas. Denna bedömning bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Jag har nu inget annat yrkande än utskottets, men jag har ansett att så starka skäl talar för motionen – eller rättare motionerna – att de bör skrivas in i riksdagens protokoll.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Vi är många motionärer som är glada och tacksamma för att civilutskottet har klassat nedre Dalälven som primärt rekreationsområde. Jag hoppas och tror att det skall kunna tillgodose behovet av både när- och fjärrinriktad rekreation för många människor och att det skall få gynnsamma effekter för näringsliv och sysselsättning i de berörda områdena. Jag hoppas också att även om älven eventuellt skulle komma att bli reglerad vid Söderfors detta inte kommer att motverka rekreationsintressena.

Den proposition som vi nu behandlar ser jag bara som ett första steg på vägen mot en ny rekreationspolitik. Vi får genom vårt beslut i dag möjlighet till en översiktlig planering, men detta räcker inte. Vi måste få en rekreationspolitik som är så utbyggd att alla människor kan få del av den, oavsett deras ekonomiska förhållanden. I dag har vi inte det. Det är ett faktum att många människor ställs utanför möjlighet till nödvändig rekreation därför att de helt enkelt inte har råd.

Jag har i min motion efterlyst, en bred diskussion om målsättningen för rekreation och turism och generella riktlinjer för samhällets ansvar och medverkan. Jag anser det nödvändigt med en breddning av diskussionen för att man skall nå fram till en socialt inriktad rekreationspolitik som just kan omfatta alla människor, oavsett deras ekonomiska möjligheter.

Detta att klassas som primärt rekreationsområde är, som jag ser det, positivt för de berörda kommunerna endast under förutsättning att de får planeringsresurser och statligt ekonomiskt stöd och att detta sker snabbt nog.

Om inte planeringen stöttas upp ekonomiskt från statens sida, kan faktiskt klassningen som primärt rekreationsområde få negativa konsekvenser för den berörda kommunen. Den övriga planeringen kan bli lidande – det kan rent av bli en hämsko på utvecklingen. Man sitter

där i kommunen med ett område som är klassat som primärt rekreationsområde men som man inte har pengar och resurser att planera över huvud taget.

En positiv utveckling av rekreation och turism inom primärområdena och över huvud taget i vårt land förutsätter således att staten snabbt går in med pengar och ger kommunerna resurser för planeringen.

Man kan naturligtvis räkna med att utvecklingen av primära rekreationsområden kommer att innebära vissa tillskott i sysselsättningen för de berörda kommunerna. I direktiven till utredningen om turism och rekreation i Sverige sägs också att de sakkunniga bör särskilt sträva efter att skapa arbetstillfällen inom sysselsättningssvaga regioner.

Mot denna bakgrund och mot bakgrund av det svåra sysselsättningsläget i Ljusdals kommun har jag i motion tillsammans med mina partikamrater på Gävleborgsbänken tagit upp frågan om snara åtgärder i den del av Ljusnans dalgång som är primärt rekreationsområde. Civilutskottet har avstyrkt motionen i denna del, och jag har förståelse för utskottets skrivning om en samlad och samordnande bedömning av anspråken. Jag vill här emellertid understryka vikten av snabba åtgärder i den sysselsättningssvaga Ljusdalsregionen.

I propositionen anger departementschefen att statliga insatser för rekreation och turism självfallet skall kunna göras även inom andra områden än de primära rekreationsområdena. Jag noterar detta.

Länstyrelsen i Gävleborgs län har i programarbetet för den fysiska riksplaneringen utpekat Dellenbygden – bygden kring Dellensjöarna i norra Hälsingland – som ett område av riksintresse för det rörliga friluftslivet.

Dellenbygden är en gammal kulturbygd med rika traditioner, inte minst på folkmusikens område, och med bevarade kulturminnen. Naturen är storslagen. Möjligheterna till statliga punktinsatser i detta område och andra lämpliga områden i vårt land finns alltså kvar.

Jag noterar med tillfredsställelse fru Olssons i Hölö uttalande och vad kulturutskottet också säger i sitt yttrande om kulturfrågornas värde för turist- och rekreationsverksamheten. Gamla kulturmiljöer och enskilda kulturobjekt har stort värde och mycket att ge också nutidens människor. Olika områdets kulturella särart är värdefulla inslag i rekreation och turism. Denna bedömning gjorde också riksantikvarieämbetet i sitt remissvar.

Herr talman! Med dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ERIKSSON i Ullsbyn (c):

Herr talman! Det kommer att bli ett kort inlägg från min sida, då frågor som jag tänkt kommentera i anslutning till civilutskottets betänkande nr 2 redan har berörts i denna debatt. Jag vill helt instämma beträffande värdet, nyttan och nödvändigheten av satsningar på rekreation och turism, som denna fråga gäller och som två statsråd och olika

ledamöter har talat för.

Civilutskottet har i stort sett avstyrkt alla motioner som väckts i anledning av propositionen 1975:46, och utskottet har mycket sparsamt kommenterat och motiverat olika avstyrkanden. Jag hoppas att civilutskottets företrädare förstår mig när jag säger att jag inte kan se annat än att vi måste få en ny motionsrunda, där en del av frågorna i anslutning till de primära rekreationsområdena på nytt kommer att väckas.

Det är många frågor och problem som vi kommer att ställas inför när vi nu skall börja bygga ut dessa områden. Arbetet kommer att beröra många människor, orter, kommuner och olika planeringsorgan runt om i landet. Vi riksdagsledamöter, som representerar och väl känner till olika regioner, kan väcka förslag och vidarebefordra idéer som kan vara till nytta och värde för den beredning som skall arbeta centralt här i Stockholm. Denna beredning kommer att få många och svåra arbetsuppgifter de närmaste åren.

Det har i propositionen 46 inte angetts några närmare riktlinjer för fördelningen av statens ekonomiska stöd. Förslag till kostnadsfördelning mellan stat och kommun och andra intressenter presenteras inte. Detta har ute i berörda områden och kommuner setts som en brist, framför allt i en så här stor fråga som så påtagligt berör dessa områden och kommuner.

Jag hade för avsikt att till statsrådet Lundkvist ställa ett par frågor. Men då statsrådet troligen är förhindrad att närvara, får jag i annat sammanhang väcka frågorna, vilka berör beredningen och olika stödformer som fru Jonäng delvis nämnde om.

I övrigt, herr talman, vill jag yrka bifall till civilutskottets hemställan i utskottets betänkande 1 och 2.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Vi har ett land som, tycker jag, mer än de flesta länder kan utnyttjas för rekreation och turism. Vi är särskilt rikt lottade. Vi har fått dessa möjligheter så gott som gratis, men vi har också på ett relativt hyggligt sätt förstått att förvalta våra tillgångar.

Vi är ett folk som kanske med anledning av klimatet, årstidernas växlingar, den långa mörka vintertiden och bristen på sol är litet av naturromantiker. För oss är naturen, naturupplevelser och rekreation något väldigt viktigt.

Rekreationen har utvecklats på olika sätt, mest genom individuell aktivitet med intresset inriktat på speciella områden. Frågan är om inte rekreation och turism tillhör de områden som är minst passande för statlig och kommunal styrning. I detta land där vi skall styras från vaggan till graven – i arbete, i bostad, genom skatter och avgifter, där vi snart är små datamaskiner allihop – säger människan stopp. Låt oss i all rimlighets namn själva få bestämma litet grand hur vi skall utnyttja vår fritid och låt oss turista utan pekpinna och styrning, med de små pengar som finns kvar sedan samhället tagit sin stora tribut.

Vad är då samhällets uppgift? Visst skall vi underlätta för människor att nå rekreation, visst skall vi på ett måttfullt och miljömässigt riktigt sätt ge utrymme för service i områden som är särskilt attraktiva. Visst skall vi satsa – men hur?

Låt oss i detta land slippa rekreationsområden som kan liknas vid turistindustriområden och som i verkligheten är raka motsatsen till rekreationsområden. Det finns tillräckligt många exempel på detta i andra länder. Låt oss inte koncentrera oss till 24 Rekreations-Disneyland, vilket jag befäradar att det hela kan gå ut på om man fortsätter som man gör i regeringens proposition.

Över huvud taget är propositionen 76 bevis för idéfattigdom och dålig kännedom om hela vårt lands rika möjligheter till rekreation och till turism. Vad är egentligen Sverige i praktiken annat än ett jättelikt friluftsområde, om man tar vara på förutsättningarna, om man i stället för statlig fritidsplanering lämnar information om alla våra livgivande tillgångar?

På intet ställe i propositionen eller i utskottets betänkande talar man t. ex. om vår svenska allemansrätt. Varför? Har man glömt bort att vi har denna allemansrätt, som ändå är det väsentligaste för morgondagens människor, för både vår egen rekreation och för turismen? Inte ett ord har i propositionen sagts om de här sakerna. Jag tycker att man är andefattig i allra högsta grad.

De stora möjligheterna ligger, anser jag, i att med enkla medel utan alltför stora kostnader öppna hela vår svenska natur för allmänheten. I norr och söder kan vi vandra nästan hur mycket som helst. Vi kan lägga upp hur många skidspår som helst bara det finns snö. När isen fryser på våra hundratusen vattendrag kan vi åka långfärdsskridskor och spela bandy eller vad vi vill. Kanoten möter inte något hinder. Vandringssleder kan med enkla medel dras genom hela landskap – det har vi f. ö. redan börjat med.

När rörelsemöjligheterna är obegränsade är det viktigaste att inspirera den enskilda människan till aktivitet. Det är egentligen detta som moderaterna vill påvisa, och det är inte som jordbruksministern påstod, att vi hindrar människor med sämre förutsättningar att få råd och möjlighet till rekreation.

Visst skall man planera, men man skall inte planera ihjäl en del områden. I själva rekreationen ligger egentligen, för en själv, minsta möjliga planering.

Jag visar nu på TV-skärmen en enkel plan för allemansrättens utnyttjande. Jag vill med den ange hur mark i enskild ägo på intet sätt hindrar rekreation, friluftsliv och turism. Tvärtom kan man med enkla medel och i oändlig utsträckning utveckla möjligheterna till rekreation. Bilden visar en skiss av min egen gård, och jag kallar den för en plan i allemansrätten. Jag har försökt att på den gården öppna möjligheter för alla som vill att komma ut i naturen. Det är nämligen så att människor vanligen är rädda för att gå ut i naturen, att lämna sin bil. Detta gäller

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

i synnerhet de utländska turisterna. Jag har den uppfattningen att det skulle vara möjligt för varje svensk att vandra överallt i vårt avlånga land, om man med enkla medel gjorde upp en liten plan, dvs. om man stimulerade markägarna att göra upp en sådan plan. Samtidigt kan vi då ta emot turister från andra länder, där man saknar sådana möjligheter.

Jag har med andra ord gjort en miljövårdsplan på min gård och satt upp något hundratal skyltar från vägarna in i skogarna och markerna. Jag har försökt anvisa de trevligaste platserna att vandra till. Jag har också en liten stuga där gästerna kan gå in och vila sig. Nyckeln hänger utanför dörren. Vidare har jag visat på vattendrag, källor och liknande och försökt att i gårdens planering måla en del av landskapet med träd av olika slag som hör markerna till, detta för att höst och vår få olika färger. På det viset har jag försökt inbjuda allmänheten till att vandra i markerna. Människorna kan alltså ställa sin bil och gå vart de vill. På de uppsatta vägvisarna står angivet hur många kilometer det är dit och dit, och turisterna kan vara säkra på att hitta tillbaka igen.

Om alla markägare stimuleras att använda den ekonomiska planen till en miljövårdsplan och visa upp den samt vidta sådana här små enkla anordningar, som inte kostar många ören, så skulle det bli möjligt för miljoner svenskar – även för utlänningar – att utan rädsla och utan kostnader utnyttja vår natur.

Eftersom jag är intresserad av dessa frågor har jag personligen velat visa att det går att göra något. Tidigare har jag motionsledes tagit upp dem men då inte fått något gehör vare sig i kammaren eller i den utredning som bl. a. har behandlat dessa frågor. Det kunde sägas mycket mera, om man vill utveckla hela denna tankegång, och jag menar att man på det sätt som jag här har skisserat kan tillvarata alla de naturtillgångar som finns på en gård. Markägaren får då också tillfälle att gå igenom alla naturtillgångar som finns på hans marker. Sådana miljövårdsplaner bredvid varandra i hela vårt land skulle skapa ett härligt utrymme för rekreation åt alla människor. I mina marker har det t. ex. gått några tusen människor varje år, och jag har ännu aldrig behövt gå och plocka upp papper eller annat skräp efter dem.

Både bostadsministern och jordbruksministern missuppfattar moderata samlingspartiets vilja och strävan till fritidshus. De många hundratusen i vårt land som sparar till fritidshus därför att de anser ett sådant ge de bästa möjligheterna till rekreation är värda all aktning. Vi vill utvidga möjligheterna för dem som inte har fritidshus och som vill bygga ett sådant att skaffa sig rekreation och fritidsverksamhet i den formen. Men låt oss då inte öppna 24 utan 24 000 områden för det ändamålet. Om vi ser det i mindre perspektiv finns det massor av områden i vårt land som är precis lika attraktiva, lika vackra och tilltalande som de 24 som man nu särskilt pekat ut.

Jag erkänner, herr jordbruksminister, att den motion som moderata samlingspartiet väckt med anledning av propositionen inte är särskilt omfattande och iderik. Men den vill tala om att vi tycker att propositionen

är än sämre; den ger ingen uppfattning om hur man skall bära sig åt i praktiken. Det finns en rad idéer och förslag som man skulle ha kunnat framföra. Därför återremiss.

Frågan om turismen skulle egentligen fordra en särskild debatt här i kammaren. Jag vet få länder som har en så negativ inställning till turism som Sverige. Den utredning som nu har gjorts säger egentligen: Turisterna kan komma om de vill, men de är inte särskilt välkomna. Det väsentliga är vår egen sociala rekreation här i landet; turisterna från andra länder får anpassa sig till vad vi tycker. – Så ungefär uttrycker man sig.

Jag skulle därför på kammarens TV-skärm vilja visa några tabeller. Den första visar att antalet Sverigebesök av turister från de icke-nordiska länderna uppgår till 1,3 miljoner, och av turister från de nordiska länderna till 3 å 4 miljoner. Den andra avser det svenska utlandsresandet. 1972 var det över 2,3 miljoner svenskar som reste till länder utanför Norden. Den tredje visar valutasituationen 1974. Våra inkomster från turisterna uppgår till 1,2 miljarder, våra utgifter för turism till 3,5 miljarder. Det ger alltså ett minus på 2,3 miljarder kronor.

Mot denna bakgrund säger alltså turistutredningen att turisterna är välkomna om de kommer men att vi inte skall göra några särskilda arrangemang för dem. Det tycker jag är i allra högsta grad andefattigt. Det är en ovänlighet mot alla de människor från andra länder som vill komma till oss, när vi nu i så rikt mått utnyttjar turistverksamheten i andra länder där vi kan få sol och värme och rekreation.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till moderaternas reservation.

I detta anförande instämde herr Adolfsson (m).

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag hade inte tänkt göra något ytterligare inlägg i denna debatt, eftersom jag nyss haft en diskussion med herr Wennerfors. Men när herr Lothigius från kammarens talarstol påstår att regeringens ambitioner kan sluta i att vi skapar 24 Disneyland i stället för 24 rekreationsområden finns det anledning att fråga herr Lothigius om han inte har försökt sätta sig in i vad propositionen avser.

Han pläderar själv för att vi skall vara expansiva när det gäller att få hit turister från andra länder, att vi skall öka på vår efterfrågan på de områden som kan ställas till förfogande för rekreation här i landet. Men han vill förmena oss rätten att redan nu planera så att vi kan skapa riktiga förutsättningar för att utnyttja det här landet på ett sådant sätt att inte bara våra egna medborgare utan också människor som kommer hit får möjlighet till rekreation i de för ändamålet mest lämpade områdena. Och han vill säga till dem som i dag inte har de ekonomiska förutsättningarna: "Sätt i gång med att spara pengar, så att också ni kan bygga fritidshus i framtiden! Men vi från moderata samlingspartiet vill inte vara med och se till så att det, när ni har sparat era pengar,

är sörjt för att det finns områden reserverade för alla Sveriges medborgare att utnyttjas enligt någorlunda jämlika möjligheter. På den punkten vill vi att det redan nu skall vara fritt fram.”

Tro inte, herr Lothigius, att alla markägare i detta land är lika villiga att låta sitt markområde utnyttjas som herr Lothigius tycks vara! Jag ger honom gärna en eloge för att han föredömligt försöker öppna sin mark för besökare, för turister och andra som vill ströva där. Men det är inte precis den attityden vi har mött från dem som disponerar mark. Tvärtom har vi ofta mött en iver att exploatera marken för att få största möjliga ekonomiska utbyte, en exploatering som kanske med skäl skulle kunna jämföras med något slags Disneyland. Det är just de tendenserna som vi vill komma ifrån. Vi menar att det här landet är förtjänt av ett bättre öde när det gäller hur vi skall utnyttja vår natur.

Herr LOTHIIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag använde visserligen ordet Disneyland, men det var bara för att man ju brukar accentuera saker och ting.

Vad jag menade med det var att man inte skall tro att man löser problemen genom att bygga ut 24 rekreationsområden i vårt land. Det behövs oändligt mycket mer, och vi har så stora tillgångar att det skulle kunna finnas ett rekreationsområde i så gott som varenda kommun. Jag tycker det är fel att utan vidare utpeka 24 områden. Jag tycker det är rätt att man ser till att mark upplåts åt människorna och att de får möjlighet att bygga, idka friluftsliv och sådant. Det är också detta moderata samlingspartiet vill. Vi vill inte ha ett planområde över hela Sverige som inte ger den enskilde möjlighet att bygga fritidshus.

Min uppfattning är att med små stimulansmetoder när det gäller den vanlige svenske markägaren kan man åstadkomma oändligt mycket. Han är inte negativ. Herr jordbruksminister, ni måste väl känna till att av hundratusentals markägare är de flesta villiga att samarbeta. Vi har från vårt håll talat om möjligheten att bygga fritidshus i jordbruksområden tillsammans med markägaren och tillsammans med bönderna, att fördela fritidsbyggandet på ett sådant sätt att man skapar den rekreation, den naturupplevelse, den känsla för landet och jordbruket som fritiden skulle kunna ge.

Detta är moderata samlingspartiets uppfattning, och jag undrar om det inte är herr jordbruksministern som har missuppfattat – och vill missuppfatta – de önskemål som vi lägger fram.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Jag konstaterar än en gång att herr Lothigius inte vill diskutera de här frågorna i sak, såsom de borde diskuteras. Han vet lika väl som jag att det i dag inte finns något hinder för att utnyttja den möjligheten. Så svår är inte den lagstiftning vi får att det inte kommer att finnas utrymme för att bygga fritidshus i anslutning till enstaka jordbruksfastigheter. Vad vi hela tiden strävat efter är att få en översiktlig

planläggning för att skapa förutsättningar att utnyttja vår natur på ett vettigt sätt och därvid ta hänsyn till alla medborgares intressen. Markägandet är *en* sak. Naturen är vår gemensamma angelägenhet och även de svenska medborgare som inte är markägare har rätt att ha synpunkter på hur naturen skall utnyttjas.

Jag tror att herr Lothigius ändå måste medge att han gör sig skyldig till en betydande överdrift när han talar om en total planläggning av hela det här landet och säger att moderata samlingspartiet inte vill medverka till en sådan. Vi har kommit fram till former för en planering av markhushållningen i det här landet som jag tror att vi alla – utom moderata samlingspartiet – är rätt glada över och som kommer att ge oss möjligheter att utnyttja marken på ett betydligt förståndigare sätt än tidigare och värja oss mot de risker för miljöförstöring och ett oriktigt utnyttjande som vi faktiskt var på väg emot.

Det tjänar inte mycket till att fortsätta att diskutera med moderata samlingspartiet. Vi har här att göra med en ideologisk motsättning som uppenbarligen inte kan överbryggas.

Herr LOTHIGIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi har samma mål som ni, herr jordbruksminister. Vi vill bara nå det målet på ett annat sätt.

Det är i dag inte så att man får bygga fritidshus överallt där man skulle vilja göra det. T. ex. i skärgården får inte söner eller släktingar till en hemmansägare tillstånd att bygga ett egnahem eller ett fritidshus. Det är alltså fråga om människor som är vana att leva och bo i de bygdena. De har en anknytning till bygden, men de får inte tillstånd att bygga. Även när det gäller jordbruksfastigheter är man bunden av en rad bestämmelser. Bestämmelser skall det finnas, men de måste tillämpas på ett smidigt och riktigt sätt, så att de människor som så vill får möjligheter till denna form av rekreation.

Naturen skall vara en tillgång för hela det svenska folket, sade jordbruksministern. Men medverka då till enkla arrangemang – och tala inte bara om 24 rekreationsområden – för att öppna hela den svenska naturen för de enskilda medborgarna. Det skall kunna ske på ett enkelt, trivsamt och relativt billigt sätt. Mitt förslag har det syftet. Man skulle med sådana åtgärder även medverka till att slitaget på de friluftsområden som finns kommer att minska, och man skulle ge medborgarna möjligheter att på ett helt annat sätt utnyttja den svenska naturen.

Herr jordbruksministern LUNDKVIST:

Herr talman! Nu resonerar herr Lothigius ungefär som om vi menar att rekreativ verksamhet skall bedrivas bara inom dessa 24 områden. Det är klart att vi skall kunna finna rekreation över hela landet. Men efter denna utredning har man bedömt 24 områden som särskilt attraktiva, och dessa områden skall vi vara speciellt rädda om vid utnyttjandet framöver. Detta bör uppmärksammas i planeringen på både kommunal

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

och regional nivå, så att dessa områden i största möjliga utsträckning kommer att stå den rekreationssökande allmänheten till förfogande.

Herr förste vice talmannen anmälde att herr Lothigius anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp):

Herr talman! Den fysiska riksplaneringen är någonting som har angått bohuslänningarna mer än de flesta andra människor här i landet. Det gäller framför allt norra Bohuslän, där undersysselsättningen och bristen på arbetstillfällen har satt sin prägel på människornas syn. Där har man också blivit litet skrämmd av att i en proposition sägs att denna del av landet skall bli ett primärt rekreativområde. Man har kanske inte varit så oroad av att dit skulle komma fler människor än i dagens läge. Det är inte så farligt. Men även om man fördubblade turismen i Bohuslän, skulle det inte ge mer än högst tio helårsarbeten utöver dem som nu finns.

Turismen kan alltså inte ge de arbetstillfällen som behövs. Turismen är ett välkommet komplement. Den medför att samhällena i Bohuslän har ett bättre och större utbud av affärer och andra servicorgan, men för kommunerna har den lett till stora kostnader. Man får överdimensionera allting för att klara en topp på sex veckor varje sommar. Då är det överfullt i Bohuslän. Åker man dit nu, finner man att det är skäligen övergivet och tomt. De som bor där vill emellertid även under den här perioden ha ett arbete att se fram emot.

Mot denna bakgrund har jag tillsammans med herr Annerås i motionen 2068 år 1975 krävt att utskottet skulle uttala att turism är ett värdefullt komplement men bara ett komplement till övrig verksamhet och att industriverksamheten är det betydelsefulla för att människorna i området skall kunna bo kvar. Tyvärr har utskottet inte ansett sådan verksamhet vara behövlig, utan hänvisar bara till skrivningen om den fysiska riksplaneringen, som inte säger särskilt mycket om detta.

Vi har pratat om skyddet av naturen i Bohuslän och i andra områden och sagt att det behovet skulle kunna tillgodoses genom denna riksplanering. De kala klipporna i skärgårdsområdena – det gäller inte bara Bohuslän – verkar vara något som tål nästan hur mycket som helst. Sten sliter man inte ner i första taget. Men efter den gångna rekord-sommaren, när många människor njöt av den fina naturen, kan man konstatera att naturvettet kanske inte är så värst uppdrivet på sina håll. En del populära holmar och öar har smutsats ner mycket kraftigt. Nedslitningen av den lilla vegetation som finns har varit mycket stor. Även friluftsfolket har börjat uppmärksamma detta och startat en diskussion om en rullande fridlysning eller något liknande, så att ett område får hämta sig några år innan det blir utsatt för att nya människor vill komma ut och bada och njuta av naturen.

Det låter kanske som om jag är väldigt negativ till turismen. Det är

jag inte. Om vi genom vettiga åtgärder kan öka antalet utländska turister för att hjälpa till att förlänga säsongen, kanske vi kommer litet närmare en vettig användning av de investeringar som behöver göras i Bohuslän. Jag tror ännu mer på turismen längre norrut i Sverige, där man kan få både en hygglig sommarsäsong och en hygglig vintersäsong. Litet längre söderut är ju möjligheterna att åka skidor och skridsko skäligen obefintliga.

I motionen tar vi också upp ett problem som de bohuslänska fiskelägena drabbas av och som herr Magnusson i Tanum har berört tidigare. När hus är till salu i centrum av ett bohuslänskt fiskeläge, köps det mycket ofta upp av turister som kan betala ett högt pris, vanligen kontant. Turisterna pressar upp priserna, och den kontanta betalningen gör att de pressar undan lokalbefolkningen, som tvingas att i stället bygga nya hus utanför samhället. Det gör att samhällena börjar se litet konstiga ut vintertid – en död kärna i mitten och ny bebyggelse i ringar utanför.

Utskottet hänvisar till den kommunala förköpsrätten, och herr Magnusson var också inne på prisstopp. Det är allt bra i och för sig, men en annan åtgärd skulle vara att helt enkelt förbättra lånevillkoren så att man kunde få bostadslån även vid köp av äldre hus i dessa områden. Den lokalbefolkning som har arbete kan kanske hänga med i priskonkurrensen, men man kan inte hänga med när det gäller att finansiera. Man kan inte bara plocka pengar ut ur fickan, och därför måste det skapas hyggliga lånevillkor.

Herr talman! Vad jag nu sagt ändrar inte på något sätt det som har skrivits i utskottets betänkanden. Vad utskottet har hemställt kan jag yrka bifall till, men de problem jag har pekat på tyder på att jag måste komma igen i de frågorna vid ett senare tillfälle.

Herr MAGNUSSON i Tanum (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag trodde att herr Lindahl i Hamburgsund ändå var besjälad av tanken på att man skulle försöka hålla fastighetspriserna på en rimlig nivå. Att ge lokalbefolkningen bättre lånemöjligheter så att den kan konkurrera med sommargästerna är väl ändå inte att lösa problemet. Det finns en gräns för vad folk kan betala för ett gammalt hus, och det gäller därför att komma till rätta med prisfrågan, inte att ordna så att människorna skall kunna låna för att klara ett husköp.

Herr LINDAHL i Hamburgsund (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kanske uttryckte mig litet otydligt. Jag sade faktiskt att det är gott och väl med prisstopp men att det behövs även andra saker. Det råder egentligen ingen oenighet mellan herr Magnusson i Tanum och mig, och om herr Magnusson får tänka igenom det här så tror jag att han inte har någonting emot att den på orten bofaste som vill köpa ett gammalt hus i ett fiskeläge skall få möjlighet att låna till det och inte bara när det gäller att bygga ett nytt.

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Herr NILSSON i Agnäs (m):

Herr talman! Först vill jag beröra något som kan te sig ovidkommande. Gång på gång har talare, senast jordbruksministern, använt uttrycket "det här landet". Jag tycker det är ett mycket tråkigt uttryck. Låt oss säga "detta land", "vårt land" eller "Sverige". Det hör också till miljövården, den andliga miljövården. Jag anser det inte förmätet att påpeka detta. Jag tror att man tanklöst har börjat använda också här en jargong som är mycket vanlig överallt i vårt land. Låt oss slå vakt om vårt vackra och trevliga gemensamma hemland och inte mer säga "det här landet".

Nästa ämne hade jag inte heller tänkt ta upp, nämligen planering. För ungefär fjorton dagar sedan ringde mig en man vars namn jag har antecknat men vars ansikte jag inte vet mig ha sett. Han talade om att ett ärende som angick honom låg i departementet här i Stockholm för avgörande. Mannen bodde 9 km från sitt utskifte, som ligger ute vid havet i Västerbotten. Det var fråga om någon gammal tilldelningsskog, där han hade mark som han vårdade. Han hade länge försökt få tillstånd att bygga en anspråkslös liten stuga i skogen att ha som tillflykt under arbetet med marken och för rekreation men blivit vägrad detta. Det finns en mängd sådana fall som retar och tröttar människorna och som jag hoppas i framtiden skall kunna undvikas.

Den egentliga anledningen till att jag begärde ordet var att civilutskottet i sitt betänkande har avstyrkt motionen 2047, i vilken vi motionärer – fyra norrlänningar – för det första har hemställt att rennäringens intressen och samernas rättigheter särskilt beaktas vid skapandet av primära rekreationsområden.

Nu skriver utskottet mycket vänligt att de samiska intressena bör kunna tillgodoses. Hade jag inte haft sådan lång erfarenhet av hur samefrågor behandlas, skulle jag ha tackat och bockat, varit glad och nöjd och sagt att det beskedet var mycket glädjande. Men hur har det varit i de tider som gått? Samerna har väl i allmänhet kommit in i efterhand. Vi har i motionen pekat på att man t. ex. i ett område i fjällvärlden har projekterat en stor stugby utan att samerna blivit hörda. Det finns många sådana exempel, som jag inte skall dra i dag men som gör att jag faktiskt känner en viss oro trots utskottets skrivning.

Den andra klämman i vår motion har också avstyrkts av utskottet, som skriver att motionens syfte kan anses vara tillgodosett. Det gäller att samernas behov av kombinationsnäringar särskilt beaktas vid planering av de primära rekreationsområden som berör deras bosättning och betesland. Vi har i motionen pekat på behovet av kompletterande näringar, kombinationsnäringar och arbete åt icke renägande samer. Flera av de områden som nu planeras, nämligen 16, 17, 18, 21 och 23, är mycket viktiga för t. ex. turismen från utlandet och det kan, om utvecklingen går i rätt riktning, betyda att en hel del åtgärder skall vidtas, och då bör samerna ha stora förutsättningar att få vara med och få arbete, för de är verkligen kännare av de områden som det är fråga om.

Nu hoppas också jag att motionens syfte är tillgodosett, men jag vill

ändå understryka det viktiga och väsentliga i att man här verkligen beaktar samernas behov av kombinationsnäringar.

Den tredje klämman ligger mig kanske mest om hjärtat, nämligen att samerna får utse företrädare i den delegation för planering av områdena som jordbruksministern talar om i propositionen och som jag anser vara en viktig institution.

I utskottet vill man inte vara med om det utan säger att det går säkert att lösa frågan på annat sätt – under den fortgående planeringen kan man samråda med samerna. Det är givetvis sant, men jag tycker att man skulle kunna vara generös mot samerna. Eftersom stora delar av de planerade områdena ligger på de gamla marker som samerna sedan urminnes tider i viss mån åtminstone har kunnat räkna som sina, kunde man ha sagt: All right, vi kan låta en same vara med här. Visserligen har statsrådet rätt i att delegationen inte skall vara för stor, att beredningen inte skall svälla, men jag tycker ändå att vi svenskar kunde ha visat generositet och uppskattning gentemot samerna så att de fått en plats just i denna beredning. Det är förvånande att så inte har skett.

I propositionen har statsrådet personligen helt förbigått samerna. Han säger inte ett ord om dem, men i ingressen nämns sakkunniga, bland dem Per Henrik Omma och vad han har önskat. Vi har i motionen delvis följt upp de önskemål som Omma har framställt och som återges i de sakkunnigas betänkande.

Det andra skälet till att jag begärde ordet var att jag med spänning har väntat på det svar som bostadsministern nu lämnat herr Johansson i Holmgården. Tyvärr var det omöjligt att gå in i det skedet av debatten. Därför ber jag att få säga några ord i det här ögonblicket.

I svaret nämns ett utlåtande nr 21 från jordbruksutskottet år 1969. Jag har det här framför mig i dag. Det är ett mycket intressant utlåtande. Två motioner har föranlett utlåtandet, den ena av mig, den andra med centerpartisten herr Hansson i Skegrie m. fl. som första namn.

Att läsa det här utlåtandet nu sju år efteråt är faktiskt fantastiskt. Tänk att perspektivet kan förändras så snabbt! Utskottet säger en del snusförnuftiga saker, t. ex.:

”Utan tvivel förhåller det sig så att odlad jord i förhållandevis stor omfattning därvid tas i anspråk för den fortgående utbyggnaden. Man torde också kunna räkna med att sådan jord även i fortsättningen i viss utsträckning kommer att behöva tas i anspråk för ändamålet.” Men det är ingen fara med det – den uppfattningen andas utskottets utlåtande. Man menar att det inte fanns några större svårigheter och att den målsättning vi hade för vår produktion skulle göra att försörjningsläget inte påverkades i nämnvärd grad.

Det fanns också en reservation till nämnda utlåtande, men även där yrkades avslag på min motion. Det vore frestande att högläsa också ur den. Man godtog, om än litet surmulet, att produktionen av livsmedel inom landet skulle nedbringas till 80 % av behovet.

Sedan kommer då protokollet från debatten onsdagen den 14 maj 1969

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

– motionen var väckt i januari. Jag skall inte högläsa ur det heller – det tar för mycket tid – men jag rekommenderar kammarens ledamöter att söka reda på det här protokollet, nr 24, och läsa vad jordbruksutskottets ordförande säger. Jag vill också påstå att det jag sade, att vår syn på försörjningen bygger på idén om att ett skepp kommer lastat, var sant då. Men vi har fått veta i dag att skeppen utifrån kanske slutar att komma. 1968–1969 räknade man med att man kunde köpa mat utifrån. I dag gör vi inte det.

Det är också ganska lustigt att läsa vad en centerpartist sade i debatten: Men, herr Nilsson, ställ något så när rimliga anspråk! Jag hade nämligen i motionen begärt helt framt att man skulle avbryta byggandet på odlad jord vid tätorterna. Det var orimliga anspråk i maj 1969 för en centerpartist, som är god vän till mig. Jag hoppas att han i dag har en annan uppfattning.

Det finns knappast någonting som gör mig personligen så ledsen som att resa i trakter med den bördiga jord som kanske framför allt vi norrlänningar beundrar och tycker är värdefull och finna vad som sker. Jag var nyligen på resa i Skåne. Jag såg hur vägar drogs fram i trakterna kring Landskrona, Eslöv, Lund och Malmö och hur man byggde städer. Jag mår också illa när jag från järnvägsakupén ser ut på den bebyggelse norr om Uppsala som ligger på den gamla åkerjorden.

Den här utvecklingen måste faktiskt avbrytas. Det står i utlåtandet från 1969 – något som sedan upprepats flera gånger efteråt – att man, om det finns annan jord som kan tas i anspråk, skall använda den. Jag tycker inte att man ute i landet har brytt sig om att rätta sig efter det här riksdagsbeslutet.

I svaret från statsrådet talas om "nödvändig och ändamålsenlig tätortsexpansion". Det finns ingen nödvändig tätortsexpansion i Sverige! När en tätort har utbyggt så att det bara ligger åkerjord intill tätorten skall den inte växa mer! Det finns möjlighet att bygga på andra ställen. Orden "nödvändig och ändamålsenlig tätortsexpansion" vill jag starkt protestera mot och jag tror att stämningen i landet, och också i regering och riksdag, är sådan att vi faktiskt får hoppas att vi slipper höra dem vidare.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag har i en motion yrkat på utredning av förutsättningarna för att lokalisera ett flygfält i Tärna-Ammarnäsområdet för betjäning av detta från turistsynpunkt så viktiga rekreationsområde. Bakom mitt motionsyrkande ligger följande överväganden.

Tärna-Ammarnäsområdet, som är ett primärt rekreationsområde, har sällsynt fina betingelser att betjäna den rekreationssökande allmänheten. Här finns ett underbart vackert område med skön natur som är lätt att vandra i, fina fiskevatten, skidbackar med ett väl utbyggt liftsystem och god beredskap att ta emot turister i hotell, stugbyar och privata bostäder. Bara ett förhållande är inte tillfredsställande: kommunikationerna till de

västra fjällbygderna i Västerbotten är krångliga och tidsödande. Ett radikalt botemedel mot detta skulle vara ett flygfält som kan ta emot chartertrafik.

Jag har besökt ett flertal turistorter i utlandet med ungefär likartade förhållanden som de som råder i Tärna-Ammarnäsområdet, och i dessa orter har man löst transportfrågan med flyg. Ett större gemensamt flygfält i det här området öppnar detta inte bara för den svenska marknaden utan också för den utländska.

Som en åtgärdskomplettering till propositionen 46 år 1975, där man söker samordna samhällets satsning för rekreation och turism, anser jag att en utredning om ett centralt flygfält i området vore ett värdefullt inslag. Utskottet har hänvisat motionen till den s. k. Vindelälvsplaneringen. Jag tycker nog att det hade varit skäl för utskottet att ge en åsikt till känna i betänkandet men jag får väl, bl. a. med hänsyn till de anvisningar utskottet lämnat, följa upp ärendet på annat sätt. Jag har därför inget yrkande i ärendet.

Herr talman! Jag har lyssnat till dagens debatt, och denna har varit intressant och givande på många sätt. Många synpunkter har kommit fram som belyst de komplexa problemen, bl. a. den svåra balansgång som de planerande myndigheterna tvingas till när det gäller tillgodo-seendet av samhällsnyttan och säkrandet av unika naturvärden och det i samband därmed ofrånkomliga intrånget på den enskildes rättigheter och frihet, bl. a. den enskildes möjligheter att fortsättningsvis bedriva sin näring.

Samernas problem är berörda, och jag vill understryka allvaret i den problematiken. Också intrånget på jordbruksmarken vid Boden är belyst i en interpellationsdebatt.

Låt mig komplettera och förstärka bilden av dessa problem, som kan leda till att den enskilde kommer i kläm genom att berätta att det längs Hertsångerskusten i Nysätra i Västerbotten finns ett myrområde som anses ytterligt intressant ur forskningssynpunkt. Med stöd av 11 § i naturvårdslagen har det fattats ett interimistiskt beslut som delvis helt, delvis tills vidare stoppar markägarnas planerade avverkningar på 600 ha skogsmark. De berörda markägarna har inte fått veta något i förväg om ett förbud. De skogsavverkningar det gäller är nödvändiga för att markägarna och deras familjer skall få sitt uppehälle.

Den stora bristen i detta ärende är att markägarna inte informerats utan lämnats helt utanför beslutsprocessen. Man måste förstå att de berörda byborna känner sig bedragna och utlämnade. Nu är ärendet överklagat, och det finns kanske anledning att återkomma i riksdagen när resultatet av detta blir klart.

Min slutsummering och min vädjan med dessa exempel för ögonen är, att man skall gå fram så varligt som möjligt när man ingriper i vad enskild person kan uppfatta som sin fulla rätt och att man måste se till att riktig kompensation ges vid uppgörelser.

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Bostadsministern försökte tidigare i dag i polemik gentemot Filip Johansson om bebyggandet av åkerjord i Norrbotten förringa sitt ansvarsfulla ställningstagande genom att påstå att centern i Staffanstorp jämt sysslar med att bebygga god åkerjord. Detta påstående är i vissa stycken felaktigt; endast så långt är det rätt, att vi inte har någonting annat att bebygga i Staffanstorp än god åkerjord.

Men centern har gått emot de allt för aktiva utbyggnadsplanerna – även kommunalt – i den kommunen. Centerns ledamöter i kommunstyrelsen där har hänvisat till andra myndigheters avstyrkanden och alltså gått emot beslutet om en sådan utbyggnad av tätorten. Vi har i lantbruksnämnden – där jag själv sitter med – sagt nej till bebyggandet av vissa av dessa områden. Däremot har statsrådets eget parti, med stöd av främst moderaterna, fortsatt de exploateringssträvanden som pågår sedan några år tillbaka.

Sett mot denna bakgrund kan jag alltså säga till statsrådet att hans anklagelse mot centern i Staffanstorp är obefogad.

Ser vi kommunalpolitiken i dess helhet kan jag vidare nämna att när bygnadsverksamheten var som mest aktiv byggdes det 420 lägenheter om året, men år 1975 endast 150, och för år 1976 är 119 lägenheter planerade. Det är alltså en stark nedbantning.

Staffanstorps kommun håller nu på att revidera generalplanen och har därvid tagit ut mycket stora åkerarealer, som förut har omfattats av densamma. Skall vi i framtiden, herr bostadsminister, få någon rätsida på industriplanering och bostadsplanering i dessa överhettade områden, tror jag vi måste aktivt ingripa mot den industriplanering och annan planering som innebär att arbetsplatserna läggs på fel ställen. Vi måste planera på ett sätt som är till gagn för både planeringen av bostadsbyggelsen och planeringen av arbetsplatser. Därigenom kan man undvika exempelvis långpendling och andra besvärligheter.

Men vi kan fortfarande en stund hålla oss kvar i Staffanstorp! En prima gård i samhällets närhet såldes för tre eller fyra år sedan till en byggmästare. Priset var mycket högt. Kommunen tillfrågades av lantbruksnämnden men sade sig då inte ha anledning att utnyttja förköpsrätten. Lantbruksnämnden avstyrkte försäljningen till byggmästaren, men byggmästaren erhöll tillstånd hos regeringen. Han har sedan sålt fastigheten i två etapper. Hur många miljoner han därvid snabbt har kunnat tjäna undandrar sig för dagen mitt bedömande, men jag skulle vilja säga till bostadsministern att han kan finna andra sådana fall.

Jag kan nämna ytterligare ett exempel. Nere på den sydsvenska kusten, vid Beddinge, köpte en byggmästare 43 hektar mark för 375 000 kr. år 1973. Han sålde sedan marken till en byggnadsgrupp i oktober 1974 för 2 010 000 kr. Byggnadsgruppen sålde den ett halvt år senare till HSB för 2 627 000 kr. Det är snabba pengar, herr bostadsminister, vad gör ni åt sådant? Jag menar att regeringen nog bör sopa rent framför regeringsdörren innan den anklagar andra partier för att ha handlat felaktigt!

Överläggningen var härmed slutad.

Civilutskottets betänkande nr 1

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 a av herrar Wennerfors och Danell, samt 3:o) reservationen nr 1 b av herr Claeson, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Wennerfors begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Svensson i Malmö begärde votering även beträffande kontrapositionen upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående civilutskottets hemställan i betänkandet nr 1 mom. 1 antar reservationen nr 1 a av herrar Wennerfors och Danell röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 1 b av herr Claeson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 54
Nej - 20
Avstår - 249

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 1 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Wennerfors och Danell.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Danell begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 273
Nej - 47
Avstår - 3

Mom. 2-9

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Onsdagen den
3 december 1975

*Programskedet i
den fysiska
riksplaneringen,
m. m.*

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Wennerfors och Danell, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Danell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 1 mom. 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Wennerfors och Danell.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Danell begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 273
Nej - 48
Avstår - 2

Mom. 11-18

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 19

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herrar Wennerfors och Danell, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Danell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 1 mom. 19 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herrar Wennerfors och Danell.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Danell begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 271
Nej - 49
Avstår - 2

Mom. 20 och 21

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Wennerfors och Danell i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wennerfors begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 2 mom. 1 röstar ja, den det ej vill röstar nej. Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herrar Wennerfors och Danell i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wennerfors begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 273
Nej - 48
Avstår - 1

Mom. 2-21

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 6 Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1975/76:13 med anledning av motion om ökat stöd till anläggningar m. m. för friluftsliv inom kustområdena

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7 **Utökad användning av textning i TV-program**

Föredrogs kulturutskottets betänkande 1975/76:18 med anledning av motioner om utökad användning av textning i TV-program.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Låt mig allra först deklarerat att jag har begärt ordet för att understryka vad utskottet i sin skrivning anfört om angelägenheten av fortsatta ansträngningar för att i ökad utsträckning göra TV-programmen tillgängliga för de hörselskadade liksom att provisoriska åtgärder bör kunna komma i fråga för att tillgodose behovet av textade TV-program.

Även om antalet textade program i TV har ökat under de senaste

*Utökad användning
av textning i
TV-program*

åren kan man inte bortse från att huvuddelen av de program som kunde ha försetts med textremsa saknar sådan. Ett minimikrav som borde kunna tillgodoses är att åtminstone *ett* textat nyhetsprogram skulle kunna sändas dagligen i TV.

Ökat textutbud av TV-program är ett rättvisekrav som inte får nonchaleras. Vi som är hörande har ganska svårt att sätta oss in i hur de hörselskadade upplever sin situation – dessa som lever i sin tysta värld, de döva och de gravt hörselskadade.

Vi kan göra ett tankeexperiment. Nästa gång du sätter på din TV-apparat, koppla då ifrån ljudet, så får du uppleva hur det skulle vara att inte höra utan endast se. Då kanske du bättre förstår de dövas och hörselskadades ständiga krav på flera textade program i TV.

Jag har sagt att de textade programmen har ökat. Det är vi tacksamma för, men vi vill som sagt ha flera. Vi vill ha samtliga program där tal förekommer textade. Det är målsättningen.

Av utskottets skrivning framgår att man har anledning förvänta att såväl handikapputredningen som radioutredningen lägger fram förslag under kommande år och att man då jämväl behandlar frågan om ökat textutbud i TV. Jag förväntar mig att nämnda utredningar är positiva i sina ställningstaganden när det gäller frågan om utökning av antalet textade program i TV.

Herr talman! Jag är medveten om det föga meningsfulla i att yrka bifall till motionen 352 och de övriga motioner som behandlas i utskotts-
betänkandet, då vi nu har att förvänta förslag från både handikapputredningen och radioutredningen rörande de frågor som berörs i motionerna. Jag förväntar att frågorna kommer att få en meningsfull behandling. Samtidigt vill jag ha sagt att jag givetvis kommer att följa saken med uppmärksamhet, och det kan finnas anledning att återkomma.

Jag har med mitt inlägg velat markera att de döva och de hörselskadade tillmäter denna fråga den allra största betydelse. TV betyder för dem kontaktmöjligheter och brytande av isolering, men detta kan knappast förverkligas med mindre än att antalet textade program ökas. Det är ett önskemål som jag härmed har framfört som jag hoppas når fram till de båda utredningarna.

Herr LEANDER (s):

Herr talman! Jag noterar först med tacksamhet herr Börjessons i Falköping positiva syn på kulturutskottets enhälliga betänkande.

Det var närmast en speciell sak i herr Börjessons anförande som föranledde mig att begära ordet. Herr Börjesson i Falköping tyckte att vi åtminstone borde kräva ett textat nyhetsprogram varje dag, och det kan man ju säga är en rimlig begäran. Men med nuvarande teknik tar det 5 1/2 timmar att textsätta ett nyhetsprogram om 30 minuter, och när vi vet hur kort tiden är mellan iordningställandet av de sista inslagen i ett nyhetsprogram och sändningen, så förstår vi att där finns stora praktiska problem. Men vi har ju programmet Aktuellt i veckan.

Man kan också hoppas på framtiden, och där tycker jag att det kan vara på sin plats att säga några ord ytterligare. Först och främst har Sveriges Radio enligt utskottet analyserat dessa frågor och lagt fram en rapport rörande åtgärder som kan bli aktuella, och det råder väl inget tvivel om att man på Sveriges Radio har visat god vilja i år. I våras hade vi ju exempelvis den uppmärksammade serien Upp med händerna, för vilket vi just denna vecka har fått ett tackbrev från De dövas riksförbund, där man har speciellt noterat det programmet.

Vidare har årets julkalender börjat i dagarna, och där har den åtgärden vidtagits att programmet i originalsändningarna är textat. Vi kan förutse flera sådana åtgärder. Men de verkligt stora förhoppningarna i det sammanhanget knyts till en teknisk landvinning som inte alls ligger långt borta. Den finns redan nu i England. Både BBC och ITV har nämligen något som kallas för Ceefax, och det har man nu inom Sveriges Radio också börjat provsändningar med. Apparaterna håller nu på att utvecklas både på Philips i Norrköping och på Luxor i Motala. I den metoden använder man sig av en tillkopplingsanordning till TV-apparaten med vars hjälp man kan koppla till en text. Och märk väl att man då kan välja mellan olika texter. De döva kan välja en lätt text, eftersom det ofta är besvärligt för dem att läsa svåra texter, och andra kan välja en svårare text. Även de som vill ha annan service i det sammanhanget kan få texter på väderleksrapport, tipsrapporter etc. Det är en teknisk landvinning som vi har att emotse under den närmaste tiden, och vi ställer stora förhoppningar på den.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Ja, herr Leander, jag framhöll ju också i mitt anförande att vi under de senaste åren har fått Sveriges Radio att öka sändningstiden med textade program, och det hälsar vi naturligtvis med allra största tillfredsställelse.

Sedan hoppas vi givetvis att de tekniska landvinningarna skall göra det möjligt att ha en apparat vid sidan om TV:n med vars hjälp man kan få alla program textade. Men dit har vi ännu inte kommit i vårt land, och inte heller torde något sådant ligga inom de nuvarande ekonomiska möjligheterna, i varje fall inte de närmaste åren.

Vad det gäller textade nyhetsprogram medger jag gärna att det där finns praktiska problem och att det är arbetsamt att framställa sådana program, men jag vidhåller ändå kravet att vi får ett textat nyhetsprogram per dag. Det tycker jag är ett rimligt och skäligt krav, trots att jag är medveten om de svårigheter som här föreligger.

Herr LEANDER (s):

Herr talman! Den tillkopplingsanordning till TV:n med vars hjälp man kan få två rader text på bildskärmen, precis som vi är vana vid i textade program – och dessutom få just den text vi vill ha – är inte alls någon

ekonomisk utopi. När serietillverkningen av dessa tillkopplingsanordningar kommer i gång räknar man med att anskaffandet av en sådan kopplingsanordning kommer att innebära en utgift på några hundra kronor.

Herr BÖRJESSON i Falköping (c):

Herr talman! Kommer vi dithän att vi kan få en tillsatsapparat för ett par hundra kronor så är vi naturligtvis mycket tacksamma för det. Men det lär väl dröja. Jag vidhåller därför kravet på ökat antal textade program i televisionen.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8 Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1975/76:19 med anledning av motion om anslagen till den frivilliga skytterörelsen

Utskottets hemställan bifölls.

§ 9 Vissa ersättningsfrågor

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1975/76:26 med förslag till ändring i riksdagsordningen med anledning av en inom utskottet verkställd översyn av vissa ersättningsfrågor.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Konstitutionsutskottets betänkande nr 26 företas till avgörande på sådant sätt att propositioner först ställs beträffande ändringar av och tillägg till huvudbestämmelser i riksdagsordningen och därefter i fråga om utskottets hemställan i övrigt.

Ändringar av och tillägg till huvudbestämmelser i RO

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: I detta betänkande föreslår utskottet ändringar i huvudbestämmelser i riksdagsordningen samt införande av ny huvudbestämmelse däri genom ett enda beslut. För bifall till utskottets hemställan krävs att minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av riksdagens ledamöter förenar sig om beslutet. Jag får vidare erinra om stadgandet att beslut som fordrar anslutning från särskilt flertal alltid skall fattas genom omröstning.

Följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den som vill att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i betänkandet nr 26 såvitt avser ändringar av och tillägg till huvudbestämmelser i riksdagsordningen röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Om inte minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av kammarens ledamöter röstat ja, har kammaren avslagit utskottets hemställan.

Vid omröstning genom uppresning förklarades minst tre fjärdedelar av de röstande och mer än hälften av kammarens ledamöter ha röstat bifall till ja-propositionen.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i denna del.

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

§ 10 Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1975/76:28 med förslag till lag om beslutande organ i frågor om disciplinansvar m. m. enligt statstjänstemannalagen (1965:274) beträffande tjänstemän hos riksdagen och dess organ

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11 Svenskt medlemskap i en finansiell stödfond inom OECD m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande 1975/76:11 med anledning av propositionen 1975/76:20 om svenskt medlemskap i en finansiell stödfond inom Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD) m. m. och riksbanksfullmäktiges förslag om vissa ändringar i riksbankslagen (förslag 1975/76:5), jämte motioner.

I propositionen 1975/76:20 (finansdepartementet) hade regeringen – efter föredragning av statsrådet Sträng – föreslagit riksdagen dels att

1. godkänna att Sverige blev medlem i den finansiella stödfonden inom OECD,

2. bemyndiga riksbanken att lämna lån och ställa garantier till stödfonden samt i övrigt handha Sverige berörande låne- och andra transaktioner med denna,

dels att anta i propositionen framlagda förslag till

1. lag om ändring i lagen (1934:437) för Sveriges riksbank,

2. lag om ändring i lagen (1966:664) med vissa bestämmelser om immunitet och privilegier.

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

Svenskt medlemskap i en finansiell stödfond inom OECD m. m.

De i propositionen framlagda förslagen till lagändringar innebar bl. a. dels att riksbanken, enligt beslut av riksdagen, skulle kunna lämna kredit – utom till utländsk centralbank och internationella valutafonden – även till annan internationell finansorganisation, vari Sverige var medlem, dels att det i riksbankslagen angavs att riksbanken skulle stå under riksdagens garanti.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:32 av herr Granstedt m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen beslutade att avslå propositionen 1975/76:20, och

1975/76:33 av herr Hermansson m. fl. (vpk), vari hemställts att riksdagen skulle besluta avslå propositionen 1975/76:20.

I förslag 1975/76:5 hemställde fullmäktige i riksbanken att riksdagen skulle anta av fullmäktige framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1934:437) för Sveriges riksbank, innebärande *dels* att riksbanken skulle få rätt att förvärva andra utländska obligationer än statsobligationer med en återstående löptid av upp till tre år, *dels* att riksbanken skulle få ökade möjligheter att köpa och sälja valutor på termin, *dels* att riksbanken skulle få motta insättningar inte blott från utländsk bankinrättning utan även från utländsk stat, regering eller offentlig myndighet samt från mellanstatlig organisation.

Utskottet hemställde

att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:20 och förslag 1975/76:5 samt med avslag på motionerna 1975/76:32 och 1975/76:33 skulle

1. godkänna att Sverige blev medlem i den finansiella stödfonden inom OECD,

2. bemyndiga riksbanken att lämna lån och ställa garantier till stödfonden samt att i övrigt handha Sverige berörande låne- och andra transaktioner med denna,

3. anta av utskottet framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1934:437) för Sveriges riksbank,

4. anta vid propositionen 1975/76:20 fogat förslag till lag om ändring i lagen (1966:664) med vissa bestämmelser om immunitet och privilegier.

Reservation hade avgivits av herr Hermansson (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:20 och motionerna 1975/76:32 och 1975/76:33 samt med bifall till förslag 1975/76:5 skulle

1. avslå regeringens förslag om att Sverige blev medlem i den finansiella stödfonden inom OECD,

2. anta av reservanten framlagt förslag till lag om ändring i lagen (1934:437) för Sveriges riksbank.

Onsdagen den
3 december 1975

*Svenskt medlem-
skap i en finansiell
stödfond inom
OECD m. m.*

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Den fråga vi nu diskuterar gäller om Sverige skall bli medlem i den finansiella stödfond som bildats inom Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD). Motiveringen för fonden är att ge finansiellt stöd till de deltagande länderna i fall av allvarliga svårigheter i deras betalningsbalans. "Genom inrättandet av stödfonden skapas en mekanism som bör bidra till att stabilisera den internationella kapitalmarknaden och därmed den internationella handeln", säger finansministern i propositionen till riksdagen.

Under senare år har Sverige som bekant knutits upp i ett allt intimare samarbete på det mellanstatliga planet med andra kapitalistiska stater. EG-avtalen, det aktiva deltagandet i valutaspelet, i Världsbanken och IDA, medlemskapet i IEP bildar här några huvudpunkter. Konsekvenserna av denna uppknytning är uppenbara. Den har minskat Sveriges handlingsfrihet. Den har gjort att vårt land får ta följd av beslut som svenska myndigheter i ingen eller ringa grad kan påverka. Den har fördjupat Sveriges beroende av utvecklingen i andra stater.

Detta skulle man kunna acceptera om det handlade om ett samarbete av progressiv innebörd. Om det exempelvis vore till avgörande gagn för folken i de fattiga länderna. Det samarbete jag nämnt innebär emellertid ett svenskt deltagande i en politik dominerad av stora imperialistiska stater och av stora kapitalintressen.

Deltagandet i OECD:s finansiella stödfond är av samma karaktär. Det innebär inget svenskt stöd för de allt starkare kraven på en ny ekonomisk världsordning. Det innebär tvärtom att Sverige ytterligare binds upp till den nuvarande ekonomiska världsordningen, som folken i de utsugna och utplundrade länderna med rätta kritiserar.

Den nya finansiella stödfonden innebär att ett antal i huvudsak rika kapitalistiska stater skall ge varandra inbördes stöd. De länder som hårdast drabbats av den senaste tidens prisutveckling på de internationella marknaderna ställs däremot utanför. Om fonden blir framgångsrik kommer den att ytterligare öka skillnaderna och motsättningarna mellan rika och fattiga länder.

Fonden har karaktären av ett slags aktiebolag med röststyrka för de deltagande länderna i förhållande till det inbetalda kapitalet. Förenta staterna kommer i praktiken att ha vetorätt tillsammans med någon av de andra stora medlemmarna.

Fonden binder formellt upp över 1 500 milj. kr. av den svenska valutareserven. Insatsen kan visserligen göras i form av garantiåtaganden, men att det ändå blir en belastning på valutareserven lär ingen kunna förneka. Sverige kan tvingas bidra med kontanter om någon låntagare inte skulle fullgöra sina låneförpliktelser gentemot stödfonden i rätt tid. Fonden kan också vilja ta upp lån på den svenska kapitalmarknaden, och det torde vara svårt att avvisa en sådan begäran. Hur stor den faktiska belastningen på valutareserven blir kan inte i förväg avgöras. Den binder emellertid medel som skulle kunna ges en annan och bättre användning.

Onsdagen den
3 december 1975

Svenskt medlemskap i en finansiell stödfond inom OECD m. m.

exempelvis till insatser som kan bidra till att förbättra läget för de fattiga länderna. Mot bakgrunden av vad som sägs i den nya långtidsutredningen om belastningen på valutareserven framstår det också som ansvarslöst att binda upp betydande belopp över vars användning Sverige endast i liten utsträckning får vara med och bestämma.

Om Sverige skulle vilja ta lån i fonden innebär det att fondens förmynderskap när det gäller den ekonomiska politiken måste accepteras. Detta framgår klart av det avtal som regeringen vill att riksdagen skall godkänna.

Det finns alltså en rad viktiga och tungt vägande skäl som talar mot ett svenskt medlemskap i OECD:s finansiella stödfond. Riksdagen bör enligt vår mening säga nej till regeringens förslag om medlemskap. I stället för att öka Sveriges beroende av andra imperialistiska ekonomier bör åtgärder vidtagas för att minska detta beroende. I stället för att gå med i en fond för inbördes stöd mellan rika kapitalistiska stater bör vårt land söka främja en politik som leder till lösningar av handels- och valutaproblemen i de fattiga ländernas intresse.

Jag yrkar bifall till reservationen, som bygger på motioner från vpk-gruppen och en grupp centerpartister.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ÅSLING (c):

Herr talman! Det internationella kredit- och valutasystemet har under senare år präglats av en betydande osäkerhet. Osäkerheten har främst förorsakats av att de oljeexporterande länderna haft en benägenhet att hålla sina överskott i mycket likvida former. Risker har därför hela tiden förelagat för snabba omplaceringar, vilket skapat ett labilt läge på den internationella valutamarknaden.

Det internationella valutasamarbetet har mot denna bakgrund fått inriktas på att finna former för mer varaktiga internationella kreditarangemang. Framför allt har detta gällt inom valutafondens ram, där de s. k. oljefaciliteterna inrättades under fjolåret. För innevarande år beräknas dessa ha en utlåningskapacitet på ca 6 miljarder s. k. särskilda dragningsrätter. Det motsvarar ett värde av ca 30 miljarder svenska kronor. Inom OECD träffade medlemsländerna i april i år en överenskommelse om att inrätta en särskild stödfond. Regeringen undertecknade överenskommelsen, och det är detta avtal som nu föreläggs riksdagen för ratificering.

Denna fond blir i och för sig betydande. Den skall uppgå till 20 miljarder SDR, särskilda dragningsrätter, eller ca 105 miljarder kronor. Sveriges kvot uppgår till 300 miljoner särskilda dragningsrätter, dvs. drygt 1,5 miljarder svenska kronor. Fonden är avsedd att tjäna som en sista utväg. En låntagare skall alltså först ha uttömt andra kapitalkällor som står till buds på rimliga villkor.

Det är en bred majoritet inom riksdagen som står bakom åsikten att Sverige bör ansluta sig till denna fond. Jag vill betona att frågan även diskuterades i utrikesnämnden innan regeringen undertecknade avtalet. Den främsta anledningen, som jag ser det, till att vi bör delta i fond-samarbetet är att det ökar förutsättningarna för en balanserad ekonomisk utveckling bland OECD:s medlemsländer. Det är länder som tillsammans utgör en marknad för fyra femtedelar av den svenska exporten. Det är alltså en mycket väsentlig del av den svenska ekonomin som är beroende av utvecklingen inom OECD-området.

Fondsamarbetet ger samtidigt en viss säkerhet om vi skulle komma i en prekär betalningssituation, även om en sådan utveckling förhoppningsvis ter sig mindre sannolik med hänsyn till Sveriges allmänna ekonomiska förutsättningar. Det förhållandet att Sverige har tillgång till den finansiella resurs som stödfonden utgör underlättar också vår upplåning på utländska kapitalmarknader. Det framgick med all önskvärd tydlighet av debatten i frågan i mars i år.

I betänkandet har vi från utskottets sida framhållit det önskvärda i att de internationella samarbetsåtgärder som vidtagits för att möta betalningsbalansproblemen skulle ha givits en än mer u-landsorienterad inriktning än vad som nu är fallet. Man bör emellertid hålla i minnet att valutafondens utlåning i mycket stor utsträckning kommer de icke oljeproducerande u-länderna till godo. I samma syfte har en ny lånemöjlighet skapats inom ramen för Världsbanken, det s. k. tredje fönstret. Vidare har även andra åtgärder för u-länderna vidtagits inom FN-systemet. Det kanske mest konkreta beviset för vår solidaritet med u-länderna kommer f. ö. till uttryck i att vårt offentliga bistånd är relativt större än någon annan industrinations.

I finansutskottets betänkande nr 11 behandlas utöver frågan om vår anslutning till OECD-fonden och därav föranledda lagändringar tre andra förslag till ändringar i riksbankslagen. Fullmäktige i riksbanken har föreslagit att riksbankens möjligheter att placera valuta-reserven skall vidgas något och vidare att riksbanken skall få ökade möjligheter att göra terminsaffärer. Stutligen förslög fullmäktige att lagen skall bringas i överensstämmelse med praxis när det gäller insättningar i riksbanken av biståndsmedel. Det är ett enhälligt utskott som ställt sig bakom dessa förslag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 11.

Herr GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill börja med att säga att jag i och för sig har all förståelse för de olika positiva aspekter på fonden som herr Åsling nyss har talat om. Det är i och för sig helt klart att det måste ligga i Sveriges intresse att medverka i sådana insatser som kan bidra till stabila handelsförhållanden och motverka olika protektionistiska tendenser. Ur den synpunkten tillhör den föreslagna formen ett klart svenskt handelspo-

litiskt intresse. Men samtidigt måste man tyvärr konstatera att den utformning som fondens regler har fått är behäftad med mycket allvarliga svagheter.

En sådan svaghet är länderkretsen, alltså det faktum att de länder som är i störst behov av stöd för sina valutor och för sin handelsbalans och som hårdast drabbats av de kraftiga oljeprishöjningarna ställs utanför fonden. En annan svaghet är den beslutsordning man har i fonden, där inflytandet står i proportion till vars och ens andel i fonden. Detta är den ordning som förekommer också inom Världsbanksgruppen och som Sverige har kritiserat mycket hårt i det sammanhanget, men här är man tydligen beredd att biträda en utvidgning av den ordningen. I praktiken kommer det att vara så att USA plus en av de övriga stormakterna har vetorätt i de allra flesta viktiga frågor som behandlas i fonden. Sveriges inflytande kommer på basis av vår begränsade andel i fonden att vara ytterst obetydligt.

Ett annat problem som hänger samman med vårt svaga inflytande i fonden är att vi – samtidigt som vi har små möjligheter att påverka hur fondens resurser utnyttjas – binder upp en mycket stor del av våra valutatillgångar genom vårt medlemskap. Det är ungefär 1,5 miljarder kronor som vi måste ställa till fondens förfogande, och i valutabalanssammanhang är 1,5 miljarder ett mycket stort belopp – det måste vi vara på det klara med.

Om vi å andra sidan själva vid något tillfälle skulle vilja utnyttja de möjligheter till lån som den här fonden ger måste vi underkasta oss de villkor när det gäller vår ekonomiska politik som fondens ledning bestämmer, dvs. vi måste underkasta oss en form av ekonomiskt förmynderskap från fondens sida för att kunna utnyttja de lånemöjligheter som finns.

Detta är, som jag ser det, mycket stora svagheter i fondens utformning. Det ligger också bakom den motion som jag och några medmotionärer väckt, där vi begärt avslag på propositionen. Den i och för sig önskvärda vägen vore att man försökte få till stånd andra regler för fonden, men det är inte ett alternativ som står till buds. Jag tycker mig kunna tolka finansutskottets betänkande så att utskottet är medvetet om att det finns beklagliga svagheter i den utformning som fonden har fått. I riksdagen står vi emellertid i den situationen att vi har att välja mellan att anta propositionens förslag och gå in i fonden så som den nu är utformad eller att avstå. Något mellanläge finns inte. Man har i utskottet kommit fram till att man vill välja att anta förslaget och gå in i fonden med den utformning som den har, medan jag för min del måste dra den motsatta slutsatsen. Eftersom vi inte kan räkna med att få rättelse på de punkter som jag räknat upp innebär ett svenskt medlemskap i fonden dels så pass allvarliga risker för vår ekonomiska självständighet, dels ett med hänsyn till u-ländernas situation så pass tvivelaktigt ställningstagande att vi bör stå utanför fonden.

Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till den reservation som är

fogad till finansutskottets betänkande. Den reservationen bygger delvis på den motion, där jag är en av motionärerna, och delvis på en vpk-motion. Jag vill framhålla, även om det kanske i och för sig inte skulle vara nödvändigt, att jag inte på något sätt kan ställa mig bakom den beskrivning av verkligheten och den analys som finns i vpk:s motion i detta ärende.

Överläggningen var härmed slutad.

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Hermansson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hermansson begärt vötering upplästes och godkändes följande vöteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Hermansson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hermansson begärde rösträkning verkställdes vötering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 290
Nej – 23
Avstår – 1

§ 12 Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1975/76:12 med anledning av propositionen 1975/76:60 om ändring i lagen (1975:171) om förbud mot nedsmältning av mynt

Skatteutskottets betänkande

1975/76:16 med anledning av propositionen 1975/76:74 om godkännande av avtal rörande ändring i avtalet den 18 december 1972 mellan Konungariket Sverige och Förbundsrepubliken Tyskland om ömsesidigt bistånd i tullfrågor

Utrikesutskottets betänkande

1975/76:2 med anledning av Nordiska rådets svenska delegations berättelser om dels rådets tjuogoandra session, andra samlingen, dels rådets tjugotredje session

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

Svenskt medlemskap i en finansiell stödfond inom OECD m. m.

Onsdagen den
3 december 1975

*Grundutbildning av
värnpliktig medicinalpersonal*

Föredrogs försvarsutskottets betänkande 1975/76:13 med anledning av propositionen 1975:74 med förslag om grundutbildning av värnpliktig medicinalpersonal jämte motioner.

I propositionen 1975:74 (försvarsdepartementet) hade regeringen – efter föredragning av statsrådet Holmqvist – föreslagit riksdagen att godkänna de riktlinjer för grundutbildning av värnpliktig medicinalpersonal som föredragande statsrådet hade förordat i propositionen.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”I propositionen föreslås att grundutbildningen av värnpliktiga apotekare, läkare, tandläkare och veterinärer ändras. Förslaget innebär att nuvarande grundutbildning till befattningen veterinär upphör. Rekrytering till sådan befattning föreslås ske genom överföring av värnpliktig som har fullgjort grundutbildning i militär befattning för befäl och där- efter avlagt veterinärexamen.

I fråga om apotekare, läkare och tandläkare behålls principerna i det nuvarande utbildningssystemet. Däremot föreslås att utbildningens innehåll och omfattning ändras så att man når en bättre anpassning mellan värnpliktstjänstgöringen och den värnpliktiges civila studier. Det innebär bl. a. att de delar av grundutbildningen som infaller under pågående terminer utgår. Vidare föreslås att varje tjänstgöringsperiod skall omfatta högst 60 dagar. Förslaget innebär även att grundutbildningstiden totalt sett blir kortare. Härigenom kan det årliga antalet tjänstgöringsdagar minskas med ca 14 000.”

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:2 av herr Takman m. fl. (vpk), vari hemställdes

1. att riksdagen skulle besluta att frågan om grundutbildning av värnpliktig medicinalpersonal skulle skyndsamt utredas i syfte att ersätta denna särskilda värnplikt med en generell tjänsteplikt i akut-, katastrof- och krigsmedicin,

2. att riksdagen skulle besluta att en utredning gjordes om att ersätta den militära sjukvårdsorganisationen med en civil organisation för katastrof- och krigsmedicin, som regionalt skulle ha samma huvudmän som övrig hälso- och sjukvård, dvs. landstingen,

1975/76:3 av fru af Ugglas (m) och

1975/76:5 av herr Ångström m. fl. (fp, s, c, m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:2,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:3,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:5,

4. att riksdagen godkände de riktlinjer för grundutbildning av värnpliktig medicinalpersonal som föredragande statsrådet hade förordat i propositionen 1975:74.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Regeringen föreslår detaljändringar i utbildningsgången för värnpliktig medicinalpersonal, alltså för apotekare, läkare, tandläkare och veterinärer. Från vpk har vi godtagit dessa nödvändiga förändringar, eftersom ett radikalt reformförslag inte kan genomföras omedelbart. Den grundläggande befälsskolan, alltså den allmänmilitära utbildningen, begränsas enligt propositionen till 60 dagar. Utbildningen vid fackskolor för läkare, läkarassistenter (tandläkare) och apotekare utökas till 60 dagar. Den sammanlagda grundutbildningstiden minskas till 225 dagar för läkare och apotekare och till 255 dagar för tandläkare. Det är förändringar i en positiv riktning, men den militära sjukvårdsorganisationen blir densamma, och inte heller utbildningen blir väsentligt annorlunda än nu.

Jag och mina medmotionärer menar att tiden är mogen för en genomgripande reform. Den militära sjukvården och sjukvårdsberedskapen behöver förbättras. Den värnpliktiga medicinalpersonalens utbildning behöver förbättras radikalt. Samtidigt behöver vi i Sverige en effektiv organisation för katastrofmedicin. Vi menar att allt detta skulle kunna gå in i en och samma organisation. Därför har vi i motionen 1975/76:2 yrkat

1. att frågan om grundutbildning av värnpliktig medicinalpersonal måtte skyndsamt utredas i syfte att ersätta denna särskilda värnplikt – utom den allmänmilitära utbildningen på 60 dagar – med en generell tjänsteplikt i akut-, katastrof- och krigsmedicin, samt

2. att en utredning görs om att ersätta den militära sjukvårdsorganisationen med en civil organisation för katastrof- och krigsmedicin. Regionalt skulle denna organisation ha samma huvudmän som övrig hälso- och sjukvård, dvs. landstingen.

Tyvärr har denna motion hamnat bland kanonbåtar, generaler och liknande företeelser, dvs. i försvarsutskottet, och jag kan inte se att den där har ägnats något som helst intresse. Ett enhälligt utskott föreslår utan motivering att motionen avslås. Eftersom det är ganska meningslöst att ägna tid och krafter åt en plädering för ett radikalt reformförslag under dessa omständigheter, nöjer jag mig nu med att yrka bifall till det förslag som har delats ut i bänkarna, nämligen att riksdagen med anledning av motionen nr 2 hos regeringen hemställer

1. att frågan om grundutbildning av värnpliktig medicinalpersonal måtte skyndsamt utredas i syfte att ersätta denna särskilda värnplikt med en generell tjänsteplikt i akut-, katastrof- och krigsmedicin,

2. att en utredning görs om att ersätta den militära sjukvårdsorganisationen med en civil organisation för katastrof- och krigsmedicin, som regionalt skulle ha samma huvudmän som övrig hälso- och sjukvård, dvs. landstingen.

Jag är övertygad om att förslaget återkommer och att det med tiden blir bifallet. Goda idéer kan ofta initialt bemötas med samma ointresse som försvarsutskottet har ägnat den här motionen. Men på längre sikt, herr talman, har goda idéer en pansarbrytande effekt – för att använda en terminologi som är anpassad till det aktuella utskottet.

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Herr Takman säger att försvarsutskottet inte har ägnat hans motion något intresse. Jag vill påstå att vi noga har tagit del av de synpunkter som herr Takman har anfört i motionen. Vi vet ju att herr Takman också har ett fackintresse för de här frågorna.

Som jag hoppas att också herr Takman vet, pågår det en översyn av försvarsmaktens krigssjukvård, och den syftar bl. a. till att åstadkomma en ökad samordning mellan försvarsmaktens krigssjukvårdsorganisation och samhällets sjukvårdsresurser, främst vad avser ledning och personella och materiella resurser, samt att utarbeta en häremot svarande utbildningsorganisation.

Erfarenheterna från krig ute i världen under de senaste åren har visat att särskilt de stridande förbanden i främsta linjen måste förstärkas kraftigt med kvalificerad läkarpersonal för att man skall kunna klara krigssjukvårdens behov. Det erfordras snabba och skonsamma transporter, och därför måste man ha en väl fungerande sjuktransportorganisation och en väl fungerande organisation för en samordnad militär och civil dirigerings av sjuktransporterna. Av det här följer att man måste ställa större krav än nu på läkarna och läkarassistenterna.

Det är just detta att det behövs snabbt insatta medicinska åtgärder nära stridslinjen som jag anser att motionären inte riktigt väl har beaktat. Sådana möjligheter måste finnas i den militära sjukvårdsorganisationen, och det är just för dessa insatser i fältmässig miljö som den värnpliktiga medicinalpersonalen måste utbildas. Som jag sade inledningsvis pågår en översyn av möjligheterna till en sådan ökad samordning, och därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag vill erinra herr Petersson i Gäddvik om att Sverige inte har varit i krig sedan 1814, och jag hoppas intensivt att det var det sista krig som svenska folket behövde utkämpa. Men skall man ha en beredskap, så bör den vara realistisk, och vi menar att den enda realistiska och effektiva utbildning som kan ges måste ges inom ramen för en civil organisation för katastrofmedicin. Från den period långt tillbaka i tiden då jag själv var militärläkare råkar jag känna till hur ointressant och dödande den tjänstgöringen är under i varje fall en stor del av utbildningstiden.

Skall man bygga upp en effektiv och realistisk organisation för hela detta område – inte bara för försvarsberedskap – skall man inordna väsentliga delar av den militära medicinen i en civil organisation för ka-

tastrofmedicin under samma huvudmän som den övriga hälso- och sjukvården, dvs. under landstingen.

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Hälso- och
miljöfarliga varor*

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Jag vill bara säga att herr Takman och jag är helt eniga i förhoppningen att vårt land skall förskonas från krig. Det är alltså inte där våra meningar skiljer sig, utan de skiljer sig i fråga om hur man bör utbilda den medicinalpersonal som skall ingå i det militära försvaret. Jag har påpekat att krigssjukvården nu är under utredning.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels det av herr Takman under överläggningen framställda yrkandet, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Mom. 2-4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

§ 14 Föredrogs

Trafikutskottets betänkanden

1975/76:7 med anledning av propositionen 1975/76:4 om behörigheten att föra motorecykel jämte motion

1975/76:8 med anledning av propositionen 1975/76:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 såvitt avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

1975/76:9 med anledning av propositionen 1975/76:25 med förslag om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 såvitt avser anslag till Elektrifiering av järnvägslinjen Borlänge-Mora

Jordbruksutskottets betänkande

1975/76:11 med anledning av motion om stöd till produktionen av vissa draghästar

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 15 Hälso- och miljöfarliga varor

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1975/76:15 med anledning av motioner om hälso- och miljöfarliga varor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1975:118 av herr Andersson i Storfors m. fl. (s), vari hemställts att regeringen vidtog sådana åtgärder, att i motionen omnämnda transporter

blev kartlagda och, att det i samråd med länsstyrelser och länsläkarorganisationer tillskapades regler för transitotransporter av hälso- och miljöfarliga varor,

1975:380 av herr Helén m. fl. (fp), såvitt nu var i fråga (yrkandena A 1 och A 3),

1975:1530 av herr Fiskesjö (c),

1975:1531 av fru Fredrikson (c) och fru Hambræus (c),

1975:1541 av herr Helén m. fl. (fp), vari, såvitt nu var i fråga (yrkande 5), hemställt att riksdagen hos regeringen begärde förslag som gav sammanlutningar av konsumenter, naturvårdare, handikappade, forskare etc. rätt att överklaga beslut enligt lagen om hälso- och miljöfarliga varor och livsmedelslagen, och

1975:1578 av fru Normark m. fl. (s).

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. lämna utan åtgärd motionerna

a. 1975:380, yrkande A.1.a,

b. 1975:1541, yrkande 5,

c. 1975:1578,

2.a. anse motionen 1975:118 besvarad med vad utskottet anfört,

b. lämna motionen 1975:1531 utan åtgärd,

3. lämna utan åtgärd motionerna

a. 1975:380, yrkandena A.1.b–d och 3,

b. 1975:1530.

Reservation hade avgivits angående rätten att anföra besvär mot beslut enligt livsmedelslagen och lagen om hälso- och miljöfarliga varor av fru Anér (fp) och herr Takman (vpk) som ansett att utskottet under 1 b bort hemställa

att riksdagen skulle med anledning av motionen 1975:1541, yrkande 5, som sin mening ge regeringen till känna vad reservanterna anfört om utvidgad besvär rätt enligt livsmedelslagen och lagen om hälso- och miljöfarliga varor.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Ansvar för miljön har alla människor – och vi har ansvar tillsammans. Men ansvar förutsätter medinflytande. När nu miljöfrågorna spelar en allt större roll för de enskilda människorna måste möjligheterna att påverka hela tiden förbättras. Två viktiga utredningar, bygglagutredningen och utredningen om den kommunala demokratin, pekar i den riktningen i sina betänkanden, som ännu inte föranlett förslag till riksdagen. De som beslutar och de som berörs av besluten måste komma närmare varandra. Vi i folkpartiet kallar detta för när demokrati.

De här principerna blir särskilt svåra att tillämpa när besluten tas av en enda central myndighet. Det är fallet med många beslut enligt lagen

om hälso- och miljöfarliga varor och livsmedelslagen. Men vi får inte ge upp därför att det är svårt. Sådana beslut av t. ex. produktkontrollnämnden eller livsmedelsverket är av stor betydelse för många eller rent av för alla människor. Besvärsrätten får då inte begränsas till dem som har ett direkt ekonomiskt intresse av beslutet, t. ex. producenter. Det räcker heller inte med att utvidga klagorätten till de fackliga huvudorganisationerna, såsom redan från början har gjorts för att i någon mån tillgodose tidigare förslag från folkpartihåll om ökat medinflytande för allmänheten. Det för medinflytandet bara obetydligt närmare den enskilda människan, även om det är principiellt betydelsefullt. Helst skulle naturligtvis var och en ha besvärsrätt, men det är knappast praktiskt möjligt. Ett minimikrav är ändå att besvärsrätt ges åt ett stort antal organisationer, som från olika utgångspunkter företräder konsumenter i vid mening. Det kan röra sig om husmodersföreningar, föreningar för allergiker och andra särskilt utsatta grupper, miljöföreningar, naturvårdsorganisationer och vetenskapliga sammanslutningar.

Det här begär folkpartiet i motionen 1975:1541 och i reservationen till utskottets betänkande. Men utskottet tycker inte att det har hänt något som talar för en ändring av riksdagens tidigare beslut och föreslår därför att riksdagen skall lämna motionen utan åtgärd. För utskottsmajoriteten står utvecklingen på det här området stilla. Ingenting har hänt, säger man. Då har man avskärmat sig ganska ordentligt. Visst har det hänt mycket som vi politiker måste ta hänsyn till – debatten, allmänhetens ökade intresse för och engagemang i dessa frågor. Sådant måste vi ta hänsyn till. Därför yrkar jag bifall till reservationen av fru Anér och herr Takman.

I betänkandet behandlas också en annan motion från folkpartiet. Där begärs dels åtgärder för att minska riskerna i arbetslivet och miljön till följd av användning av hälso- och miljöfarliga ämnen, dels inrättandet av ett centralt undersökningslaboratorium för hälso- och miljöfarliga ämnen. I det första fallet ger utskottet ett starkt stöd i sin skrivning. Utvecklingen har ju visat att motionens synpunkter har starkt fog för sig. I det andra fallet är frågorna så insnärjda i utredningsmaskinen att det inte står i mänsklig makt, åtminstone inte vår, att trassla ut dem just nu. Därför har vi på dessa punkter inte något eget yrkande i utskottet.

Fru NORMARK (s):

Herr talman! Inledningsvis vill jag säga att jag inte har något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Jag vill ändå anföra några synpunkter med anledning av motionen 1578, som väcktes under den allmänna motionstiden. Motionen är kortfattad men tar upp ett par mycket viktiga principiella frågor. Bör patentskydd gälla för varor som innehåller giftiga ämnen vilka kan ge skador på människors liv och hälsa – skador som kunnat undvikas med information och kännedom angående varans egenskaper, så att en riktig hantering kunnat ske? Det är föga tröst att fabrikanterna alltid har an-

svaret, när skadan redan är ett faktum. För den enskilde innebär det sjukdom och lidande, som kunnat undvikas.

Vi motionärer föreslår en allmän anmälningsplikt till produktkontrollnämnden av innehållet i alla varor med miljöfarligt innehåll. Vi föreslår också att produktkontrollnämnden upprättar ett register och på så sätt får bättre möjligheter att komma till rätta med problemen.

I tidningen Fackföreningsrörelsen nr 6 år 1975, som kom ut i våras, framgår att även produktkontrollnämnden nu är inne på en liknande linje. Utskottet hade genom remiss till produktkontrollnämnden kanske kunnat redovisa hur långt registerarbetet kommit. Nu nöjer sig utskottet med att räkna upp en rad bekämpningsmedel som sedan länge faller under anmälningsplikt och tillägger: Utskottet förutsätter "att arbetet med att ytterligare finslipa kontrollförfarandet i enlighet med utvecklingens krav bedrivs med all möjlig skyndsamhet".

Herr talman! Med hänsyn till alla larmrapporter som kommit bara under detta år, kräver utvecklingen omgående åtgärder. Jag kan nämna ett exempel som redovisades på medicinska riksstämman nyligen. En forskargrupp från yrkesmedicinska kliniken i Örebro har studerat de skador lösningsmedel i målarfärg åstadkommit. Målare har drabbats av minnessvårigheter och trötthet. I vissa fall har personlighetsförändringar och hjärnskador kunnat påvisas. Utvecklingen kräver verkligen insatser utan dröjsmål.

I motionen 1578 sägs, att ett produktkontrollregister inte skall vara tillgängligt för konkurrenter men väl utgöra grund för noggrann varumärkning och information till de människor som skall hantera varorna.

Företagen skall ha skyldighet att exakt uppge vad preparaten innehåller och inte kunna gömma sig bakom patentskyddet. Hänsynen till produkttemligheten måste stå tillbaka för kravet på riskfria arbetsmiljöer.

Företagen skall inte kunna bestämma vad som är giftigt, vådligt eller riskfritt. Ett ämne som anses helt ofarligt kan i kombination med vissa andra ämnen visa sig vara farligt för t. ex. allergiker. Det är också värdefullt att t. ex. ett lim, som visade sig vara ofarligt för dem som arbetade med det, förs in i ett produktregister.

Herr talman! Det finns anledning att återkomma i denna viktiga fråga.

I detta anförande instämde herr Hedberg (s).

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande nr 15 behandlar en hel del motioner avseende behandlingen i lagstiftning och förvaltning av hälso- och miljöfarliga varor, vars antal tyvärr ökar alltmer i vår livsmiljö. Det finns en mängd sådana ämnen i användning, och det kommer ständigt till nya. Man kan alltså hålla med dem inom folkpartiet som säger att det är ett mastodontarbete som förestår i samhället på detta område. Att utskottet inte har velat tillstyrka motionerna har mindre berott på syftet än på att man inte kunnat ansluta sig till de yrkanden som ställts i dessa.

Jordbruksutskottet har huvudsakligen tagit upp tre frågor, nämligen för det första en mera strikt tillämpning av lagen om hälso- och miljöfarliga varor, för det andra bättre kontrollåtgärder och kontrollmöjligheter när det gäller varorna ute i handeln och i andra sammanhang och för det tredje mera forskning inom de statliga verken på området. Jordbruksutskottet har i sitt betänkande gjort tre rätt kraftiga viljeyttringar. Man säger t. ex. att den strikta tillämpningen av den omvända bevisbördan för producenten inte bara får bli en vacker devis utan bör tillämpas helt enligt lagens syften. Bl. a. bör arbetet med att utvidga det effektiva verkningområdet för lagstiftningen bedrivas i så snabb takt som möjligt med ett ständigt framflyttande av produktkontrollorganens positioner.

Utskottet har verkligen också uttalat sig mycket bestämt när det gäller en utbyggnad av samhällets tillsyn på detta område, något som togs upp bl. a. av fru Normark, om en anmälnings- och registreringskyldighet. Utskottet säger bl. a. att det utgår från "att arbetet med att ytterligare finslipa kontrollförfarandet i enlighet med utvecklingens krav bedrivs med all möjlig skyndsamhet och effektivitet".

Också när det gäller forskningen uttalar utskottet att man vill att denna skall utbyggas i snabbare takt och att verksamheten skall samordnas i större utsträckning än nu.

Utskottet vill däremot inte ansluta sig till yrkandet från folkpartihåll om en utökad besvärsmätt med anledning av beslut enligt livsmedelslagen och produktkontrollagen. Motionärerna vill ge stora grupper besvärsmätt. Det gäller naturvårdare, konsumenter, handikappade och forskare. Man kan tänka sig hur det skulle vara om alla konsumenter fick besvärsmätt. Om det gällde t. ex. ett beslut om margarin, skulle nästan varenda medborgare i Sverige ha besvärsmätt. Man har i lagstiftningen i stället gått in för att ge de fackliga huvudorganisationerna besvärsmätt, och det tycker jag är en bra lösning, eftersom stora grupper då får möjlighet att via sina organisationer framföra besvär. I och med att besvären framförs via organisationen får de också en viss stadga.

Reservanterna till utskottets betänkande gör det lättare för sig än motionärerna gjort genom att kräva "en generell rätt för konsumenterna att komma med initiativ och att anföra besvär", men de anser ändå att det av praktiska skäl är nödvändigt att göra en viss avgränsning. Det tycker jag är en i och för sig riktig bedömning. När det sedan gäller hur denna avgränsning skall göras går de emellertid inte närmare in på detta utan anförs bara att det bör vara "en generöst bestämd krets av organisationer" som ges besvärsmätt men att det bör vara regeringen som skall överväga frågan och framlägga förslag om vilka dessa organisationer skall vara.

Man kan ju fråga sig, om det här nya sättet från oppositionen att komma med nya målsättningar och önskemål hela tiden men överlämna till regeringen att ta ställning till på vilket sätt detta skall föras ut i verkligheten är någonting genomgående. Det var samma sak med Fälldins

löfte om 400 000 nya jobb – då gjorde man på samma sätt. Också här tycks man ha uppfattningen, att regeringen är den som bäst skulle kunna bestämma vilka de skall vara som skall kunna besvara sig. Jag tycker det hade varit mera renhårigt, om man i sin reservation i stället hade talat om hur man vill avgränsa denna besvärsmätt. I reservationen sägs bl. a. att man tycker det är motiverat att konsumentverket får besvärsmätt. Men t. ex. i livsmedelsverkets styrelse sitter ju generaldirektören för konsumentverket med. Det finns alltså ingen anledning att ge konsumentverket någon speciell besvärsmätt, eftersom verket är representerat vid själva beslutsfattandet.

Det är som sagt ett mycket besvärligt mastodontarbete att följa upp de senaste årens lagstiftning på miljövårdens område – det ökande antalet ämnen och varor som kommer ut gör det mycket svårt för myndigheterna. Utskottet har dock genom sina uttalanden visat att riksdagen ändå vill ha en snabb utveckling på området och en effektiv kontroll av alla hälso- och miljöfarliga varor.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till jordbruksutskottets hemställan i alla punkter och avslag på reservationen.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Fru Lundblad tillförde ju inte sakk Diskussionen särskilt mycket nytt utöver vad som står i utskottsbetänkandet, men jag kan ändå inte underlåta att reagera mot den allmänna förtröstan som hon visar när det gäller de fackliga organisationernas besvärsmätt och hennes tro att det skulle vara tillräckligt med denna besvärsmätt. Jag kan visserligen instämma i tankegången, att besvären därigenom får mera stadga, men jag frågar mig hur det i detta fall skall gå med de stora medborgar- och konsumentgrupper som inte är fackligt organiserade. Varför skulle man t. ex. inte kunna låta husmodersorganisationerna, som representerar en mycket stor konsumentgrupp som ofta inte är fackligt organiserad, få sådan besvärsmätt? Bara därför att konsumentverket är representerat i livsmedelsverkets styrelse behöver det väl inte vara så, att konsumentverket alltid får stöd för sina tankegångar där – verket har ju ingen egen majoritet i livsmedelsverkets styrelse!

Nej det handlar här om möjligheten till inflytande för vida grupper och framför allt om balansen mellan olika grupper. De som har ett ekonomiskt intresse av beslutet har besvärsmätt, om beslutet går dem emot, men de som "bara" är vanliga konsument är ställda utanför den rätten på ett helt annat sätt. Detta är någonting som fortfarande präglar betydande delar av vår lagstiftning. Från folkpartihåll betraktar vi det som en svaghet, som vi vill arbeta bort på olika sätt, bl. a. genom att vi yrkar bifall till den reservation som här föreligger.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jag har en känsla av att när man har utsett styrelserna för livsmedelsverket och produktkontrollnämnden har man sett till, att

det har blivit en så bred representation som möjligt för olika intressegrupper, och det borde ju medföra att frågorna blir allsidigt bedömda i dessa styrelser. Samtidigt har båda dessa organ en mycket vid kontaktyta utåt genom informationsorgan. Livsmedelsverket har t. ex. en egen informationsavdelning, som ständigt följer diskussionen i massmedia på detta område och ofta uppmärksamma sådana frågor som ställas av konsumenterna. Jag vet att flera beslut har fattats och förbud kommit till stånd på grundval av tidningsartiklar. Har man genom undersökningar kunnat finna att det har legat någonting bakom kritiken, då har man också gått till ett beslut.

Jag tror att en alltför omfattande besvärsrätt skulle kunna innebära så mycket arbete med besvär förfaranden att hela handläggningen skulle bli fördröjd och därmed inte så effektiv. Det kan finnas vissa grupper som skulle kunna ha intresse av att ständigt besvara sig över besluten för att få skärpningar, och det skulle betyda att det blev mycket svårt att fatta beslut och att en del beslut kom att försenas avsevärt. Detta skulle, tycker jag, vara till mycket stort förfång för många människor som drabbas av hälsofarliga varor.

Jag tror alltså att man bör ha en relativt begränsad besvärsrätt. I och med att de fackliga huvudorganisationerna har fått besvärsrätt kan också en mycket stor del av svenska folket därigenom få möjlighet att föra fram kritik mot myndigheternas beslut i dessa frågor.

Herr talman! Jag yrkar än en gång bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1 a

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 1 b

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av fru Anér och herr Takman, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 15 mom. 1 b röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av fru Anér och herr Takman.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja - 262
Nej - 41
Avstår - 3

Onsdagen den
3 december 1975

*Åtgärder till skydd
av Östersjöområ-
dets marina miljö,
m. m.*

Mom. 1 c, 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Herr andre vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

§ 16 Åtgärder till skydd av Östersjöområdets marina miljö, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1975/76:16 med anledning av propositionen 1975/76:5 om åtgärder i fråga om sjöfarten till skydd av Östersjöområdets marina miljö, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1975/76:5 hade regeringen (kommunikationsdepartementet) föreslagit riksdagen att

dels godkänna 1973 års internationella konvention till förhindrande av föroreningar från fartyg utom såvitt den avsåg flytande kemikalier som transporterades i bulk,

dels godkänna 1973 års protokoll om ingripande på det fria havet vid havsföroreningar genom andra ämnen än olja,

dels godkänna 1974 års konvention om skydd av Östersjöområdets marina miljö såvitt den avsåg artiklarna 7 och 11 och bilagorna IV och VI,

dels anta förslagen till

1. lag om åtgärder mot vattenförorening från fartyg inom Östersjöområdet,

2. lag om ändring i lagen (1972:275) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg,

3. lag om ändring i lagen (1971:1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

"I propositionen föreslås – på grundval av 1973 års havsföroreningskonvention och 1974 års Östersjökonvention – en rad åtgärder mot vattenförorening från fartyg. Därvid förordas särskilda restriktioner i fråga om Östersjöområdet, dvs. Östersjön, Bottniska viken, Finska viken och inloppet till Östersjön upp till en linje i höjd med Skagen och Göteborg.

För Östersjöområdet föreslås ett totalförbud mot utsläpp från fartyg av olja, oljerester, oljeblandat barlastvatten och andra slag av oljehaltiga blandningar. Vidare kommer toalettavfall och fast avfall att få släppas ut från fartyg endast i undantagsfall eller på särskilda villkor. De nu beskrivna reglerna föreslås gälla även inre vatten – dvs. sjöar och vattendrag – och svenskt vatten utanför Bohuskusten.

För att oljeblandat barlastvatten o. d. skall kunna tas om hand på ett

från miljösynpunkt betryggande sätt föreslås att särskilda mottagningsanordningar skall finnas i hamnar, där man lastar olja, vid reparationsvarv och på andra platser där fartyg kan behöva lämna oljeförorenat vatten. Ansvariga för anordningarna föreslås bli vederbörande oljeföretag, varv etc. Andra oljerester – liksom toalettavfall och fast avfall som kan behöva avlämnas i hamn – avses bli omhändertaget inom ramen för det kommunala renhållningsmonopolet.”

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Åtgärder till skydd
av Östersjöområ-
dets marina miljö,
m. m.*

I detta sammanhang hade behandlats

dels den under allmänna motionstiden vid 1975 års riksmöte väckta motionen

1975:117 av herr Ahlmark (fp), vari hemställts att riksdagen uttalade att Sverige i internationella sammanhang och på annat sätt borde driva kraven bl. a. på en begränsning av tanktonnagets storlek i enlighet med vad som anförts i motionen,

dels de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:18 av herr Krönmark (m),

1975/76:19 av herrar Strindberg (m) och Nordgren (m) samt

1975/76:20 av herr Wirtén m. fl. (fp, s, c), vari hemställts att riksdagen hos regeringen begärde förslag om komplettering av lagen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg inom Östersjöområdet samt av lagen om ändring i lagen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg med bestämmelser om vattenföroreningsavgift vid utsläpp av skadligt ämne från fartyg, om bevisföring vid oljeutsläpp samt om förande av oljedagbok i enlighet med vad som anförts i motionen samt att riksdagen som sin mening gav regeringen till känna vad som i övrigt anförts i motionen om åtgärder till skydd av havsmiljön.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. godkänna 1973 års internationella konvention till förhindrande av föroreningar från fartyg utom såvitt den avsåg flytande kemikalier som transporterades i bulk,

2. godkänna 1973 års protokoll om ingripande på det fria havet vid havsföroreningar genom andra ämnen än olja,

3. godkänna 1974 års konvention om skydd av Östersjöområdets marina miljö såvitt den avsåg artiklarna 7 och 11 och bilagorna IV och VI,

4. anta lag om åtgärder mot vattenförorening från fartyg inom Östersjöområdet,

5. anta lag om ändring i lagen (1972:275) om åtgärder mot vattenförorening från fartyg,

6. anta lag om ändring i lagen (1971:1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten,

Onsdagen den
3 december 1975

*Åtgärder till skydd
av Östersjöområ-
dets marina miljö,
m. m.*

7. lämna utan åtgärd motionerna

- a. 1975:117,
- b. 1975/76:18,
- c. 1975/76:19 och
- d. 1975/76:20,

samtliga i den mån de inte kunde anses besvarade med vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits

1. angående tanktonnagets storlek av fru Anér (fp) som ansett att utskottet under 7 a bort hemställa

att riksdagen skulle med anledning av motionen 1975:117 som sin mening ge regeringen till känna vad reservanten anfört angående tanktonnagets storlek,

2. angående vissa kompletterande lagförslag av fru Anér (fp) som ansett att utskottet under 7 d bort hemställa

att riksdagen skulle som sin mening ge regeringen till känna vad reservanten anfört med anledning av motionen 1975/76:20.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Det är ett par viktiga beslut som riksdagen nu skall fatta – godkännande av 1973 års havsföroreningskonvention och Östersjökonventionen. Den senare är ännu unik i världen och framstår som förebild för liknande överenskommelser på många andra håll.

Konventionerna kommer att få avgörande betydelse, bl. a. för Östersjöns marina miljö i dess helhet. För mig som har mycket av intresse och aktivitet knutet till ostkusten och skärgården framstår de beslut vi skall fatta i dag som en milstolpe. Nu ligger vägen öppen för snabba åtgärder som förverkligar konventionssyftena – åtgärder som är akuta och som är tekniskt genomförbara.

I egenskap av kampanjledare för kampanjen "Håll skärgården ren" har jag anledning att intressera mig för en särskild sida av miljöproblemen i Östersjöområdet, nämligen nedskräpningen. På initiativ av den svenska kampanjen har en nordisk arbetsgrupp bildats kring mottot "Håll skärgården ren – Håll stranden ren". I denna arbetsgrupp har vi följt arbetet med Östersjökonventionen och bedömt att de enskilda människornas ansvar kommer att öka efter hand som konventionen leder till praktiska resultat. Då kommer t. ex. nedskräpning av stränderna och oljespill från fritidsbåtar att få ökad relativ betydelse som miljöförstöring.

Med två exempel ur vårt samnordiska kampanjmaterial vill jag belysa vad det kan handla om. På den bild som jag nu visar på TV-skärmen ser vi den situation som man skall försöka komma till rätta med. Nästa bild visar hur det kan gå till.

Att förebygga miljöförstöring är alltså det grundläggande.

Fritidsbåtstrafiken längs våra kuster ökar. Därför måste vi bygga ut

Onsdagen den
3 december 1975

*Åtgärder till skydd
av Östersjöområ-
dets marina miljö,
m. m.*

sop- och toalett-service och mottagningsanläggningar för spillolja från fritidsbåtar. Det gäller här en miljöförstöring som vid sidan av den tyngre och kvantitativt svårare, nämligen den från sjöfarten, framstår som betydelsefull därför att den rör de enskilda människorna. De enskilda människorna kan alltså aktivt medverka som miljövårdare med hjälp av sådana åtgärder som det här är fråga om.

Allmänt sett är vi från folkpartihåll mycket positiva till de förslag som nu föreläggs riksdagen, men på två punkter vill vi gå längre. Det gäller dels förbud mot supertankertrafik i Östersjön, dels vissa förstärkningar och kompletteringar av åtgärder mot vattenföroreningar från fartyg.

Supertankfartygen medför risker för oändligt stora oljekatastrofer. Riskerna för en stor olycka är inte betydande, men katastrofen kan bli så stor att vi över huvud taget inte kan ta ens den minsta risk för en sådan olycka. Vi måste som beslutsfattare lära oss att bedöma risker, och ibland hamnar vi då i den situationen att den risk som är oändligt liten kan medföra en oändligt stor katastrof. Då kan vi inte ta ens den lilla, lilla risken. Det är där vi befinner oss när det gäller Östersjön och supertankfartygen.

Finns det då olycksrisker om supertankfartygen trafikerar Östersjön? Ja, låt mig ge några exempel på vad som kan hända.

1967 läste jag sjöfartsverkets petita, och där hittade jag mängder av intressanta fakta som underlag för verkets begäran om större resurser för sjömätningen. Den gången ville man alltså ha större resurser för sjömätningen, och då gällde det ju att visa hur illa ställt det var. De här resurserna har sjöfartsverket i stort sett inte fått. Ett enda litet exempel bland det man där redovisade:

Mitt ute i Östersjön, mellan Gotland och fastlandet, var det en dansk sjökaptän – han hette Nielsen – som upptäckte någonting mycket underligt på ekolodet. Det stod på sjökortet att det skulle vara 60 meter djupt, men ekolodet indikerade någonting annat. En kontroll visade att här fanns en grundtopp som stack upp till 15 meter under vattenytan – helt okänd tidigare. Den heter numera Niensens grund.

Detta tycker jag är ett utomordentligt exempel på bristerna i sjömätningen, och det är någonting som blir av avgörande betydelse för säkerheten om man skall trafikera Östersjön med fartyg som ligger 15, 16 eller 17 meter djupt med den last som kan vara aktuell.

En tidningsuppgift för bara några dagar sedan handlade om tungtrafikkorridoren vid Gedser. Där är det en 17 meters farled. Plötsligt upptäcker man att en bank som är flera nautiska mil lång ligger på 16 meters djup. Det var inte 17 meter – det var 16. Det var ju tur att inte en supertanker som gick så djupt som leden var angiven till passerade där.

Vid försök med supertanker har man haft betydande svårigheter att angöra en av de hamnar som skulle vara aktuella, Nynäshamn. Det visar sig att svårigheten att manövrera fartyg av den här storleksordningen är så stora att de riskerna kan vi inte ta.

Onsdagen den
3 december 1975

*Åtgärder till skydd
av Östersjöområ-
dets marina miljö,
m. m.*

Det är också helt klart att kapaciteten för bekämpning även av små oljeutsläpp är begränsad i Östersjön. Redan ett utsläpp på några hundra kubikmeter ger katastrof och bekämpningskostnader på miljontals kronor.

Det finns många andra i och för sig övertygande argument mot trafik i Östersjön med supertankfartyg. Argumenten som redovisas i motionen 1975:117 av herr Ahlmark finner jag helt övertygande när det gäller supertankfartyg över huvud taget.

Utskottet har inte med erforderlig skärpa sagt ifrån på den här punkten. Jag citerar:

”Enligt utskottets mening kan nu redovisade bestämmelser vara ägnade att i någon mån reducera olägenheterna med användandet av de stora oljetransportfartygen.”

En vag och from förhoppning! Men med sådant bidrar vi knappast till att avvärja ett av de allvarligaste hoten mot havsmiljön.

Herr talman! Jag yrkar på den här punkten bifall till reservationen 1 av fru Anér.

I motionen 20 och reservationen 2 tas upp några konkreta förslag för att ytterligare intensifiera kampen mot havsföroreningarna. I motionen framläggs förslag om komplettering av lagen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg inom Östersjöområdet samt av lagen om ändring i lagen om åtgärder mot vattenförorening från fartyg med bestämmelser om vattenföroreningsavgift vid utsläpp av skadligt ämne från fartyg, om bevisföring vid oljeutsläpp samt om förande av oljedagbok i enlighet med vad som anförts i motionen. Motionärerna hemställer också att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i övrigt anförs i motionen om åtgärder till skydd av havsmiljön. Jag vill här ta upp några av de förslagen för närmare redovisning.

Motionärerna säger att det måste göras kraftfullare insatser för att snarast möjligt lösa de problem som gäller omhändertagandet av flytande kemikalier i bulk, så att även den delen av havsföroreningskonventionen kan godkännas. Där har man ännu inte de tekniska möjligheterna tillgängliga, men motionärerna anser det vara angeläget att driva på i snabba takt än vad som sägs i propositionen.

Vidare tar man upp frågan om tuffare bevisregler. De kan ge en mycket kraftigt förebyggande effekt. I motionen presenteras något som skulle kunna kallas för en omvänd bevisbörda. Om alltså ett oljeutsläpp har gjorts, så åvilar det fartygets befälhavare att bevisa att han är oskyldig, om det föreligger starka indicier. I dag är det tvärtom, och de flesta klarar sig undan därför att bevisningen tekniskt är mycket svår att genomföra.

Likaså tar motionärerna upp ett förslag av litet annan karaktär, som jag personligen fäster stort avseende vid eftersom det engagerar enskilda människor i miljövården. Sveriges Redareförening utlyste för några år sedan genom sin naturvårdskommitté en pristävling för ombordanställda. Man kallade tävlingen En renare miljö, och det kom in mängder med

intressanta förslag. Det förslag som jag personligen upplever som mest intressant är att införa en regel som säger att ombord i varje fartyg skall finnas en person som så att säga är miljöansvarig. Han skall ha ansvar för att hans båt håller rent efter sig både till sjöss och i hamn. Det är en mycket intressant teknik att få ett miljövårdsombud ombord i varje fartyg. Det innebär att problem som oljespill, avfallsdumpning o. d. kan bemästras på ett helt annat sätt än nu.

Herr talman! Med dessa exempel på vad reservationen 2 av fru Anér kan innebära vill jag yrka bifall även till den reservationen.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Skyddet av haven är en viktig fråga. Sverige deltar därför sedan flera år i ett omfattande internationellt samarbete på havsskyddets område. I riksdagen har vi också flera gånger behandlat frågor om skyddet av haven.

Den proposition som nu ligger på riksdagens bord är ett nytt led i det fortgående arbetet att säkra skyddet för den marina miljön, inte minst Östersjöområdet. Samarbetet mellan de berörda länderna kommer att utvidgas och fördjupas. Jordbruksutskottets skrivningar är naturligtvis avfattade i positiv anda. Vi har också i huvudsak varit eniga i våra ställningstaganden. På två punkter har dock fru Anér reserverat sig.

Först gäller det frågan om tanktonnagens storlek. Utskottet har i sitt betänkande utförligt motiverat sitt ställningstagande till motionen 117 i år, som tar upp denna sak. Det är så att i 1973 års havsföreningenskonvention och i oljeskyddskonventionen finns regler som syftar till att förhindra att olja kommer lös.

Vidare har de fördragsslutande staterna inom Östersjökonventionen åtagit sig att inom IMCO, dvs. FN:s sjöfartsorganisation, verka för internationella regler om navigering m. m. i Östersjön och för ett internationellt radiorapporteringssystem inom Östersjöområdet för stora fartyg och för fartyg som transporterar större mängder skadliga ämnen.

Det är viktigt att utvecklingen på området noga följs. Användningen av supertankers är dock något oviss i framtiden. Några särskilda åtgärder från riksdagens sida i denna fråga torde inte vara nödvändiga med hänsyn till pågående arbete på området. Utskottets utlåtande är avfattat i enlighet härmed.

I reservationen nr 2 har fru Anér begärt vissa kompletterande skrivningar om behovet av lagstiftning.

Det fortlöpande arbetet inom den särskilda kommission som skall tillsättas enligt Östersjökonventionen bör kunna visa vilka ytterligare åtgärder som behövs för att skydda Östersjöområdet. Jag tror för min del, och det är också utskottets uppfattning, att något särskilt uttalande från riksdagens sida inte heller är påkallat på denna punkt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! När det gäller de föreliggande förslagen råder fullständig enighet. Jag kan tala om att jag vid internationella konferenser på det tema jag nyss berörde – åtgärder mot nedskräpning – med stolthet kunnat berätta om svenska initiativ på området och om Östersjökonventionen, som framstår som ett föredöme internationellt sett. Senast hade jag möjlighet att göra det vid en konferens – Clean World International – i Berlin för några veckor sedan. Det är helt klart att Östersjöstaterna internationellt sett ligger långt framme.

Men även om vi ligger långt framme finns det mer att göra, och mer som kan göras nu. Vi behöver inte och får inte vänta på att någonting skall inträffa. Vi måste i den utsträckning det över huvud taget är möjligt förebygga katastrofer, förebygga oljespill, oljeutsläpp och oljeskador.

När det gäller supertankers upplever vi på folkpartihåll att det är angeläget att man nu säger ifrån. Östersjön lämpar sig inte för tonnage av den storlek som här har aktualiserats. Man måste visa viss återhållsamhet på den punkten.

Mot detta kan naturligtvis experter invända att ett stort tankfartyg innebär mindre risker än flera små. Men enligt den lekmannamässiga bedömning som jag har kunnat göra kommer det till nya typer av risker när vi har att göra med supertankfartygen. Redan sjömätningens otillförlitlighet, som jag tidigare talade om, tyder på att vi här måste visa ytterst stor återhållsamhet, betydligt större än den utskottet förordar. En sådan större återhållsamhet förordas i reservationen.

Herr HEDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag försökte i mitt inlägg fatta mig så kort som möjligt för att kompensera det tidsöverdrag som herr Norrby i Åkersberga gjorde sig skyldig till. Därför gick jag inte in på alla de frågor som tas upp i det utskottsbetänkande vi nu behandlar. Men de som är intresserade kan på s. 15 i betänkandet läsa vad utskottet anser om de risker som är förenade med tankfartyg av olika storlekar.

Jag vill inte ge mig in på någon bedömning av sjömätningen. Det är en fråga som delvis sammanhänger med denna sak men som ändå inte berörs i utskottsbetänkandet.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Frågan om supertankers har många gånger tagits upp från folkpartiets sida – man säger att supertankers bör förbjudas i Östersjön. Förhållandet är emellertid det att något fullastat supertankfartyg över huvud taget inte kommer in i Östersjön – det finns inte tillräckligt vattendjup i Bälten. Det finns några finska tankfartyg på just över 100 000 ton som kommer med olja från Persiska gulfen upp till Finland, men det är inga supertankers. För att räknas som sådana måste de komma upp i kvartsmiljontonklassen. Men inte ens dessa finska båtar kan gå in fullastade i Östersjön. Det fattas då 15 000–20 000 ton för att de skall

Onsdagen den
3 december 1975

*Åtgärder till skydd
av Östersjöområ-
dets marina miljö,
m. m.*

vara fullastade. Hela resonemanget om att supertankers bör förbjudas i Östersjön tycker jag kan bero tills det eventuellt blir aktuellt att fördjupa farleden genom Stora Bält.

Man säger att supertankers bör förbjudas i Östersjöns skärgårdar. Det är horribelt att föra in resonemanget på det planet. För det första kommer, som jag redan sagt, supertankers inte in i Östersjön om de är fullastade, för det andra tar man inte in en supertanker i den svenska skärgården även om vattendjupet skulle tillåta det. Först och främst har vi inga hamnar som kan ta emot dem när de är fullastade. Och om det skulle bli aktuellt att fördjupa Bälten måste sådana hamnar läggas långt ute och fartygen i fråga sköta sin lastning och lossning i dessa uthamnar. In i skärgården lär de inte komma.

Under oljekrisen var det någon båt på kanske 200 000 ton som lossade i Nynäshamn. Men den var långt ifrån fullastad när den kom dit; den hade 40 000–50 000 ton i sig, och då är det lastmässigt inte fråga om något supertankfartyg. Många fartyg på ca 40 000 ton går med full last in i och ut ur Östersjön. Ett större fartyg lastat med dellast bör kunna manövreras på ett tillfredsställande sätt. Och märk väl att in i skärgården och långt in i hamnar tar man inte dessa fartyg – de får hålla till i uthamnar, typ Nynäshamn.

Frågan om stora eller små tankfartyg diskuteras allt emellanåt. Expertis på sjöfartsområdet är av den uppfattningen – och personligen delar jag den – att det är säkrare med ett fartyg på 250 000 ton än med tio fartyg på 25 000 ton. I Svensk Sjöfarts Tidning har man denna vecka beskrivit hur det är i Engelska kanalen vid Strait of Dover. Risken är betydligt större med tio fartyg på 35 000 ton än med ett fartyg på 350 000 ton.

Herr Norrby i Åkersberga sade att även mindre mängder olja som kommer ut innebär en katastrof. Jag skulle vilja säga att om ett tankfartyg på 25 000 ton totalförsliser är det en mycket stor olycka. Det kanske i ogynnsamma fall kan vara en katastrof om något sådant händer i Östersjön. Men riskerna blir väsentligt större ju fler dessa fartyg är, och de oljeutsläpp som vi har haft i Östersjön har företrädesvis förorsakats av mindre fartyg, sådana som det är svårare att hålla koll på.

I det sammanhanget kanske man kan säga att intresset bör inriktas på de fartyg som ofta åsidosätter lagar och förordningar, det s. k. bekvämlighetstonnaget. Den formen av fartyg och den formen av sjöfart bör man verkligen kontrollera. Jag har personlig erfarenhet av att det är sällan som allting klaffar på dessa fartyg. Vid en hastig inspektion kan säkerhetsutrustningen fungera, men när den behövs gör den det inte. Det är gammalt och utslitet material, och många gånger är personalen inkompetent. Vi borde inrikta vårt intresse väsentligt mer på bekvämlighetsfartygen än på supertankfartyg. Dessa har vi som sagt inte i Östersjön. Däremot har vi anledning att ingripa mot bekvämlighetsfartyg i Östersjön. Självfallet skall vi tillämpa de skärpta bestämmelser vi har i Sverige även på supertankfartyg som håller till ute på Nordsjön, på Atlanten eller var det än må vara.

Onsdagen den
3 december 1975

*Åtgärder till skydd
av Östersjöområ-
dets marina miljö.
m. m.*

I detta anförande instämde herr Börjesson i Glömminge (c).

Herr NORRBY i Åkersberga (fp):

Herr talman! Herr Rosqvist är ju till skillnad från mig fackman på det här området, och jag lyssnar med intresse på vad han har att säga. Frågor rörande bekvämlighetstonnaget ligger helt utanför det ämne vi diskuterar nu, men självfallet är detta någonting som man bör hålla efter.

Jag kan inte underlåta att göra en reflexion. Nog måste det väl vara säkrare att transportera 40 000 m³ olja i ett tankfartyg som blir fullastat med den kvantiteten än att transportera samma mängd i supertankfartyg i storleksordningen 200 000 å 250 000 ton med de ökade risker det medför. Det belyser i så fall det problem som berörs i detta betänkande.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Om man generellt skulle gå över till fartyg på 40 000 ton, skulle världstankerflottan i enheter räknat bli tre gånger större än vad den f. n. är. Utanför många ställen där vi har stora raffinaderier – utanför Rotterdam i Engelska kanalen, Lapalisse i Frankrike och Shannon i Irländska sjön – skulle vi få fem å sex gånger fler fartyg som gick fram och tillbaka i tidvattenströmmar, i tjocka och under andra dåliga väderleksförhållanden. Kollisionsrisken skulle med andra ord bli fem å sex gånger större än vad den är i dag. Stora tankfartyg är i de flesta fall utrustade med alla de tekniska hjälpmedel som man över huvud taget kan uppbringa. De mindre tankfartygen har man inte möjlighet att utrusta på samma sätt. Vid navigering av dessa fartyg är man kanske inte heller alltid så skärpt som man tvingas vara vid navigering av de stora och tunga fartygen.

Herr talman! Jag vidhåller uppfattningen att ett större antal mindre fartyg utgör en större risk än ett mindre antal större fartyg.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1–6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 7 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av fru Anér, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 16 mom. 7 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av fru Anér.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat.

Ja - 278
Nej - 25
Avstår - 4

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Teckning av
ytterligare aktier i
PK-banken*

Mom. 7 b och c

Kammaren biföll vad utskottet i dessa moment hemställt.

Mom. 7 d

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av fru Anér, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Norrby i Åkersberga begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 16 mom. 7 d röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av fru Anér.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Norrby i Åkersberga begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 272
Nej - 32
Avstår - 3

§ 17 Föredrogs

Jordbruksutskottets betänkande

1975/76:17 med anledning av propositionen 1975/76:6 om godkännande, utom såvitt avser sjöfarten, av konvention om skydd av Östersjöområdets marina miljö

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18 Teckning av ytterligare aktier i PK-banken

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1975/76:4 med anledning av propositionen 1975/76:26 om teckning av ytterligare aktier i Post- och Kreditbanken, PK-banken, jämte motioner.

Onsdagen den
3 december 1975

*Teckning av
ytterligare aktier i
PK-banken*

I propositionen 1975/76:26 (finansdepartementet) hade regeringen föreslagit riksdagen att till Teckning av aktier i Post- och Kreditbanken, PK-banken, på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 316 800 000 kr.

I detta sammanhang hade behandlats de med anledning av propositionen väckta motionerna

1975/76:35 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen till Teckning av aktier i Post- och Kreditbanken, PK-banken, på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 under fonden för statens aktier anvisade ett investeringsanslag av 158 400 000 kr., och

1975/76:38 av herr Sjönell m. fl. (c), vari hemställts att riksdagen skulle

1. med anledning av propositionen 1975/76:26 om teckning av ytterligare aktier i Post- och Kreditbanken på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 under fonden för statens aktier anvisa ett i förhållande till regeringens förslag med 158 400 000 kr. sänkt investeringsanslag av 158 400 000 kr.,

2. hos regeringen begära utvärdering och redovisning av PK-bankens verksamhet samt uttala sig för att regeringen vid behov borde återkomma med nytt förslag om ytterligare ökning av bankens aktiekapital.

Utskottet hemställde

1. beträffande anslag att riksdagen med bifall till propositionen 1975/76:26 samt med avslag på motionen 1975/76:35 och motionen 1975/76:38 punkten 1 till Teckning av aktier i Post- och Kreditbanken, PK-banken, på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 under fonden för statens aktier anvisade ett investeringsanslag av 316 800 000 kr.,

2. beträffande utvärdering och redovisning av Post- och Kreditbankens verksamhet att riksdagen skulle avslå motionen 1975/76:38 punkten 2.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande anslag av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Sjönell (c) och Hovhammar (m) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa

att riksdagen med anledning av propositionen 1975/76:26 samt med bifall till motionen 1975/76:35 och motionen 1975/76:38 punkten 1 till Teckning av aktier i Post- och Kreditbanken, PK-banken, på tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1975/76 under fonden för statens aktier anvisade ett investeringsanslag av 158 400 000 kr.,

2. beträffande utvärdering och redovisning av Post- och Kreditbankens verksamhet av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Sjönell (c) och Hovhammar (m) samt fru Oskarsson (c)

som ansett att utskottet under 2 bort hemställa

att riksdagen med anledning av motionen 1975/76:38 punkten 2 som sin mening gav regeringen till känna vad reservanterna anförde.

Herr SJÖNFELL (c):

Herr talman! Den offentliga verksamheten i vårt land manifesteras genom en rad olika organ, institutioner och företag. Även inom det ekonomiska området är det helt naturligt att det finns ett av staten helägt organ, i det här fallet en affärsbank, och så har förhållandet varit ganska länge. Det är ett självklart och naturligt förhållande. Det är också ett självklart och naturligt förhållande att denna statens affärsbank skall vara så effektiv som möjligt, att den skall ha tillräcklig volym när det gäller i första hand utlåning men även annan bankverksamhet, att den banken slutligen skall ha möjligheter att konkurrera med de privata bankerna på lika villkor. Det är naturligtvis också självklart att den banken inte heller skall ha bättre villkor än vad de privata bankerna får arbeta under, utan villkoren skall vara likvärdiga så att konkurrensen blir likvärdig, jämlik och rättvis.

Den statliga affärsbanken har som bekant, bl. a. genom beslut här i riksdagen, expanderat mycket snabbt under de senaste åren. Den har blivit en av landets största banker – i dag är den kanske rent av landets största affärsbank. Vi vet alla att det är bara halvtannat år sedan finansdepartementet föreslog riksdagen en sammanslagning av dåvarande Sveriges kreditbank och postbanken. Från centerns sida var vi inte särskilt övertygade om att fusionen skulle gagna de nyss angivna syftena, att göra den statliga affärsbanken så effektiv som möjligt och ge den så goda konkurrensbetingelser som möjligt. Vi var tvärtom skeptiska på den punkten. Vi betraktade åtgärden närmast som ett utslag av fusionsraseriet, detta utflöde av gigantomani som har härjat så svårt i det här landet under senare år. Tron på att bara man slår ihop ett par företag och centraliserar deras verksamhet så blir strax effektiviteten högre betraktar vi som uttryck för en primitiv mentalitet.

Vi hade emellertid, herr talman, ytterst små möjligheter att bedöma om vår skepsis var motiverad eller inte. Vi anmärkte också på att propositionen, vilket tyvärr ofta är fallet, var utomordentligt lapidarisk. Det beslutsunderlag som serverades var, kan jag väl säga, upprörande otillräckligt och knappt. Vi gjorde också – det var väl fler än vi som gjorde det – anmärkningar på den punkten och sade att så här får det inte gå till. Ett så utomordentligt viktigt beslut av denna omfattande storleksordning måste vila på bättre underlag, med andra ord bättre fakta, bättre analys av bakgrunden.

Nu kommer man bara ett och ett halvt år senare och begär en ny väsentlig och ingripande åtgärd i den nuvarande PK-banken. Man vill fördubbla aktiekapitalet för att därmed återställa konkurrensrelationerna, om jag får uttrycka mig mycket knappt. Och vad inträffar? Jo, precis samma sak. Ett knapphändigt, i själva verket otillräckligt beslutsunderlag

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Teckning av
ytterligare aktier i
PK-banken*

presenteras – ingen analys av vad som har förevarit, ingen utvärdering av verksamheten, över huvud taget inga kommentarer till vad utfallet har blivit som kunde ge underlag för en rejäl och uttömmande bedömning i utskottet.

Det är, herr talman, förvånande, ja närmast beklämmande att man fortsätter att visa riksdagen denna nonchalans. Det är inte fråga om något annat än nonchalans. Det finns möjligheter att ta fram beslutsunderlag. Det finns möjligheter att göra de erforderliga analyserna och utvärderingarna och ta med dem i en proposition. Men det har man inte gjort. Beviset för att sådana möjligheter finns är att utskottet, just på grund av det ofullständiga beslutsunderlaget och nonchalansen i propositionsskrivandet, tvingades att genom hearing försöka förbättra sitt kunskapsunderlag. Vi hörde bl. a. kollegan här i kammaren, herr Arne Geijer i Stockholm, som är ordförande i banken styrelse, och fick då visst ytterligare faktaunderlag, men enligt vår mening inte tillräckligt för att utskottet skulle kunna göra den slutgiltiga och uttömmande bedömningen.

Man kan fråga sig, och det har vi gjort – på grundval av detta ofullständiga underlag: Räcker det med att fördubbla aktiekapitalet? Det kanske rent av skulle behöva höjas halvannan gång för att banken skall få de likvärdiga och konkurrensriktiga betingelserna. Det hade vi ingen möjlighet att bedöma. Vi har – det medger jag – genom hearingen fått bättre möjligheter att göra en bedömning. Men, herr talman, jag vill rent principiellt fastslå att så skall det inte gå till. Vi skall inte här i riksdagen via våra utskott, mer eller mindre motvilligt och med mer eller mindre begränsade resurser, behöva plocka fram det underlag som självklart borde finnas i propositionen och som vi behövde men alltså inte haft.

Det är kanske nödvändigt att jag här lämnar en redovisning av hur vi reseranter har sett på frågan om höjning av aktiekapitalet och av vårt förslag att bara halva aktiekapitalet skall få höjas. Det står i reservationen bl. a. att "nyemissionen skall begränsas till att motsvara 50 % av det nuvarande aktiekapitalet. En sådan höjning bör i erforderlig utsträckning kunna tillgodose Post- och Kreditbankens aktuella behov av kapitaltillskott från aktieägarnas sida."

Med den här något kategoriska formuleringen menar vi från centerns sida att det får lov att räkna med denna höjning av aktiekapitalet, temporärt, tills vi har fått den utvärdering och det beslutsunderlag som efterdras för att göra en fullständig bedömning. Vi bedömer att det bör räcka, men vi är också på det klara med att om vårt krav på en sådan begränsad höjning bifölles, skulle det sannolikt inom ganska kort tid behöva göras en ny bedömning – på ett bättre underlag.

Jag vill slutligen, herr talman, säga att vi reseranter anser, som jag sagt flera gånger här, att den utvärdering som skall göras bör vara mer utförlig. Den bör över huvud taget på grundval av utfallet av verksamheten – även om det bara är fråga om så kort tid som ett och ett halvt år – beröra framför allt vad som kan tänkas hända i fortsättningen. Man

bör efter denna tid kunna se hur trenden är, hur utfallet börjar bli och hur utvecklingen i fortsättningen kan förmodas bli.

Vi har i reservationen vidare sagt att det "bör särskilt beröras hur Post- och Kreditbankens tillkomst och inriktningen av dess rörelse har inverkat på kapitalmarknaden samt hur banken uppfyller kraven på förräntning av dess kapital".

Vi vill alltså att riksdagen skall fatta beslut om en särskild framställning till regeringen rörande Post- och Kreditbanken.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2 vid näringsutskottets betänkande nr 4.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! I sak finns väl inte mycket att tillägga till vad herr Sjönell tagit upp i sitt anförande. Jag skall därför i stället föra fram några allmänna reflexioner.

I dessa dagar har vi kunnat ta del av varningar från olika håll om att vi här i landet tillåter oss utgifter utöver vad som är motiverat av vår produktion. Långtidsutredningen hör till dem som har påpekat detta – den riskabla utgiftsbenägenhet som man finner på olika håll i samhället. Ingen har kunnat förneka det berättigade i de varningsorden.

Vi riksdagsmän har en god del av ansvaret för detta. Och här finns plats för vad jag nyss kallade "allmänna reflexioner".

En sådan är att riksdagen ofta av regeringen anmodas anslå ett första belopp utan att få realistiska besked om huruvida nya anslagskrav är att vänta efter de första. Ett näraliggande exempel på detta är Stålverk 80, där ett redan från början minst sagt imponerande anslag tydligen kommer att behöva mångdubblas. Ett annat lika näraliggande projekt, som smugits på riksdagen genom successiv uppräknings är Svenska Utvecklings AB, vars märkliga finansiering kammaren i nästa vecka skall debattera.

På den privata sektorn måste man gå annorlunda fram. Där måste man vara varsam och skaffa sig en klarare uppfattning om det långsiktiga kapitalbehovet.

Den kritik förefaller vara mycket berättigad som i motionen från moderat håll riktas mot den bedömning som regeringen gjorde för två år sedan, när den lade fram förslaget om den nya PK-banken och om det aktiekapital som då angavs vara lämpligt och nödvändigt. Att nu efter två år lägga fram ett förslag om en hundraprocentig ökning av det aktiekapital som för två år sedan betecknades som lämpligt är att ta till ordentligt. Motionärernas förslag om att gå med på en femtioprocentig höjning måste sägas vara generöst, både som procentpåslag – för att låna en term från löneförhandlingar – och som, inte kronpåslag utan hundramiljonspåslag.

Diskussionen om den lämpliga höjningen av aktiekapitalet hos PK-banken rör för resten inte bara banken som sådan. Vi vet väl att statsverket långtifrån att simma i pengar är nettoupplånare på kapitalmark-

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Teckning av
ytterligare aktier i
PK-banken*

Onsdagen den
3 december 1975

*Teckning av
ytterligare aktier i
PK-banken*

naden. Varje nytt utgiftsbeslut hos statsverket ökar upplåningsbehovet för staten. So oder so förverkligas detta upplåningsönskemål. Det betyder att andra får maka åt sig på kapitalmarknaden i motsvarande mån. Detta är inte konkurrens på lika villkor – det sägs också i motionen. De som kan räkna med att få sina kapitalbehov täckta via staten har en förmån som de andra inte har.

Så, herr talman, en sista reflexion, också den av allmän karaktär. PK-banken har i sin kundkrets många av de företag som normalt får sina ekonomiska villkor reglerade genom riksdagsbeslut. I den mån PK-banken engagerar sig i dessa företag med mer betydande belopp kan finansieringsbilden ändras på ett sätt som riksdagen först med avsevärd eftersläpning över huvud taget får kännedom om. Svenska Utvecklings AB, som jag nyss nämnde, är ett exempel på det. Stora resurser åt statens bank innebär att riksdagen avsäger sig en del av det direktinflytande och det direktansvar för användningen av statliga medel som man normalt räknar med att riksdagen skall ha.

Lagda till de skäl som herr Sjönell framförde i sitt anförande anser jag att de principiella synpunkter som jag här har anlagt – flera skulle kunna föras fram – är tillräckliga för att beteckna reservanternas förslag om en halvering av vad regeringen hade tänkt sig som väl underbyggda.

Jag ber, herr talman, att få instämma i det yrkande om bifall till reservationerna som herr Sjönell redan har ställt.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Vi har från folkpartiet sagt att PK-banken skall ha en i förhållande till andra affärsbanker likvärdig ställning, och det står vi fast vid. Inför behandlingen av propositionen om kapitaltillskott tyckte vi väl att några frågetecken kvarstod. Vi hade inte från folkpartihåll väckt någon egen motion, och därför ville vi ha en ytterligare redogörelse från bankhåll, och vi fick också en sådan. Bankens verkställande direktör och dess ordförande kallades till utskottet och lämnade en redogörelse, som framför allt gällde bankens kapitaltäckningskrav. För min egen del tyckte jag att jag fick en bra redogörelse.

Banklagen har föreskrifter om kapitaltäckning, och i det här fallet hade PK-banken vid sin tillkomst ett kapitalkrav enligt 57 § banklagen om 536 milj. kr. medan det risktäckande kapitalet inklusive förlagsupplåning uppgick till 740 milj. kr. Det förelåg således ett överskott på 204 milj. kr. Fram till halvårsskiftet i år steg kapitalkravet från 189 milj. kr. till 725 milj. kr. medan det risktäckande kapitalet, beroende på amorteringar, sjönk med 7 miljoner till 733 milj. kr. Överskottet reducerades sålunda till endast 8 milj. kr.

Den kraftiga ökningen av kapitalkravet som redovisats för PK-banken sammanhänger delvis med volymökningen under perioden men var till större delen ett resultat av den pågående omvandlingen av bankens rörelse i riktning mot en struktur liknande övriga affärsbankers. Jag tyckte att bankens direktör redogjorde mycket klart för detta. Den 30 juni 1975

uppgick ökningen av bankens tillgångar till 11 % medan kapitalkravet steg med 35 %. Den faktiska kapitaltäckningskvoten ökade därmed från 1,6 % till 1,9 % av tillgångarna. Det är klart att PK-bankens kapitaltäckningsproblem sammanhänger med att banken i jämförelse med övriga storbanker är underkapitaliserad. Vid slutet av 1974 uppgick aktiekapital och fonder till endast 1,8 % av balansomslutningen medan soliditetstalen t. ex. för SE-banken utgjorde 3,4 % och för Handelsbanken 2,7 %. Tar man hänsyn till avsättningar till värdepapperskonton och samtidigt drar ifrån redovisade nedskrivningsbehov, blir ställningen relativt ännu ogynnsammare för PK-banken. Mätt på detta sätt uppgick soliditetsgraden vid slutet av 1974 till 2,6 mot 6,4 resp. 5,7 för de båda övriga storbankerna.

För att på kort sikt möta detta stigande kapitaltäckningskrav fick banken efter årsskiftet utge två förlagslån om sammanlagt 175 milj. kr. Möjligheten att i kapitaltäckningssammanhang utnyttja förlagslånekapital har därmed praktiskt taget helt utnyttjats, och en ökning av bankens redovisade egna kapital är nödvändig för att den normala rörelseutvecklingen inte skall äventyras. Därför anser vi att den föreslagna ökningen av aktiekapitalet med 316,8 milj. kr. bör möjliggöras för att banken vid en planrad utveckling under en treårsperiod skall kunna motsvara kraven.

Det är också en annan fråga som har varit uppe i det här sammanhanget, nämligen frågan om förräntningskravet. Om man jämför PK-banken med övriga banker – man har gjort det – finner man att PK-banken haft en utredning som borde vara normal. Detta framgick också av verkställande direktörens redovisning. Det framgår likaså – på s. 21 i bankens årsredovisning – att utdelningsnivån i verkligheten låg på 8 %, om hänsyn tas till att aktiekapitalet fördubblades vid halvårsskiftet inför sammanslagningen mellan Postbanken och Kreditbanken. Om utdelningen bibehållits vid 8 % på hela aktiekapitalet, hade avkastningen på nytillskottet motsvarat en årsränta på 16 %. Detta redogjorde bankens verkställande direktör för inför utskottet. Vi ställde just en fråga om förräntningskravet, och bankdirektören svarade då att banken eftersträvar att hålla utdelningen oförändrad, dvs. vid 8 % på aktiekapitalet.

Något som också är väsentligt i det sammanhanget är att PK-bankens utlåningsränta i genomsnitt ligger 0,5 procentenheter lägre än de övriga affärsbankernas. Det är ett faktum som ger en resultat effekt på ungefär 100 miljoner. Det hänger samman med bankens nuvarande struktur, men ränteskillnaden kommer till väsentlig del att utjämnas genom den pågående strukturomvandlingen. Vi har från folkpartiets sida gått med på framställningen om ett investeringsanslag på 316,8 milj. kr. för att möjliggöra för banken att bedriva en likvärdig verksamhet.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag vill först framföra ett tack till herr Andersson i Örebro för att han har gett oss information om bl. a. förräntnings- och kapi-

*Teckning av
ytterligare aktier i
PK-banken*

talkravit. Jag utgår även från att han också gett herr Sjönell många värdefulla upplysningar och svar på hans frågor.

I det sammanhanget måste jag dock även uttrycka min undran och förvåning. När jag hör talas om herr Anderssons möjligheter att få information från banken kan man fråga sig, om inte herr Sjönell har haft samma möjligheter att skaffa sig sådan information, bl. a. om förräntnings- och kapitalkravet. Jag säger detta också med anledning av att herr Sjönell, om jag är riktigt informerad, är ledamot av någon av PK-bankens lokalstyrelser här i Stockholm. Men det är väl så, att det är centerpartiagitatorn som agerar i riksdagen och inte PK-banksstyrelseledamoten. – Jag har inte kunnat komma till någon annan slutsats sedan jag hört herr Sjönelles ständiga klagan över att ha fått så dåliga informationer.

Sedan något om vad herr Rognéll citerade. Han har tydligen råkat ut för, jag vet inte om jag skall säga huvudmotionärens citatkonst. I motionen av herr Magnusson i Borås m. fl. har nämligen skrivits att föredraganden hävdade att storleken av det egna kapitalet "under nuvarande omständigheter är lämpligt avvägd", men man har sorgfälligt "glömt" att fortsätta att citera ur propositionen vad föredraganden där har skrivit. Försättningen lyder nämligen: "Utvecklingen får ge vid handen om en ändring av kapitalets storlek kan anses motiverad." Jag har velat säga detta, för man kan ju citera på många olika sätt och därmed lägga argumenten till rätta.

Sedan frågade herr Sjönell vilken som var den största banken och förmodade att det var PK-banken. Vi har ju fått uppgifter i vår hand om bankernas aktiekapital. På den punkten är Skandinaviska Enskilda Banken störst med 543,9 milj. kr. Därefter kommer Handelsbanken med 501,6 milj. kr., och så kommer PK-banken på tredje plats med sina nu aktuella 316,8 milj. kr.

Näringsutskottets betänkande nr 4 gäller som bekant propositionen 26 om teckning av ytterligare aktier i Post- och Kreditbanken för att därmed öka aktiekapitalet från 316,8 milj. kr. till 633,6 milj. kr. – alltså en fördubbling av bankens aktiekapital. Två motioner har väckts i anslutning till propositionen. I den ena – som jag har hänvisat till tidigare – hemställer herr Magnusson i Borås m. fl. att under fonden för statens aktier anvisas ett investeringsanslag av endast 158 400 000 kr. – alltså en 50-procentig höjning.

Vidare finns en centermotion av herr Sjönell m. fl., som föreslår ett liknande investeringsanslag men dessutom i en andra punkt begär en utvärdering och redovisning av PK-bankens verksamhet.

Till utskottets betänkande har fogats två reservationer, och jag vill börja med reservationen 1, som gäller anslagshöjningen. Den reservationen har man icke kunnat enas om; inte ens samtliga centerpartister finns med bland reservanterna. Kanske kan förklaringen ligga i att man icke kunnat finna sig i de värdeomdömen som avges i motionerna. Där används så hårda ord som "uppsendeväckande" om att regeringen så

kort tid efter sammanslagningen av de två bankerna nu – utan någon närmare utvärdering och motivering – föreslår en fördubbling av aktiekapitalet. Uppmärksamma att man använder ordet "skattekapital"! Här ligger naturligtvis en speciell inställning till en statlig bank. Man talar också i reservationen 2 om "en mycket stor och principiellt betydelsefull investering som den nu föreslagna". I den moderata motionen är man så att säga litet moderat och talar i något mindre starka ord om avkastningen på de pengar som regeringen föreslår.

Utskottet ansluter sig till bankstyrelsens och regeringens uppfattning att en fördubbling av aktiekapitalet är motiverad, främst med hänsyn till möjligheterna att senare göra en mera långsiktig bedömning; departementschefen anförde ju "att utvecklingen fick ge vid handen om en ändring av kapitalets storlek kunde anses motiverad".

Vi bör också observera att reservanterna i sin bedömning av en eventuell aktiekapitalshöjning använder ordet "bör". De borde nog ha kunnat se tiden an och därmed få en mer realistisk bedömning.

I reservationen 2 har tydligen en tillnyktring skett. Man använder inte längre några överord, däremot ställer man en massa krav och räknar upp vilka beslutsunderlag som borde ha varit självklara.

Vad är det då som regeringen och dess propositionsskrivare har försummat och undanhållit reservanterna? Jo, reservanterna vill ha en utvärdering och allmän redovisning av bankverksamheten. En redogörelse för PK-bankens tillkomst och för hur inriktningen av dess rörelse har inverkat på kapitalmarknaden liksom ett klagörande av hur banken uppfyller kravet på förräntning av sitt kapital anser de också behövas.

Vidare säger reservanterna att utskottet fått så dåligt beslutsunderlag att man varit tvingad att hämta upplysningar direkt från Post- och Kreditbanken. Detta har utskottet, som herr Sjönell sagt, också fått, och då har naturligtvis utskottsmajoriteten trots att upplysningsverksamheten skulle vara tillräcklig. Då så icke tycks vara fallet måste man fråga sig: Varför fortsätter frågesporten i reservationen? Varför utnyttjades inte tillfället till klarläggande när ordföranden i Post- och Kreditbankens styrelse och dess verkställande direktör besökte utskottet? Eller fick man icke tillfredställande upplysningar? Och om det sistnämnda är fallet, vilka ytterligare upplysningar och redogörelser är det som saknas? Det skulle vara av intresse för kommande behandlingar i riksdagen att veta det. Jag är naturligtvis icke mannen att svara på dessa frågor, men det kan ju vara en möjlighet att adressera dem till regeringen och dess propositionsskrivare. Jag utgår nämligen ifrån att PK-bankens verksamhet kan bli så framgångsrik att en ytterligare ökning av bankens aktiekapital kan bli nödvändig igen.

Så till vad frågan verkligen gäller, nämligen – regeringens förslag om en fördubbling av bankens nuvarande aktiekapital från 316,8 milj. kr. till 633,6 milj. kr. I propositionen hänvisas i första hand till lagen om bankrörelse – att bankaktiebolag skall till insättarnas skydd ha ett visst lägsta kapital, vidare att vid beräkning av kapitalkravet detta indelas

i fyra riskgrader osv. Det erinras också om sammanslagningen av postbanken och Kreditbanken från den 1 juli 1974.

Men den direkta orsaken är ju en skrivelse från styrelsen för Post- och Kreditbanken den 12 september i år, där man hemställer att åtgärder vidtas för att få en ökning av bankens aktiekapital. Det kan ha sitt intresse, med tanke på vilka som är motionärer och reseranter, att se vilka som är med i bankens styrelse. Ordförande är som bekant förre LO-ordföranden Arne Geijer. Förre centerriksdagsmannen Stig F. Hansson, Harald Håkansson m. fl. är ledamöter.

Bankstyrelsen redogör i sin skrivelse bl. a. för bankens sammanlagda tillgångar, det egna kapitalet i förhållande till bankomslutningen osv. Vid halvårsskiftet 1975 hade balansomslutningen stigit till 36 400 milj. kr., medan det egna kapitalet var oförändrat. Styrelsen konstaterar vidare beträffande sin kapitaltäckningskvot att den under de första tolv månaderna av verksamheten ökat från 1,6 till 1,9 %. Man jämför samtidigt med de till Svenska Bankföreningen anslutna medlemsbankernas genomsnittliga kapitaltäckningskvot, som var 3,4 % i juni 1975. Styrelsen betonar att ökningen av kapitalkravet hänger samman med omvandlingen av bankens verksamhet så att den liknar övriga affärsbankers.

Styrelsen summerar till sist: "Enligt styrelsens bedömning bör en ökning av det egna kapitalet ske genom en fördubbling av aktiekapitalet genom nyemission."

Varför kan nu de borgerliga reseranterna icke lita på sina partivänners bedömning? Har dessa vid sitt ställningstagande icke gjort någon utvärdering av bankens framtida verksamhet, strukturella förändringar, möjligheter till utdelning på aktiekapitalet osv.?

Beträffande det sistnämnda – möjligheterna till utdelning – föreslår ju bankstyrelsen i sin vinstdisposition att 8 % utdelas för helår på det gamla aktiekapitalet, 158,4 milj. kr., och 8 % för andra halvåret på det vid halvårsskiftet nyemitterade aktiekapitalet, 158,4 milj. kr.

Om detta och mycket annat har stått att läsa i PK-bankens årsredovisning och revisionsberättelse för 1974, det föreliggande utskottsbetänkandet m. m. Men viljan att läsa på ett visst sätt har varit för stark. Nu gäller det nämligen en statlig bank, och då kommer ideologiska frågor in. Annat var det när riksdagen behandlade samgåendet mellan Skandinaviska Banken och Stockholms Enskilda Bank. Då hördes inga krav från borgerligt håll på beskrivningar av strukturella förändringar, utvärdering av bankernas verksamhet, avkastning på bankaktier osv.

I propositionen delar föredragande departementschefen bankstyrelsens bedömning att möjligheterna till fondering av vinstmedel inte kan lösa frågan om den nödvändiga kapitalökningen. En nyemission bör därför komma till stånd. Samma bedömning har också näringsutskottets majoritet kommit till, varför jag yrkar bifall till utskottets hemställan i betänkandet nr 4.

Onsdagen den
3 december 1975

*Teckning av
ytterligare aktier i
PK-banken*

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Mycket skulle kunna sägas om herr Haglunds utomordentligt engagerade inlägg till försvar för sin husbonde – den högste propositionsskrivaren i det här fallet. Jag tror att denne kan klara försvaret alldeles utmärkt själv. Men hela herr Haglunds inlägg vittnar om att herr Haglund inte har begripit ett dugg av vad det här är fråga om från vår sida, och tyvärr kommer herr Haglund också med en hel del ovidkommande och ganska onödiga, rent personliga angrepp.

Jag skall ta herr Haglunds inlägg från början. Herr Haglund inledde med att tacka herr Sven G. Andersson så hjärtligt för att han från talarstolen i dag upplyst mig framför allt men även andra kammarledamöter om hur det står till med förrättningskrav, kapitaliseringsfrågor osv. i banken. Ja, herr talman, denna plötsliga tacksamhet från herr Haglunds sida är på något sätt avslöjande. De upplysningar som herr Andersson kom med skulle vi ha haft i propositionen. Det är det vi har hävdat hela tiden. Utskottet skall inte vara tvunget att kräva in uppgifter i efterhand för att komplettera bilden annat än rent marginellt, men här har utskottet på centrala punkter fått lov att försöka skaffa sig information genom en sådan här hearing. Och då är herr Haglund så omåttligt tacksam över att utskottets ledamöter har fått uppgifterna och kan stå här i kammaren i dag och tala om dem! Det visar att herr Haglund inte har förstått vad det är fråga om.

Vår kritik riktar sig nästan helt och hållet mot att riksdagen behandlas nonchalant och att vi inte får det beslutsunderlag som är nödvändigt i stora och viktiga frågor. Jag vill på en gång betyga, herr talman, att från vår sida är det inte på något sätt fråga om en illasinnad inställning till PK-banken. Tvärtom – vi har sagt att den statliga affärsbanken behövs, och vi har sagt att den måste kunna hävda sig väl i konkurrensen – minst lika bra som andra.

Att centeragitatorn herr Sjönell, som herr Haglund kallade mig, sitter med i en lokalstyrelse torde vara nog bevis för att vi från centerns sida inte har några ideologiska eller principiella invändningar mot banken. Jag tycker att det var ett argument på mycket låg nivå när herr Haglund drog upp den saken. Och den är också av principiell natur. Menar verkligen herr Haglund att därför att jag sitter i en lokalstyrelse i PK-banken borde jag åsidosätta vad jag anser vara min skyldighet som riksdagsman och med andra ord låta mig korrumpas av att jag sitter i en banks lokalstyrelse? Jag tycker att det finns anledning för herr Haglund att förklara sig på den punkten – annars framstår det hela som ett otillständigt angrepp.

Jag vill också säga att vi på lokalnivån i banken behandlar inte så stora frågor som om banken som sådan skall fördubbla sitt aktiekapital eller inte. Sådana spörsmål ligger inte på den nivån.

Slutligen vill jag säga att vi först i dag från bankinspektionen har fått uppgifter som vi skulle ha haft i propositionen.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Haglund förebrådde de moderata motionärerna för att ha korrumperat ett citat genom att inte fortsätta i texten efter det att man nämnt att regeringen för två år sedan talade om att aktiekapitalet var lämpligt avvägt. Herr Haglund sade att motionärerna försummat att omnämna att det sedan står att utvecklingen får ge vid handen huruvida en ändring behöver åstadkommas. Ja, jag vidhåller att visserligen brukar man säga att tiden rider fort, men nog är det en väl vild galopp när man redan efter två år anser att man kommit dithän att man vill ha ett fördubblat aktiekapital och för det ändamålet vill ta i anspråk ett belopp som överstiger det aktiekapital som många banker här i landet, vilka ingalunda betraktas som obetydliga, har byggt upp under en lång följd av år.

Och så en sak till: Herr Haglund presenterar en del av dem som sitter i styrelsen för PK-banken och menar att det är ju märkvärdigt att också de som har borgerliga värderingar har varit med på denna framställning. Men det är väl inte så märkvärdigt, herr Haglund. Var och en tillvaratar sina intressen. PK-banken försöker att bli stor och välkapitaliserad, och den målsättningen är naturligtvis dessa styrelseledamöter ense om. Det torde över huvud taget vara svårt att i våra dagar finna någon som säger nej till ett kapitaltillskott som man anser ligga inom räckhåll.

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall endast göra några korta kommentarer till herr Sjönell och herr Regnéll.

Herr Sjönell sade att jag betraktar honom som korruperad och att jag antydde att han gjorde fel samt att han inte skulle kunna tillvarata riksdagens intressen i detta sammanhang. Men jag har bara utgått ifrån att om man är med i en av PK-bankens lokalstyrelser man då har bättre möjligheter att följa med utvecklingen. Jag är själv med i lokala styrelser av olika slag, och det ger mig möjligheter att koppla den lokala verksamheten till verksamheten på riksplanet. Jag utgår från att detta också gäller för den som är ledamot i en av PK-bankens lokalstyrelser.

Sedan har jag aldrig sagt att jag betraktar herr Sjönell som korruperad. Men jag har läst motionen av herr Sjönell m. fl., jag har läst reservationen, och jag har lyssnat till överläggningarna i utskottet, och herr Sjönell har på alla ställena talat om bristande information och om dåliga upplysningar. Skulle det sedan vara så märkvärdigt om herr Sjönell får den information han efterlyser av PK-bankens ledning? Jag betraktar det bara som positivt att han begär och får det, eftersom denna verksamhet är så komplicerad. Då bör man ju kontakta de människor som dagligdags sysselsätter sig med dessa frågor.

Herr Regnéll säger att det är riktigt att PK-banken nu höjer aktiekapitalet, när banken har ökat sin omsättning. Ja, men vad jag syftade på var själva citatkonsten. Här hänvisades det till att föredragande departementschefen hade gjort en felbedömning, men citatet slutade på

halva vägen. Man talade aldrig om att departementschefen syftade på att man på lång sikt skulle få ett bättre underlag för att göra en bedömning rörande behovet av en ytterligare, eventuell aktiekapitalhöjning.

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Teckning av
ytterligare aktier i
PK-banken*

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar att herr Haglund nu tog tillbaka sin förmodligen överilade formulering att det närmast var uppseendeväckande att jag satt med i en av PK-bankens lokalstyrelser och inte därmed frånsade mig alla möjligheter att agera politiskt och göra politiska bedömningar. Man kan ju säga att förklaringen kunde ha varit bättre, men jag skall inte uppehålla mig mera vid det.

Däremot skall jag säga något om en principiellt mycket viktig sak, som jag inte hann kommentera i mitt förra inlägg. Herr Haglund frågade i sitt första anförande: När ni nu har fått dessa ytterligare informationer vid en hearing med bankens verkställande direktör och ordförande – jag vill inom parentes än en gång poängtera att det var på utskottets begäran som detta skedde och att jag fortfarande hävdar att de uppgifterna skulle ha stått i propositionen – varför fortsätter ni då frågesporten i reservationen? Ja, det är på något sätt också en avslöjande inställning. Det är ju på det sättet, herr Haglund, att vi här i riksdagen representerar svenska folket. Vi är svenska folkets ombud. Och det är svenska folket som skall ha dessa upplysningar, inte en liten krets utskottsledamöter som sitter i stängda rum i mer eller mindre hemliga överläggningar som inte får komma till allmänhetens kännedom. Om vi skulle nöja oss med de upplysningar vi får vid konfidentiella hearings skulle ingenting komma ut till allmänheten. Det principiellt viktiga i frågan är att en proposition skall innehålla alla de upplysningar som är nödvändiga som beslutsunderlag. Den kan då också läsas av den stora, intresserade allmänheten. Därför skall upplysningarna finnas redan där och inte bara lämnas vid slutna utskottsförhör. Jag vidhåller vad jag har sagt om att propositionerna får lov att innehålla ett bättre beslutsunderlag för att vi skall bli nöjda. Annars fortsätter vi med denna kritik – varje gång tillräckligt besluts- och bedömningsunderlag saknas.

Herr HAGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har aldrig sagt att det är uppseendeväckande att herr Sjönell tillhör en lokal bankstyrelse – observera det, herr Sjönell! Vad jag var förvånad över var – och det är jag fortfarande – att man kan vara så okunnig om bankverksamheten och om vad som sker inom PK-banken när man ändå har förmånen att vara ledamot av en lokal bankstyrelse.

Jag betraktar det också som positivt att man frågar i riksdagen. Det är här vi skall ha upplysningar och informationer. Jag tillfogade också i mitt anförande att de kan vara till vägledning för den händelse vi senare skulle få en diskussion om en ytterligare aktiekapitalhöjning. Jag räknar nämligen med att PK-bankens verksamhet kommer att bli så framgångs-

rik att vi i framtiden kan få krav på ytterligare kapital. Kritiken mot propositionen för att den är knapphändig skriven och för att den saknar information kan vara en anvisning till propositionsskrivarna att nästa gång ta med de uppgifter som efterlysts.

Herr andre vice talmannen anmälde att herr Sjönell anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s):

Herr talman! Jag vill gärna komplettera den här diskussionen, eftersom jag tillhör styrelsen för PK-banken.

Den fråga som vi nu diskuterar och skall fatta beslut om – en höjning av bankens aktiekapital – är i princip en fråga som är aktuell över hela bankvärlden i vårt land. Herr Regnéll sade i sitt anförande att det var så kort tid sedan riksdagen beslutade om en sammanläggning av Postbanken och Kreditbanken att det inte borde finnas något behov av en ökning av aktiekapitalet. Jag vill då erinra om att det inte heller är så länge sedan sammanläggningen av Skandinaviska banken och Enskilda banken ägde rum. Men SE-banken går i dag också ut och ökar sitt aktiekapital, trots att den banken har ett aktiekapital som är långt större än PK-bankens. SE-banken kommer därmed att få ett aktiekapital som är dubbelt så stort som aktiekapitalet i PK-banken, trots att det nuvarande aktiekapitalet i SE-banken ligger långt över PK-bankens aktiekapital. Dessutom kommer SE-bankens reservfond med de ändringar som nu sker att uppgå till 408 miljoner. Aktiekapital plus reservfond kommer att representera drygt 1 miljard.

Aktiekapitalsituationen i bankerna har tvingat en lång rad affärsbanker att göra samma operation – inte bara PK-banken och SE-banken. Jag kan nämna Wermlandsbanken, Östgötabanken, Uplandsbanken, osv.

Varför har det då blivit på det sättet? Ja, när PK-banken kom till för något år sedan kunde ju ingen förutse att vi skulle få en sådan ekonomisk utveckling som den vi har haft och har, en inflation som är större än någon räknade med.

Nu är det på det sättet att aktiekapitalet i bankerna och penninginstitutet skall stå i en viss relation till den aktivitet som banken ekonomiskt utövar. Om vi antar att riksdagen helt enkelt skulle säga nej till en ökning av aktiekapitalet för PK-banken vad kommer det då att innebära? Jo, att banken måste dämpa sin verksamhet både på inlånings- och på utlåningssidan. Ty bankspektionen följer sina regler och kräver att aktiekapitalet och in- och utlåningsverksamheten skall stå i viss relation till varandra.

Herr Regnéll, som i sitt första anförande kommenterade dessa frågor, talade i sitt senaste anförande mest om andra ting. Han sade själv att det var några allmänna reflexioner, och visst var det det. Han uppehöll sig mest vid NJA, Utvecklingsbolaget, långtidsutredningen osv. Och när herr Regnéll använder uttrycket utgiftsbenägenhet och i det samman-

hanget nämner långtidsutredningen vill jag säga att man kan inte i långtidsutredningens betänkande, som nu föreligger färdigt, utläsa någon kommentar om aktiekapitalhöjningen i PK-banken. Den har utredningen över huvud taget inte berört eller haft någon uppfattning om.

Det är klart att man kan ha synpunkter på en ökning av aktiekapitalet. Men det är ju inte att se sanningen som den är när reservanterna, alltså moderaterna och centerpartisterna, föreslår att riksdagen skall medge hälften av den aktiekapitalhöjning som det är fråga om. Vad kommer detta att innebära? Det är riktigt som herr Sjönell sade att det dröjer inte länge förrän vi kommer tillbaka och måste ha en ytterligare ökning av aktiekapitalet – under förutsättning att bankens rörelse växer, som vi hoppas att den skall göra. Och övriga banker måste också höja sitt aktiekapital.

Den ökning av aktiekapitalet som nu föreslås i propositionen och av utskottet innebär att vi även med en aktiv expansion i banken inte behöver komma tillbaka förrän 1978. Om man bifaller endast hälften av ökningen av aktiekapitalet blir situationen den, om man vill att expansionen skall fortsätta, att vi måste komma tillbaka till riksdagen redan 1976 för att begära en ökning av aktiekapitalet. Situationen är precis densamma i SE-banken, Handelsbanken, Wermlandsbanken, Östgötabanken och allt vad de heter. De är i precis samma situation, eftersom alla banker nödgas ha ett aktiekapital som står i en viss relation till in- och utlåningspolitiken.

Skulle PK-banken ställas i den situationen att aktiekapitalet inte får följa med, tvingas man att ändra bankens struktur så att den förändring som är på gång hålls tillbaka. Man måste kanske då göra banken till i huvudsak en kommunlånebank eller någonting i den stilen. Utvecklingen i PK-banken har varit och är framför allt under innevarande år den att kontakterna med det enskilda privata näringslivet, alltså industrin, har ökat undan för undan. De verkligt stora företagen i landet har mer och mer gått över till att inte bara ha en utan två eller kanske flera bankförbindelser. Man finner det lämpligare att på det sättet dela på affärerna. Det medverkar till att bankens strukturella utveckling också förändras.

Som jag tidigare sade är boven i hela detta drama den inflation som pågår. Kan vi med något beslut åstadkomma att penningvärdet stabiliseras och vi befrias från den tioprocentiga penningvärdeförsämring per år som vi nu är inne i, då minskar också affärsbankernas krav på att öka sitt aktiekapital. Vi får då en lugnare ekonomisk utveckling. Det kommer vi naturligtvis att vinna på allesammans, men framför allt kommer affärsbankerna med den speciella rörelse de bedriver att slippa öka sitt aktiekapital.

Herr Sjönell riktade kritik mot att informationen i detta fall skulle ha brutit. Jag är inte säker på att så är fallet. Det är ju vanligt att utskotten kallar in ansvariga personer till en hearing för att få bättre information. Så skedde även i detta fall. Det lustiga var att sedan PK-

Onsdagen den
3 december 1975

*Teckning av
ytterligare aktier i
PK-banken*

bankens verkställande direktör hade givit sin information inför näringsutskottet, så ställdes det bara några få frågor. Hela sammanträdet var över på en halv timme. Jag tolkar det så att ledamöterna i näringsutskottet inte var så oinformerade som man kan få ett intryck av genom herr Sjönell's anförande. Tvärtom kände de ganska väl till situationen.

Jag har velat göra dessa kommentarer som ett tillägg till det som redan sagts i debatten, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Det lugna och kraftfulla sätt att föredra som herr Arne Geijer i Stockholm har gör det möjligt också för den som inte har förmåga att stenografera att direkt anteckna vad som sägs. Jag kan därför utan risk för att citera fel ur herr Geijers anförande ta fram ett par punkter som jag finner vara i behov av viss kommentar.

Herr Geijer sade att andra banker *i princip* befinner sig i samma situation som PK-banken. Han sade vidare att andra banker därför genomför samma operation som PK-banken nu vill genomföra. *I princip* – det är riktigt. Det uttrycket borde nog ha använts på båda ställena. *I princip* är man – det är så sant – på grund av den fortgående penningvärdeförsämringen nödsakad att bredda underlaget för en vidare utlåning, om man inte vill se den faktiska utlåningskapaciteten bli mindre än vad den tidigare var.

Den principen delar det privata bankväsendet med PK-banken, men dimensionerna, herr Geijer, är helt annorlunda. Detta försökte jag uttrycka i mitt tidigare anförande genom att säga – visserligen utan att ha specialforskat i ämnet – att jag inte kan tänka mig att en hundra procentig ökning av aktiekapitalet någonsin har kommit i fråga för någon bank här i landet.

Inte heller kan man undgå att notera att den stora procentuella ökningen svarar mot en mycket stor ökning räknat i miljoner kronor. Jag sade tidigare att den ökning som man här tänker sig långt övergår det aktiekapital som nu redovisas av banker, vilka har lång verksamhet bakom sig och som har fått bygga upp detta aktiekapital under ofta mycket mödosam verksamhet.

Herr Geijer kommenterade mitt första inlägg genom att säga att jag mest talade om andra saker. Jag tolkar det som en liten förebräelse. Vidare framhöll herr Geijer att jag hade åberopat långtidsutredningen men att den minsann inte hade omnämnt den föreslagna höjningen av PK-bankens aktiekapital såsom någonting som man hade anledning att vara skeptisk emot. Nej, det har den inte gjort, och det hade väl varit rätt märkvärdigt om långtidsutredningen tagit ställning till just den saken i sitt betänkande. Hade den uppmärksammat sådana enstaka fall, hade man verkligen fått en lång katalog på ting som det är anledning att sätta frågetecken för.

Naturligt finner jag det däremot vara att man här i riksdagen försöker placera in den föreslagna mycket kraftiga ökningen i ett större samman-

Onsdagen den
3 december 1975

*Teckning av
ytterligare aktier i
PK-banken*

hang. Framtidsforskarna brukar använda termen scenario, en fin term som har blivit mycket vanlig på senare år. Även om man kanske kan skratta åt den utländska termen som sådan, måste man erkänna att det är berättigat att försöka sätta in den mindre åtgärden i ett större sammanhang.

Till dessa större sammanhang hör efter vad jag förstår den principiella frågan huruvida den som kan hämta pengar ur statskassan skall ställas i en annan situation än den som inte har att räkna med denna möjlighet. Detta innebär en olikhet i konkurrensförhållandena som man kan kritisera, inte av missunnsamhet mot PK-banken utan från den utgångspunkten att olika konkurrensförhållanden kan påverka – nu tar jag till ett modeord igen – allokeringen av tillgångar här i landet. Följden av en sådan snedvridning blir att de pengar som står till förfogande kanske inte alltid hamnar där de gör bäst effekt. Det parti som jag tillhör menar att man i många sammanhang har sett att så är fallet.

De anteckningar som jag gjorde efter herr Geijers anförande kan för-
anleda dessa reflexioner. Jag menar att han borde ha omgett sin formulering "samma situation" och "samma operation" med den begränsning "i princip" som han använde på första stället men inte på det andra. Jag menar också att den kritik som riktades mot mitt anförande för att jag försökte sätta in en enstaka åtgärd i ett större sammanhang inte är berättigad. Det är ju en skyldighet som vi har här i riksdagen.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Jag har inte någon som helst anledning att försöka polemisera mot herr Arne Geijers i Stockholm anförande, som var mycket värdefullt. Han tecknade en helt riktig bild av bakgrunden, framför allt inflationens roll i sammanhanget. Jag skall inte gå närmare in på det.

Men när herr Geijer säger att utskottssammanträdet med den hearing som vi hade med herr Geijer och verkställande direktören på något sätt indirekt bevisar att vi inte hade behov av någon ytterligare information, därför att det var så få frågor som ställdes, tar nog herr Geijer grundligt fel. Det ställdes en del frågor, och det kom en del svar. Herr Haglund har t. o. m. översvallande hjärtligt tackat herr Andersson i Örebro för den kunskap som han förmedlat till kammaren i dag via frågorna som ställdes vid hearingen. Men det är inte det väsentliga. Det fanns fundamentala frågor som skulle ha varit redovisade i propositionen.

Jag har i min hand ett papper som kanslichefen i utskottet efter hearingen har låtit införskaffa från bankinspektionen med siffror av utomordentligt intresse och betydelse i det här sammanhanget, nämligen storleken på de börsnoterade bankernas aktiekapital, deras utdelning i procent av aktiekapitalet, nettovinster, fond- och vinstmedelsförändringar, etc. Det är uppgifter som har haft och har det allra största intresse och värde för en riktig bedömning av den i propositionen äskade höjningen av aktiekapitalet men som inte finns i propositionen.

Det är ett exempel, herr Geijer, på vad jag har sagt om att det var

Onsdagen den
3 december 1975

*Teckning av
ytterligare aktier i
PK-banken*

ofullständiga informationer. Det hade varit precis lika lätt för herrarna i finansdepartementet att skaffa in det här papperet från bankinspektionen. Det finns t. o. m., tycker jag, större skyldighet för departementet att skaffa in siffrorna från bankinspektionen och redovisa dem i propositionen än för kanslichefen i näringsutskottet att göra det efter det att utskottet handlagt ärendet.

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s):

Herr talman! Jag vill först helt kort kommentera herr Regnélls anförande. Herr Regnélls uppfattning är ju klart den att det inte är riktigt att staten skall satsa den ökning av aktiekapitalet som enligt min mening är ofrånkomlig. När man ökar aktiekapitalet i banker liksom i andra företag och man inte kan göra en fondemission, så får man göra en nyemission, dvs. sätta in friska pengar för att få upp aktiekapitalet. PK-banken har inte ännu kommit dithän att den kan klara en fondemission, utan man måste gå till aktieägaren och begära ökning. SE-banken, som är en sammanslagning av två banker med hundraårig tradition, har naturligtvis under årens lopp hunnit stärka sin ställning och skaffa sådana reserver att den inte behöver gå till aktieägarna och begära att de skall satsa hela ökningen av aktiekapitalet, utan ökningen kan till en god del ske i form av en fondemission. Men man kommer inte ifrån att det är aktieägarna som måste skaffa fram de pengar som ett bolag – det må vara en bank eller ett annat företag – behöver för sin fortsatta expansion.

Det är ganska underligt att jag skall stå och tala om detta för herr Regnéll, som själv har varit bankman länge och mycket väl känner till de här sakerna, men jag vill ändå för kammarens övriga ledamöter framhålla dessa synpunkter.

Herr Sjönell har jag ingen anledning att närmare bemöta. Hela hans resonemang tycker jag vittnar om att det är viljan som inte finns. Det är tvärtom motviljan som behärskar hans ställningstagande. Men låt mig säga att PK-banken har en mycket stor kundkrets i det svenska jordbruket. Banken ingår i ett konsortium där alla storbankerna är med och ställer årligen kreditmedel till jordbrukets förfogande. Och det rör sig inte om miljoner, utan det rör sig om miljardbelopp. Jordbruket är också en av de allra största kunderna i PK-banken. Den kontakten förmodar jag att jordbruket har glädje av liksom PK-banken har glädje av den.

Vi har ju nyligen genomfört en omorganisation i banken. Vi har delat in dess verksamhetsområde i regioner, bl. a. en sydsvensk region. När det gällde att utse en styrelse för den nya sydsvenska regionen föll det sig naturligt att som ordförande välja en representant för jordbruket. Jag vill bara nämna det för att visa det mycket goda förhållande som råder mellan jordbruket och PK-banken – även om det haltar då det gäller PK-banken och centerpartiet.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! Vi har ingen anledning, herr Arne Geijer i Stockholm och jag, att fortsätta sakdebatten. Men när herr Geijer talar om vad jag har för bevekelsegrunder för mitt agerande och vill göra gällande att jag på något sätt vill missgynna PK-banken, måste jag reagera mycket starkt. Jag tror att var och en skall svara för sig själv, herr Geijer. Jag har haft precis samma ambitioner som herr Geijer att försöka gynna PK-banken. Tror herr Geijer att jag har suttit i den här lokalstyrelsen under många år och tillfört banken många nya kunder, framför allt bland de små företagen, om jag hade velat missgynna banken?

Nej, herr talman, det är herr Geijer som inte vill förstå vad det är fråga om och vad som ligger bakom vår kritik. Det är herr Geijer som har visat oförmåga och ovilja att godta kritik mot sin mångårig kollega, herr Gunnar Sträng. Det är det som det är fråga om.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Jag måste tyvärr konstatera att herr Arne Geijer i Stockholm och jag delvis talar förbi varandra. Det verifierar jag genom att läsa upp ytterligare en passus som jag noterade ur herr Geijers första anförande. Herr Geijer sade: Om vi antar att riksdagen säger nej till en ökning av aktiekapitalet etc.

Det är ju ingen som har föreslagit något sådant, vare sig motionsvägen eller i den debatt som har förts här i dag. Motionsvägen har från centerpartiet och från moderat håll föreslagits att höjningen skall begränsas till 50 % av nuvarande aktiekapital. Uttryckt i miljoner kronor blir det onekligen en peng. Det har jag sagt gång på gång, herr Geijer. Och för att anknyta till herr Geijers resonemang – då han även var vänlig nog att framhålla att jag har varit anställd länge i bankverksamheten – tillåter jag mig att säga: Något sådant lyft som det regeringen nu föreslår har man väl aldrig tidigare bevittnat.

Herr ARNE GEIJER i Stockholm (s):

Herr talman! När jag som exempel sade: Om riksdagen skulle vägra all ökning av aktiekapitalet, ville jag visa att detta får de och de konsekvenserna. Om riksdagen beviljar 50 % av förslaget om 100 % ökning, innebär det att aktiekapitalet redan 1976 måste ökas på nytt. Man måste alltså komma tillbaka till riksdagen med en begäran om detta.

Med det citat som herr Regnéll anförde här har jag inte avsett något annat än att bara ge ett exempel, och det står jag naturligtvis fast vid.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 33

Onsdagen den
3 december 1975

*Teckning av
ytterligare aktier i
PK-banken*

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 4 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 185
Nej - 122
Avstår - 4

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 4 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde röst-räkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 155
Nej - 156

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av på föredragningslistan återstående ärenden till kl. 19.30.

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 18.25.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert